

**Mart 2004.
Etničko nasilje na Kosovu**

**Fond za humanitarno pravo
Juli 2004.**

Rezime

Srbi na Kosovu prošli su teške godine života posle juna 1999. godine. Nakon povlačenja srpske vojske i policije postali su meta OVK i kriminalnih grupa. Brojna ubistva, otmice i uništavanje imovine dogodili su se u prisustvu međunarodnih snaga. Nereagovanje KFOR-a uverilo je i Albance koji su lično bili protiv nasilja da međunarodna zajednica podržava ideju ekstremnih političkih grupa o Kosovu bez Srba. 17. marta, izuzimajući Mitrovicu/Mitrovicë, UNMIK i KFOR, pre svega, nečinjenjem, ponovo su ohrabrili albanske ekstremiste. Međutim, oni su se ovoga puta otvoreno okrenuli i protiv UNMIK-a i KFOR-a. Prvog dana, 17. marta, nateriali su UNMIK policiju da beži u baze KFOR-a. 18. marta su nastavili lov na Srbe, neometani od strane međunarodnih snaga i uz prečutno odobravanje albanskih političkih lidera. Izgledalo je kao da deluju po planu «isterati iz kuća i popaliti imovinu».

Dva dana je mala grupa Srba, u znak protesta zbog napada i ranjavanja jednog mladića iz Čaglavice/Çagllavicë, držala barikade na magistralnom putu Prišina/Prishtinë-Skoplje/Shkup. KFOR je energičnije reagovao tek kada je zapretila opasnost da će albanski demonstranti iz Prištine/Prishtinë upasti u Čaglavicu/Çagllavicë. Okupljanje Albanaca u južnoj Mitrovici/Mitrovicë 17. marta, zbog tragične smrti trojice albanskih dečaka iz Čabre/Çabrë preraslo je u pokušaj «oslobađanja» severne Mitrovice/Mitrovicë. KFOR je to efikasno spremio, konfrontirajući se sa demonstrantima. U vezi sa ostalim incidentima, pripadnici KFOR-a su, skupljajući Srbe po kućama ili ih prihvatajući nakon isterivanja, delovali kao spasilačke ekipe. Iza sebe ostavljali su neobezbedene srpske kuće, pravdajući se da nemaju mandat da upotrebe oružje i da živote svojih vojnika izlože riziku. U prisustvu KFOR-a opljačkane su i uništene srpske kuće u Svinjare/ Frashër u blizini južne Mitrovice/Mitrovicë, poslednje srpske kuće u Prizrenu i Uroševcu/Ferizaj, kuće povratnika u Belom Polju/Bellopojë kod Pećí/Pejë i naselje Aškalija u Vučitrnu/Vushtri.

Martovsko nasilje je pokazalo da je UNMIK policija izgubila autoritet među Srbima. Ima primera da su odbili da pruže pomoć stariim osobama, kao u Kosovu Polju/Fushë Kosovë kada je policajac pobegao sa svojom porodicom ostavljajući staricu od 80 godina na milost demonstrantima.

Događaji od 17. i 18. marta pokazuju da su pripadnici KPS [Kosovske policijske službe] delovali bez komande i uputstva, očekujući od političkih lidera da ih upute šta treba da rade. Budući da su albanski politički lideri čutali i čekali ishod događaja na terenu, da na ulicama nije bilo UNMIK policije, KPS je ostavljena da bira između podrške demonstrantima i profesionalnog postupanja. Neki su stali na stranu demonstranata, učestvujući u uništavanju imovine. Najviše je među njima bilo posmatrača, koji se nisu mešali ni kada su demonstranti batinali Srbe. Relevantan broj kosovskih policajaca učestvovao je u evakuaciji, što neki Srbi ocenjuju kao indirektno učešće u proterivanju, dok drugi smatraju da su im na taj način spasli život.

Da sve nije crno pokazuju primeri solidarnosti pojedinaca iz albanske zajednice prema srpskim komšijama i kolegama na poslu. Rukovodeći se svojom savešću, pojedinci su

pokušali da pomognu Srbima sklanjajući ih sa ulice, pozivajući policiju ili odvodeći ih u baze KFOR-a. U ruralnim sredinama ima primera da je lider albanskog sela zaustavio demonstrante i sprečio ulazak u srpsko selo i uništavanje imovine. Građani Vučitrna/Vushtrri su pomagali u evakuaciji Aškalija, u čije naselje su upali ekstremisti, rušeći i paleći njihove novoizgrađene kuće.

Uništavanjem religijskih i kulturnih spomenika, Kosovo je civilizacijski opustošeno. Rušilaški pohodi na crkve i manastire pokazali su odlučnost ekstremista da unište svaki trag o postojanju drugih kultura i religija.

Ima osnova za zaključak da su demonstracije povodom tragične sudbine trojice albanskih dečaka na organizovan način transformisane u nasilje protiv Srba, njihove kultire i religije i zastrašivanje UNMIK-a. Tamo gde su lokalni predstavnici vlasti pokušali da umere demonstrante događalo se da i oni postanu meta napada, kao u Kamenici/Kamenicë.

Takođe ima osnova za zaključak da je čutanje predstavnika institucija i lidera političkih partija 17. marta ohrabrilo organizatore i učesnike demonstracija da pojačaju nasilje 18. marta. Njihovo obraćanje javnosti i pozivanje na prestanak nasilja je delovalo neiskreno i iznuđeno.

Preporuke

Pravosudni organi moraju privesti odgovorne za etničko nasilje, kako neposredne počinioce krivičnih dela tako i one koji su podsticali, pomagali, usmeravali ili na drugu način podržavali proterivanje Srba i Aškalija.

Na neprijateljstvo koje su demonstranti ispoljili prema UNMIK-u treba odgovoriti kritičkim preispitivanjem odnosa međunarodne administracije prema lokalnoj zajednici, uključujući i pristup međunarodnim službama.

Sprovesti istragu u vezi sa navodima i dokazima da je izvestan broj pripadnika KPS stao na stranu demonstranata. One koji su se neprofesionalno i mimo zakona ponašali treba udaljiti iz službe. Međutim, treba voditi računa da je to jedina kosovska institucija koja je funkcionala 17. i 18. marta. Njoj treba dati šansu da postane služba koja brine o fizičkoj bezbednosti pripadnika manjina i zaštititi ljudskog dostojanstva.

Uvodne napomene

U etničkom nasilju na Kosovu, 17. i 18. marta, stradalo je 15 Albanaca i 12 Srba. Ozbiljno je povređeno oko 170 Srba, od toga 150 batinanjem u njihovim kućama, dok je njih 20 povrećeno u napadima na putevima. Što se tiče objekata, oko 800 srpskih, 90 aškalijskih i dve albanske kuće su ili potpuno uništene ili ozbiljno oštećene. Pored civilnih objekata, potpuno je demolirano i spaljeno 36 pravoslavnih, verskih objekata. Prema podacima Generalnog sekretara UN u martovskom sasilju povređeno je 954 osobe, među kojima 65 međunarodnih policajaca, 58 pripadnika KPS i 61 pripadnik međunarodnih mirovnih snaga.¹

Sredinom marta u većem broju gradova na Kosovu udruženja veterana OVK² organizovali su proteste protiv hapašenja komandanta ogranka Kosovskog zaštitnog korpusa (KZK) u Prizrenu Selima Krasnići/ Selim Krasniqi i nekoliko njegovih oficira.³ Na tim protestima organizatori su veoma oštro kritikovali politiku UNMIK-a prema OVK, zahtevajući puštanje na slobodu uhapšenih bivših boraca OVK.

Petanestog marta, posle 19:00 časova u selu Čaglavica/Çagllavicë ranjen je Srbin Jovica Ivić (18), dok je peške išao pored magistralnog puta Priština/Prishtinë-Skopije/Shkup. Ubrzo nakon dogadjaja, posle 20:00 časova, oko 20 Srba se okupilo i blokiralo put Priština/Prishtinë-Skopije/Shkup, gađajući kamenicama vozila Albanaca, koji su neznaјući za barikade išli tim putem. Snage KFOR a i UNMIK policije su odmah otišle na mesto napada na Jovicu Ivić. Prikupljanje tragova sa mesta dogadjaja je završeno oko 2:00 časa posle, ali je put i dalje ostao blokiran. U blokadi puteva učestvovalo je najviše 200 Srba. 16.marta ujutro Srbi su blokirali put kroz Gračanicu/Graçanicë, gađajući vozila Albanaca, ali je policija [UNMIK] izlovala zonu i omogućila saobraćaj sporednim putem. UNMIK policija i KFOR su bezuspešno pokušavali da se dogovore sa Srbima da deblokiraju put. Sa druge strane, albanski demonstranti su blokirali put duž sela Kišnica/Kishnicë. 16. marta uveče izgledalo je da se situacija smiruje.

Trojica albanskih dečaka, Florian (9), Egzon (12) i Avni Veseli (13), iz sela Čabra/Çabré u srpskoj opštini Zubin Potok, udavilo se je u reci Ibar/Iber 16. marta popodne. Četvrti dečak, Fitim Veseli (11) je uspeo da se domogne obale. Tela dvojice dečaka nađena su tokom noći u reci. Preživeli dečak je dao izjavu da su njega i njegova tri druga jurili Srbi sa psima, te su spas potražili u reci. Njegovu izjavu su tokom noći i narednog jutra često emitovale sve kosovske televizije, pojačavajući optužbe na račun Srba komentarima pojedinih javnih ličnosti da se ‘povodom srpskih zločina mora nešto uraditi’.

Na vest o smrti trojice dečaka najpre su reagovali Albanci iz južne Mitrovice/Mitrovicë, okupljanjem u znak protesta i organizovanjem grupe za napad na severnu

¹ Izveštaj Generalnog sekretara o Privremenoj administrativnoj misiji Ujedinjenih nacija na Kosovu, 30. april 2004 [Secretary-General of the United Nations, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo]

² Udruženje veteranova OVK, Udruženje invalida OVK i Udruženje porodica heroja OVK.

³ Uhapšeni su 16. februara 2004. godine, na osnovu optužnice međunarodnog tužioca za ratne zločine i organizovan kriminal.

Mitrovicu/Mitrovicë. Oko 11:00 časova, 17.marta grupa Albanaca iz južne Mitrovice/Mitrovicë probila je blokadu KFOR-a na mostu, koji deli grad, i prešla u severnu Mitrovicu/Mitrovicë. Oko podne, stotine Albanaca se okupilo u Prištini i krenulo prema Čaglavice/Çagllavicë. U centru Prištine/Prishtinë demonstranti su palili zatečena volzila UNMIK-a i KFOR-a. Usledilo je okupljanje demonstranata, pretežno mlađih, u svim gradovima na Kosovu. Demonstranti su stizali autobusima iz sela, obeleženi nacionalnim zastavama i parolama “UÇK,UÇK”, “Čaglavica/Çagllavicë nije Srbija”, “Mitrovice/Mitrovicë, mi smo sa tobom”, “UNMIK nameće novi rat” i slično tome. Počevši od 14:00 časova 17.marta organizovani demonstranti napali su gotovo sva srpska sela i delove gradova u kojima su živele manje grupe Srba. U Vučitrnu/Vushtrri je napadnuto aškalijsko naselje. 19. marta ujutro KFOR je uspostavio kontrolu na celoj teritoriji Kosova.

Nekoliko dana kasnije, 24. marta u blizini Podujeva/Podujevë u zasedi ubijeni su jedan oficir KPS-a i jedan međunarodni policajac, dok je prevodilac ranjen. Uzvraćajući na napad, drugi policijski oficir je ubio jednog od napadača. Ostali napadači su uhapšeni.

U vezi sa rezultatima istrage povodom smrti troje dece iz Čabre/Çabrë, međunarodni tužilac u Mitrovici/Mitrovicë Peter A. Tinsli/Peter Tensley je u izveštaju⁴ zaključio da ponuđeni dokazi ne podržavaju postojanje osnovane sumnje da je počinjeno krivično delo od strane bilo kog pojedinca ili pojedinaca.

⁴ *Bez dokaza o srpskoj odgovornosti*, DANAS, 28. april 2004.

1. Napad na severnu Mitrovicu/Mitrovicë

Okupljanje Albanaca u centru južne Mitrovice/Mitrovicë počelo je oko 8:00 sati izjutra 17. marta. Nekoliko stotina je u 11:00 časova organizovano krenulo prema glavnom mostu, koji odvaja južni od severnog dela grada. Demonstranti su se sukobili sa međunarodnom policijom u blizini Zone poverenja i bez problema probili barikade na 100 metara od sedišta UNMIK-a, kao i ispred samog sedišta. Kod treće barikade, na glavnom mostu, došlo je do guranja sa pripadnicima KFOR-a, ali su demonstranti uspeli da probiju i ovu barikadu i da nastave marš prema severnoj Mitrovici/Mitrovicë. Stigli su do kraja mosta na severnoj strani, prenoseći albansku zastavu. Pripadnici UNMIK policije vratili su ih nazad, bacajući suzavac i šok bombe, ali demonstranti su preko pešačkog mosta došli do naselja "Tri solitera", gde žive Albanci.

Oko 11:00 sati, na glavnoj raskrsnici videla sam žene i decu kako jure iz pravca mosta vičući "Šiptari su prešli most". Potrčala sam prema mostu i na našoj strani videla sam grupu Albanaca koji su kamenicama gađali vozila i prodavnice. Nisam mogla da verujem da pokušavaju da osvoje severni deo Mitrovice. Srbi [muškarci] trčali su prema mostu, vojnici [KFOR] bacali su suzavac na Albance, potiskujući ih nazad. . Na našoj strani, ispred glavnog mosta, već se okupilo puno muškaraca. Videli smo da su se Albanci usmerili prema pešaškom mostu odnosno prema Tri solitera. Oko solitera je bilo puno oklopnih vozila i vojnika KFOR-a. Albanci su jurili kao bez glave i gađali KFOR i Srbe. Počeli su da pucaju iz pravca solitera i sa više strana iz južne Mitrovice. Pucnji iz vatrenog oružja čuli su se nekoliko sati. I posle svega, kada je KFOR uspeo da ih vrati i blokira sve prolaze, i Albanci i Srbi ostali su do kasno uveče, svako na svojoj strani. Albanci , čekajući priliku da napadnu, a Srbi spremni da brane severnu Mitrovicu. Najviše su me iznenadili Albanci iz Tri solitera. Oni žive tu godinama, bez problema. Mi ih i ne primećujemo. Umesto da spreče svoje sunarodnike iz južne Mitrovice, oni su im pomagali. Lično sam videla da su kroz prozore gađali Srbe i KFOR ispred solitera.

M.R. novinarka iz severne Mitrovice/Mitrovicë
FHP intervju 7.aprila 2004.

Zapazio sam da su većina Albanaca koji su prešli glavni most, bili mladi. Nosili su kamenice kojima su gađali prodavnice, kafiće, vozila i zgrade. Na most su pristigli vojnici [KFOR] sa punom ratnom opremom. Bacali su suzavac i šok bombe na Albance. Uspeli su da ih potisnu nazad. Onda su počeli da se okupljaju iza Kulturnog centra kako bi prešli pešaški most. U međuvremenu na našoj stani okupilo se nekoliko hiljada Srba, stiglo je još vojnika(...) Albanci su gađali kamenicama, urlali, vikali UÇK, UÇK, a onda smo mi kupili kamenice i počeli da im uzvraćamo. Ne bi nam bilo spasa da nije bilo KFOR-a. Albanci su ubro počeli da pucaju sa svih strana. Mi smo se bacali na zemlju, skrivali iza vozila. Mene je pogodio kamen u glavu, a potom je moj prijatelj pogoden iz oružja. Ljudi su nas transportovali u bolnicu. Tamo je bilo puno povređenih. Ovaj 17. mart neću zaboraviti. Mi [Srbij]i nikada nećemo dozvoliti Albancima da pređu most. Sa njima ne možemo da živimo zajedno».

M.S. Srbin iz severne Mitrovice/Mitrovicë
FHP intervju 7.aprila 2004.

Ja živim u naselju Tri solitera. U tim zgradama osim nas [Albanaca] žive i Srbi. U južnu Mitrovicu idemo preko pešačkog mosta koji nam je napravio KFOR. U poslednje vreme situacija je bila dobra tako da smo koristili i glavni most. 16. maja pronela se vest da su se deca udavila u reci jer su ih jurili Srbi sa psom. Ne znam da li je to tačno. Uglavnom, sledećeg dana Albanci su se u znak protesta okupili oko mosta, sa južne strane. Video sam da su se posle toga okupili i Srbi, na svojoj strani mosta. Počeli su da se gađaju kamenicama. Bilo je malo međunarodnih policajaca, pa su krenuli jedni na druge. Čula se i pucnjava. Ja sam bio ispred moje zgrade. Pored mene bilo je još 15 muškaraca iz solitera. Nikoga nismo provocirali, samo smo gledali šta se događa na mostu. Kada su nas Srbi primetili krenuli su prema nama, odmah zatim su krenuli i Albanci, preko pešačkog mosta. Onda je došlo do sukoba. Nisu svi Albanci uspeli da stignu jer je francuski KFOR vrlo brzo blokirao pešački most. Oko 13:00 časova počeo je sukob, najpre kamenicama. Srbi su hteli da uđu u naše zgrade. Mi smo ih sprečavali. Pripadnici KFOR-a su bili nemoćni. Mi iz solitera [Albanci] nismo se mešali. Ja nisam mogao da utičem na Albance iz južne Mitrovice. I Albanci i Srbi su bili agresivni. Jedan mladić, Fatmir Abdulahu, Albanac iz naselja Šipolj je pogoden i na mestu je ostao mrtav. Srbi su gađali snajperom u pravcu naših zgrada. U nekom trenutku ušao sam u zgradu da sklonim decu komšije sa prvog sprata na viši sprat i dok sam se peo jedan metak je probio prozor na stepenicama. Metak je došao sa krova medicinske škole u severnom delu. Ima tragova od metaka i u stanovima. Po mom mišljenju pucalo se iz pravca crvenih zgrada blizu kafića »Dolce vita». Oko 17:00 časova KFOR je uspeo da smiri situaciju. Međutim, i dalje je bilo sporadične pucnjave. Na vestima sam čuo da su ubijena još dva Albanca, jedna Makedonka i jedan Srbin i da su Albanci napali Srbe i u drugim gradovima. Po meni to je najstrašniji događaj posle 1999. Svi moramo da snosimo psoledice. Sledećeg dana spaljena je pravoslavna crkva u južnoj Mitrovici.

N.R. Albanac iz severne Mitrovice/Mitrovicë, naselje Tri solitera
FHP intervju 24. marta 2004.

Kada su počeli sukobi između Albanaca i Srba u naselju "Tri solitera" Bošnjaci iz "Bošnjačke mahale" prebacili su žene i dece u južnu Mitrovicu/Mitrovicë.

U našoj mahali žive i Srbi i Albanci, i odnosi su dobri. Međutim, kada je počeo sukob kod Tri solitera, oko 100 Srba je krenulo prema nama. Bili smo spremni da napustimo kuće ali su se Srbi vratili. Noću, 17. marta na našu mahalu pucali su iz snajpera. 19. marta popodne iz snajpera je pogoden Bošnjak Nerman Malić. Odmah je prebačen u bolnicu u Prištinu, gde je operisan. Dan pre toga, poljski KFOR je evakuisao Srbe koji žive u našoj mahali. Mi smo se protivili, ali nije vredelo. Srbi su nam ostavili ključeve da im čuvamo stanove. Do sada im ništa nije falilo iz kuća. Verujem da će se brzo vratiti.

U.N. Bošnjak iz Bošnjačke mahale, severna Mitrovica/Mitrovicë
FHP intervju 25.marta 2004.

1.1. Postupanje KFOR-a, UNMIK policija i KPS

Očito je da UNMIK policija nije pratila šta se događa u južnoj Mitrovici/Mitrovicë nakon objavljene vesti da su se trojica dečaka iz Čabre/Çabrë utopila u reci. Okupljanje manjih

grupa Albanaca, 16.marta uveče, prošlo je neprimećeno. Neki Albanci iz južne Mitrovice/Mitrovicë, koji rade u UNMIK-u i OEBS-u, javili su svojim kolegama iz severne Mitrovice/Mitrovicë da sutradan ne dolaze na posao jer će biti protesta oko mosta. Najmanje tom informacijom raspolagali su i pripadnici KPS. Činjenica da ta služba nije upozorila UNMIK policiju i KFOR na opasnost od napada na severnu Mitrovicu/Mitrovicë je posledica odnosa međunarodnih institucija prema KPS. Ta služba je organizovana kao saobraćajna policija. Ne učestvuje u kreiranju mera koje se tiču bezbednosti građana i pripadnika manjina. Informacije koje dobija u kontaktu sa građanima, prilikom obilaska terena, nema kome da saopšti jer nema zajedničke komande i uspostavljenih procedura za komunikaciju.

UNMIK policija je pokazala da ne može da kontroliše situaciju i da nema autoritet. Za razliku od UNMIK policije, KFOR je pokazao da veoma dobro poznaje probleme u vezi sa severnom Mitrovicom/Mitrovicë, što je učinilo da se veoma brzo organizuje i zaustavi Albance iz južne Mitrovice/Mitrovicë u njihovom pokušaju da "oslobode" severnu Mitrovicu/Mitrovicë.

1.2. Izgledi

Tokom 17. i 18. marta u Mitrovici/Mitrovicë poginulo je šest osoba: Fatmir Abdulahu/Fatmir Abdullahu, Ferid Ćitaku/Ferid Çitaky, Albanci iz naselja Šipolj/Shipol u južnoj Mitrovici/Mitrovicë, Isak Ibrahimović iz sela Šupkovac/Shupkovac, Ajvaz Šatrolji/Ajvaz Shatrolli iz južne Mitrovice/Mitrovicë, Makedonka Jana Tučev i Srbin Borivoje Spasojević iz severne Mitrovice/Mitrovicë. Prema izveštajima kosovskih medija, povređeno je 11 pripadnika KFOR-a i desetine pripadnika pripadnika međunarodne policije i KPS.

U naselje "Tri solitera" i u "Bošnjačku mahalu" vratili su se i Albanci i Srbi, koje je KFOR 17. marta evakuisao. Stanovi nisu opljačkani.

2. Spaljivanje kuća u selu Svinjare/Frashër

Napad na Srbe u selu Svinjare/Frashër je počeo 18. marta oko 15:00 časova. Nekoliko stotina Albanaca iz južnog dela Mitrovice/Mitrovicë se uputilo ka selu , u kome žive i Albanci, skandirajući OVK/UÇK, Hašimu Tačiju/Hashim Taçi i Ramušu Haradinaju/Ramush Haradinaj. Demonstranti su odmah počeli sa sa paljenjem kuća i maltretiranjem Srba, koji su iz zapaljenih kuća bežali. Srbi iz centra sela su se organizovali i počeli da pružaju oružani otpor, dok imfrancuski KFOR nije oduzeo oružje i evakuisao ih iz sela⁵. Srbin, Slobodan Tanjić je nestao tokom evakuacije. Sve srpske kuće u selu su opljačkane i spaljene. Na albanskim kućama su bile istaknute albanske zastave, čime je dat znak demonstrantima, koja kuća nije srpska. U napadima i krađi na Srbe i njihove kuće, učestvovale su i njihove komšije Albanci.

⁵ Meštani Svinjara: Izdao nas KFOR , BLIC, 22. mart 2004.

Srpska kuća, koju su zapalili Albanci; fotografisano u selu Svinjare/ Frashër © FHP

Dana 18. marta, negde oko 15:00 časova, velika grupa Albanaca se iz pravca južnog dela Mitrovice približila selu, noseći albanske zastave. KFOR nije ni pokušao da ih zaustavi. Oni su klicali UÇK, Hašimu Tačiju i Ramušu Haradinaju. Ja sam se nalazio u svojoj kući u centru sela i posmatrao kako se približavaju. Na kući, koja se nalazila na kraju sela bila je istaknuta albanska zastava. Albanac, vlasnik kuće, je znao da će nas napast te je pre napada okačio albansku zastavu kako mu ne bi spalili kuću. Kada su demonstranti stigli do prvih srpskih kuća, video sam kako bacaju kamenice, lome prozore, izbacuju ljudе iz kuća. Ubrzo je 5-6 kuća bilo u plamenu. Ljudе, koji su bili izbačeni iz kuća UNMIK policija je prebacila do centra sela. Odatle su žene i decu, policajci [UNMIK], autobusom prebacili u obližnju KFOR-ovu bazu na brdu iznad sela.

D.B. Srbin iz Svinjara/Frashër
FHP intervju 25. aprila 2004.

Uspeli smo da ponesemo samo lična dokumenta. Čim smo izašli Albanci su upali u kuću i zapalili je. Ubili su nam i psa u dvorištu. Vozilo UNMIK policije nas je prevezlo do drugog dela sela. Tamo nas je čekao autobus i KFOR. Odatle su nas odvezli u bazu. Dok su nas vodili prema bazi, prošli smo kroz albanski deo Svinjara. Na svakoj albanskoj kući bila je istaknuta albanska zastava i čula se glasna muzika. Komšije Albanci su počeli sa slavlјem. Iz KFOR-ove baze, koja se nalazi na brdu iznad sela gledali smo kako Albanci

pljačkaju i pale preostale srpske kuće u selu. Iz baze smo prebačeni u Mitrovicu, a odatle u Zvečan, gde se sada nalazimo u nedovršenim zgradama bez struje i vode.

M.T. Srpinja iz Svinjara/Frashër
FHP intervju 7. aprila 2004.

Dana 18. marta oko 15:00 časova u albanskem delu sela okupili su se Albanci. Počeli su da sakupljaju kamenice i krenuli su pravo prema srpskim kućama. Neki od njih imali su u rukama drvene i gvozdene motke i mahali su njima preteći. Moja kuća je bila prva na udaru. Nekoliko stotina Albanaca, vidno besnih, počelo je kamenicama da gadja našu kuću. Stakla na prozorima su bila potpuno polomljena i u kuću je uteo veliki broj kamenica. Plašili smo se da ostanemo unutra zbog mogućnosti da će da ubace bombe, ali nas je bio strah i da izademo jer se u blizini čula pucnjava. Tada je grupa Albanaca upala u kuću i izbacila nas svo četvoro u dvorište, udarajući nas rukama, nogama i šipkama gde god su stigli. Kada su nas izbacili napolje, mi smo nemoćno stajali i gledali kako upadaju u kuću, jedan preko drugog i odnose naše stvari. Ništa gore nisam videla u životu. Albanci su krali sve što smo godinama stvarali, čak i stvari kome nikome nisu potrebne. Nakon toga počeli su da bacaju flaše sa benzinom i pale kuću. Pokušali smo da ugasimo požar, ali su nas Albancigađali kamenjem. U tom trenutku je naišlo je UNMIK-ovo vozilo, koje nas je pokupilo. Na putu do baze KFOR-a videli smo Albance, svoje komšije, kako pljačkaju, pale i uništavaju kuće u selu.

R.J. Srpinja iz Svinjara/Frashër
FHP intervju 7. aprila 2004.

2.1. Postupanje KFOR-a i UNMIK policije

KFOR i UNMIK policija su organizovali evakuaciju Srba iz sela, ne pokušavajući da spreče pljačku i spaljivanje njihovih kuća.

Ne mogu da shvatim da je KFOR dozvolio da nas izbace iz sela, a njihova baza se nalazi u blizini.

M.T. Srpinja iz Svinjara/Frashër
FHP intervju 7. aprila 2004.

Ja sam zamolio jednog UNMIK policajca, da nas prebaci do KFOR-ove baze na brdu iznad sela. Shvatio sam da bez KFOR-a, UNMIK policija nije u stanju da se angažuje u zaštiti naše imovine. Antić i ja smo prevezeni UNMIK-ovim vozilom do baze. Tamo nas je primio neki belgijski oficir. Nas dvojica smo ga preklinjali da posalje vojsku u selo i spasi nas uništenja. On nam je rekao da može poslati 30 luksemburgških i 20 marokanskih vojnika, da nas obezbede u centru sela, a da za kuće, koje se nalaze na periferiji ne može da garantuje. Nije hteo više da nas sluša Sa brda smo mogli da vidimo da su kuće na periferiji već u plamenu. Rukom sam mu pokazivao na prizor pred nama, na šta je samo slegao ramenima. Pristali smo na njegove uslove. Vratili su nas u centar sela, gde su se već ljudi okupili. Pored njih je bilo nekoliko marokanskih vojnika i međunarodnih policajaca. Čim smo izašli iz vozila, vojnici KFOR-a su nas, bukvalno, primorali da uđemo u kamione. Pokušavali smo da im objasnimo da ne želimo da

ostavimo svoje kuće i da smo spremni da ih branimo svojim životima. Na žalost, silom smo bili ubačeni u kamione i odvedeni u bazu KFOR-a na brdu iznad sela. Usput smo mogli videti da Albanci šenluče po selu, pevaju pesme o UÇK, pljačkaju i pale naše kuće dok su vojnici KFOR-a mirno posmatrali šta se dešava. KFOR i UNMIK su direktno odgovorni za ono što se desilo u našem selu. Oni su pustili Albance da unište Svinjare, iako su mogli, da su hteli, da ga odbrane.

D.B. Srbin iz Svinjara/Frashër
FHP intervju 25. aprila 2004.

2.2. Izgledi

Svi 200 Srba je proterano iz Svinjara/Frashër. Albanske institucije su procenile štetu, ali ta procena po Srbima ne odgovara stvarnom stanju. 1. juna je počela obnova 30 kuća, od 134 koje su spaljene 18. marta⁶.

3. Blokada puteva i sukob u Čaglavici/Çagllavicë

Petnaestog marta u Čaglavici/Çagllavicë je teško ranjen Srbin Jovica Ivić (18), u koga su nekoliko puta pucali nepoznati napadači. U znak protesta, Srbci su zatvorili magistralni put Priština/Prishtinë-Skopje/Shkup i Priština/Prishtinë-Gnjilane/Gjilan. One koji su pokušali da prođu, maltretirali su i gađali kamenicama. Blokada je trajala do ranih popodnevnih časova, 17. marta. Isprovocirani reakcijom Srbija iz Čaglavice/Çagllavicë, ogorčeni smrću trojice dečaka iz Čabre/Çabrë i u znak podrške Albancima iz južne Mitrovice/Mitrovicë, učesnici demonstracija u Prištine/Prishtina, među kojima je bilo puno mladih, krenuli su prema Čaglavici/Çagllavicë⁷. KFOR, UNMIK policija i KPS su na ulasku u selo obrazovali kordon, koji je masa albanskih demonstranata brzo probila i počela da pali srpske kuće na početku sela.. Žene i deca su se skrivali po kućama, dok je jedana grupa muškaraca organizovala odbranu u centru sela, a druga je krenula Albancima u susret. U napadu albanskih demonstranata ranjen je Srbin, Nenad Đokić iz automatskog oružja. Milorad Lekić, takođe Srbin, je pogoden iz snajpera. U sukobima sa KFOR-om i Srbima, poginula su tri Albance: Bujar i Kastriot Eljšani/Elshani iz sela Banjica/Bajicë, opština Glogovac/Gllogoc, dok identitet trećeg Albance nije naveden⁸. Spaljeno je 12 srpskih i dve albanske kuće. Tokom sukoba manji broj Srbija od ukupno 1.200, koliko ih živi u Čaglavici/Çagllavicë, je napustilo selo.

Dana 15. marta ranjen je jedan srpski mladić. Zbog toga su Srbci iz Čaglavice i okolnih sela blokirali put Priština-Skopje i Priština-Gnjilane (...) Dana 16. marta u vestima su prikazivali jednog dečka, koji je svedočio kako su njega i još trojicu Srbci jurili psima, pa su se troje dece udavilo u reci Ibar, kod sela Čabre. Sutradan, pre podne sve TV stanice su prikazivali događaje u Mitrovici, javljajući da ima nekoliko ubijenih i više od 500 ranjenih. Nije mi bilo svejedno. Toga dana, 17. marta, u 12:45 izašao sam iz stana. Video

⁶ *Srbci ne veruju praznim obećanjima*, VEČERNJE NOVOSTI, 2. jun 2004.

⁷ Izveštaj Međunarodne krizne grupe *Kolaps na Kosovu*, 22.april 2004: "Nastavnici u albanskom selu Ajvalija u blizini Čaglavice/Çagllavicë, pustili su decu sa časova da bi išli u Čaglavicu/Çaglavicë".

⁸ *16 mrtvih i 575 povredjenih u nemirima koji su zahvatili čitavo Kosovo*, KOHA DITORE, 18. mart 2004.

sam da su taksistiblokirali saobraćaj (...) Jedna grupa, od 70 ljudi, srednjih godina, krenula je iz Prištine peške prema Čaglavici. Čudno je bilo, niko nije vikao, niti pozivao ostale. Jednostavno, samo su hodali u tišini. I ja sam krenuo sa njima (...) Tako smo hodali do raskrsnice gde se odvaja put za Gnjilane. Malo dalje je (...) postavljen jak kordon. Približili smo se kordonu i čekali. U međuvremenu pristiglo je još ljudi iz Prištine. Uglavnom je bilo mlađog sveta. Policajci [KPS] su nam rekli da se vratimo u Prištinu. Neki ljudi su počeli da ih vredjaju, pa čak i da im prete. Sa nekim od njih su se i gurali, ali policajci ipak nisu dali da prođemo (...) Nakon pola sata masa ljudi je bila prilično velika. Onda su neki mlađi skrenuli na levu stranu puta, gde je bio otvoren prostor, i pokušali da zaobiđu kordon. Međutim, i policajci su proširili svoj kordon. Na takav način došlo je do slabljenja kordona. Kordon je probijen i ljudi su u malim grupama trčali prema Čaglavici (...) Primetio sam dva vozila KFOR-a, iz kojih su na njih bacali suzavac. U isto vreme ljudi su bacili kamenje na njih. Negde oko 15:00 časova sam video kako gori jedna kuća iza hotela, a nedugo zatim i iz ostalih kuća je izlazio dim. U tom trenutku čuli smo i pucnjavu (...) Onda sam odlučio da se vratim u Prištinu, jer ja ne odobravam to što se desilo. Bio sam ogorčen zbog blokade puta, ali to nije i ne može biti povod za spaljivanje srpskih kuća (...) Kada sam se vratio u Prištinu video sam da kod kružnog toka gore dva UNMIK-ova vozila. Kasnije sam saznao da su u Čaglavici ubijena tri mladića albanske nacionalnosti. Dvojica su braća iz Banjice. Čini mi se da je treći bio iz Prištine.

N.N. Albanac iz Prištine/Prishtinë, učesnik demonstracija
FHP intervju 18. aprila 2004.

Srpska kuća, koju su zapalili Albanci; fotografisano u selu Čaglavica/Çagllavicë © FHP

Blokada puta je trajala sve do 17. marta. Toga dana su Albanci iz Prištine krenuli prema Čaglavici. KFOR, UNMIK i KPS su postavili kordon kod Veternika. Mlađi ljudi iz našeg sela su bili na magistralnom putu, a žene i deca po kućama. Ima nekoliko kuća, koja se nalaze na samom izlasku iz našeg sela prema Prištini. Tu ima i albanskih kuća. Čudno je kako toga dana niko od Albanaca nije bio viđen. Možda su pobegli ranije. U ranim poslepodnevnim časovima veliki broj Albanaca je došao do kordona. Postepeno, kordon se proširio jer je masa Albanaca krenula da prelazi preko njiva u naše selo. Na takav način kordon je bio probijen, a mladići iz našeg sela su se polako povukli. Kada su Albanci počeli da pale naše kuće, mi smo se povukli u unutrašnjost sela. Nismo mogli ništa da ponesemo sa sobom. Sve je izgorelo zajedno sa kućama (...) U unutrašnjosti sela, ispred svoje kuće, pogoden je Milorad Lekić iz snajpera u rame. Kažu da je snajperista bio smešten u albanskom motelu na ulasku u naše selo. Nenad Đokić je pogoden vatrenim oružjem u nogu. Ranjen je još jedan Srbin, ali ne znam kako se zove.

M.M. Srbin iz Čaglavice/Çagllavicë
FHP intervju 2. juna 2004.

3.1. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije i KPS

U prvom naletu albanskih demonstranata KFOR, UNMIK policija i KPS nisu uspeli da se organizuju i spreče ulazak Albanaca u selo. Nakon dolaska američkih snaga, KFOR je uspostavio kontrolu i sprečio veće uništavanje srpskih kuća i imovine. Srbi nemaju primedbe na postupanje međunarodnih snaga i kosovske policije. U sukobu sa albanskim demonstrantima, KFOR i UNMIK policija su koristili bojevu municiju. 17. marta uveče, KFOR je uspostavio kontrolu nad selom. Posle toga nije bilo incidenata.

KFOR, UNMIK policija i KPS su bili uplašeni. Oni su pokušavali da obuzdaju Albance, ali nisu uspeli, jer bilo je puno demonstranata. Nekako mi je delovalo da su zatečeni i nespremni. Kada su Albanci probili kordon KPS i KFOR su izgubili kontrolu, pa su Albanci ušli u selo (...) Negde oko 23:00 časa stigla je jedinica američkog KFOR-a, koja je postavila jak punkt na brdu Veternik. Oni nisu dali Albancima više da ulaze u selo. Znam da je bilo pokušaja i 18. marta, ali niko više nije mogao da uđe u selo. Zbog toga kod nas nije bilo nemira posle 17. marta .

M.M. Srbin iz Čaglavice/Çagllavicë
FHP intervju 2. juna 2004.

Na sredini je, dva po dva, bilo parkirano šest KFOR-ovih tenkova. U njima i na njima su bili vojnici. Mislim da su bili Finci. Kordon su postavili i UNMIK policajci kao i pripadnici KPS (...) Video sam kada su trojica mladića probili kordon i krenuli da trče prema Čaglavici. Međunarodni policajci su pustili jednog psa da ih goni. Pas je zgrabio jednog mladića za nogavicu. Onda je prišao međunarodni policajac i uhvatio tog mladića.. U tom trenutku druga dvojica su prišli policajcu sa velikim kamenicama u rukama. Ne znam šta su pričali, ali znam da su zamahnuli prema policajcu. Onda je policajac pustio tog mladića i sva trojica su krenula prema Čaglavici.

N.N. Albanac iz Prištine/Prishtinë
FHP intervju 18. aprila 2004.

3.2. Izgledi

Srbi čije su kuće spaljene sada žive u kolektivnim centrima u Gračanici/Gračanicë, ili kod svoje rodbine u okolnim srpskim selima. Oni žale što im komšije Albanci nisu pomogli u odbrani kuća obzirom da su bili u dobrom odnosima. Ipak, bilo je slučajeva da su i Srbi napali meštane Albance. Mir se vratio u selo i Albanci bez ikakvih problema dolaze u Čaglavicu/Çagllavicë da trguju sa Srbima.

Ljudi, čije su kuće spaljene, prvo su zbrinuti u Gračanici u kolektivnom centru, a sada su ili kod rodbine ili plaćaju kiriju. U tom delu sela ima još srpskih kuća, koje nisu spaljene. Srbi žive u tim kućama bez problema. I pre ovih događaja i sada imamo dobre odnose sa komšijama Albancima, samo što te komšije nisu hteli ili nisu smeli da zaštite našu imovinu 17. marta. Ovde u selu živi Bahtija, Albanac. On je 17. marta bio kod komšije Srbina na kafi. Masa mladića iz našeg sela je krenula prema njegovoj kući. Kamenovali su je i hteli da je zapale. Međutim, tada je iz kuće izašao Bahtijin sin sa pištoljem i pucao u vis, tako da se masa povukla. Pored magistrale u pravcu Lapljeg Sela neki Albanac ima veliki magacin. Taj magacin su obili Srbi. Polupali su sva stakla i ukrali svu robu. To znam za sigurno, ali mislim da su ti Srbi iz Lapljeg Sela. Sada je situacija kod nas dobra. Ima Albanaca koji dolaze kod nas u selo radi trgovine i nije bilo nijednog incidenta. Ljudi su i dalje ogorčeni, ali znaju da nasilje nije rešenje. Komisija za procenu štete je izašla na lice mesta i, koliko ja znam, uskoro će početi radovi na renoviranju spaljenih kuća.

M.M. Srbin iz Čaglavice/Çagllavicë
FHP intervju 2. juna 2004.

4. Napad na Srbe u Prištini/Prishtinë

Prva grupa demonstranata okupila se ispred zgrada u kojima žive Srbi oko 18:00 časova. Njima su se pridruživali demonstranti, koji su se vraćali iz Čaglavice/Çagllavicë. Albanci su pucali na zgrade, bacali kamenice, molotovljeve koktele, petarde i bombe. Srbi iz prizemlja povukli su se u stanove na višim spratovima. Oko 22:00 časa demonstranti su provalili u zgrade i počeli sa paljenjem stanova u prizemlju. U prisustvu malog broja međunarodnih i kosovskih policajaca, koji su pasivno posmatrali ili pomagali demonstrantima u podmetanju požara, demonstranti su neometano pljačkali prazne stanove. Osim srpskih zapalili su i jedan albanski stan. Albanci iz neposrednog susedstva videli su kako su stanovi opljačkani, da je jedna grupa ulazila u stanove i pakovala stvari u torbe, dok je druga, čekala na ulici i te torbe odnosila. Srbi, su među napadačima prepoznali i neke svoje komšije, Albance. Sa druge strane, zbog nepoverenja Srbi su odbili pomoći koju su im nudili druge komšije i poznanici, Albanci.

Prilikom evakuacije demonstranti su nožem napali i teško povredili Dragana Smiljanica. Da bi evakuisali Srbe pripadnici KFOR-a su upotrebili vatreno oružje. Zalutali metak pogodio je Albanku, koja živi u prizemlju u jednoj od zgrada YU programa. Lakše je povređena i jedna Rumunka, pripadnica UNMIK policije. Poslednja grupa Srba, njih 33, evakuisana je u 02:00 sata uz pomoć američke policijske patrole. Tokom demonstracija u

Prištini/Prishtinë, stradao je Albanac, Agron Ramadani. Sledеćeg dana, 18. marta, spaljena je crkva Svetoga Nikole u centru Prištine/Prishtinë.

Zgrade "YU Programa"; srpski automobili, koje su spalili Albanci; fotografisano u Prištini/Prishtinë © FHP

Zgrada u kojoj stanujem je iza zgrada YU programa. Oko 21:00 sata, drugovi su me zvali telefonom da izđemo i da vidimo šta se događa. Otišli smo do kružnog toka, na izlasku iz grada, na putu prema Skoplju. Videli smo dva UN vozila koja su gorela. Bilo je puno ljudi, koji su se vraćali peške iz Čaglavice. Bilo je nekoliko policajaca u blizini. Onda smo krenuli nazad, kući (...) Peo sam se stepenicama kada sam čuo neki zvuk, kao da je pukla petarda. Drugovi su me zvali i rekli da ugasim svetla i ne izlazim više jer je jedan mladić ubijen na ulici. Bilo je 22:45 kada sam čuo veliku buku. Ljudi su kamenjem gađali srpske zgrade. Onda sam video vatru, i čuo eksploziju bombe (...) Video sam kako su bacilli tri – četiri molotovljeva koktelna na zgrade. Vatra se proširila do četvrtog sprata. Uplašio sam se da će gađati i moju zgradu, tako da sam izašao napolje. Napolju sam ostao oko pola sata. Vraćajući se kući, blizu prednje strane moje zgrade video sam da i dalje gađaju YU program kamenjem i molotovljevim koktelima. Neki momci su gađali veliko UN vozilo koje je kružilo oko glavnog puta. U to vreme bilo je mnogo više ljudi na ulici i nisu svi bili mladi (...) Video sam male grupe od po četvoro-petoro, koji su ulazili u stanove YU programa. Preturali su po stanovima ipunilineke crne torbe, koje su konopcima spuštali na zemlju, dok su ih drugi prihvatali i bežali. Sve je trajalo do 01:00 čas iza ponoći. Dok su goreli stanovi, na petom spratu jedne od zgrada bilo je ljudi. Neka vozila su bila spaljena na parkingu te zgrade. Sa leve strane došla je jedna veća grupa

UNMIK policajaca (...) Video sam kako su se ljudi razbežali, dok su policajci bacali suzavac i nešto što je stvaralo iskre po zemlji.

N.N. Albanac iz Prištine/Prishtinë
FHP intervju 23. marta 2004.

Nedelju dana pre ovih događaja, vraćajući se kući, primetila sam jednu KPS patrolu kako dežura ispred naše zgrade. Ja sam pitala policajce zašto stoje tu. Rekli su mi da se tu nalaze zbog naše bezbednosti. Meni je to bilo sumnivo, jer su UNMIK policija i KPS, nekoliko meseci pre toga, prestali da stražare ispred naših zgrada. Tog 17. marta (...) bilo je tri napada na našu zgradu. Najgori je bio poslednji, koji je počeo oko 22:00 časa. Albanci su pucali na našu zgradu. To su radili i naše komšije Albanci iz susednih zgrada. Srbe iz drugih ulaza KFOR je evakuisao ranije. Razbijali su naše prozore i bacili koktele. Tako su zapalili jedan stan na prvom spratu. Stanari iz našeg ulaza su se povukli u stan na petom spratu, koji je imao jaka vrata sa rešetkama. Bilo nas je 33 u tom stanu, sa nekoliko dece (...) Dim sa prvog sprata se peo i počeli smo da se gušimo. Ja sam mislila da se bacim kroz terasu, ako oni uđu unutra. Sa nama je bio i moj petogodišnji sin. Plašila sam se i za njega (...) Evakuacija ljudi iz našeg ulaza je trajala nekoliko sati. Najgore je bilo ispred ulaza kada je trebalo da pretrčim do KFOR –ovog transportera. Tu sam izgubila kontakt sa detetom. Nekoliko puta su pucali na nas, Rumunka iz međunarodne policije me je bukvalno gurnula ispod nekih kola i legla preko mene. Kada su me ubacili u transporter, primetila sam da nema mog sina. Izletela sam napolje i počela da tražim dete. Niko od Srba nije htio da krene bez mog deteta, te su svi počeli da izlaze iz transportera. Našli smo ga u jednom KFOR-ovom vozilu.

V.B. Srpkinja iz Prištine/Prishtinë, YU program
FHP intervju 30. marta 2004.

Supruga je primetila da na našem balkonu gori vatrica. Uspeo sam brzo da je ugasim. Moje prve komšije, Albanci, ponudili su mi pomoć, ali sam odbio.

D.R. Srbin iz Prištine/Prishtinë, YU program
FHP intervju 8. maja 2004.

Sa balkona sam videla dečka, kojeg poznam. Bio je to brica Agron. On je bacio molotovljev koktel na naš balkon. Imao je roze majicu. Prepoznala sam i Bekima, koji je takođe naš komšija. Bilo je tačno 19:45 kada su bacili koktel na mene i nazivali me pogrdnim imenom "shkina".

LJ. R. Srpkinja iz Prištine/Prishtinë, YU program
FHP intervju 8. maja 2004.

4.1. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije i KPS

Neki pripadnici KPS-a podržavali su demonstrante. Prema svedočenju Srba neki kosovski policajci su pomogli demonstrantima da uđu u zgrade, a neki su svojim upaljačima palili molotovljeve koktele, koje su, potom, demonstranti bacali na zgrade. KFOR je evakuisao Srbe iz YU programa, ali nije ništa učinio da obezbedi crkvu Svetog Nikole, koju su demonstranti 18. marta zapalili, već je samo evakuisala sveštenika.

U trenutku kada sam primetio grupu ljudi koja se oko 18:30 kretala prema našoj zgradi, potražio sam pomoć od KPS. Uveravali su me da je sve pod kontrolom i da ne treba da se bojam, ali da ne izlazim iz stana. Nakon što sam čuo da je bačen molotovljev koktel na ulaz broj 23, ponovo sam zvao KPS, ali su mi ponovili da je sve pod kontrolom. Neposredno nakon toga čuo se žagor ispred zgrade a potom su usledile psovke, kamenice, motke i ostalo što je demonstrantima došlo do ruku. Ugledao sam kosovske policajce [Albance] kako stoje sa demonstrantima u istom redu. Očekivao sam da će nas policija uzeti u zaštitu. Imao sam utisak da su policajci, u stvari, kontrolisali nas, kako mi slučajno ne bismo pružili otpor. Prilikom evakuacije primetio sam snajperiste. Mislim da su bili iz KPS. Ništa nisu radili osim što su se krili. Nas nisu ni pokušali da zaštite.

D.S. Srbin iz Prištine/Prishtinë, YU program
FHP intervju 8. maja 2004.

Kada je grupa dečaka od 15 godina pokušala da uđe u naš ulaz, KPS ih je sprečila. Međutim, kasnije kada se broj demonstranata povećao, tada ih je KPS pustila da provale. Nisu nam pružili nikakvu zaštitu. Evakusiao nas je KFOR u zadnjem trenutku i to onda kada je ranjen Dragan Smiljanic.

LJ.S. Srpskinja iz Prištine/Prishtinë, YU program
FHP intervju 8. maja 2004.

Te noći sam bio na dužnosti. KPS je zapalila moje vozilo. Potom su provalili u moj stan i ukrali mi jedan deo uniforme. Kada sam neke od ukradenih ličnih stvari pronašao u policijskoj stanici broj četiri, zahtevao sam da mi se kaže ko je zapravo uzeo moju uniformu. Odgovor nikada nisam dobio. Ne mogu da tvrdim da su svi pripadnici albanskog dela KPS bili umešani u martovske nemire, ali jedan veći deo jeste. To sam saopštio i njima.

Srbin iz Prištine/Prishtinë, kosovski policajac
FHP intervju 8. maja 2004.

Vise puta sam zvala policiju, ali oni su mi rekli da su njihove jedinice tu. Međutim, oni su samo pomogli u nasilju. Ja sam videla policajca, koji je svojim upaljačem upalio koktel i dao ga demonstrantu, koji ga je potom bacio na našu zgradu. Zvala sam prijatelja Albanca koji radi u američkoj kancelariji, i rekla sam mu da smo gotovi. On je rekao da će doći sa pripadnicima američkog KFOR-a. Došli su u poslednjem trenutku, i evakuisali nas.

V.B. Srpskinja iz Prištine/Prishtinë, YU program
FHP intervju 30. marta 2004.

Obratio sam se za pomoć patroli policije [KPS], koja se u tom trenutku nalazila ispred mog ulaza. Uzeli su mi iskaz i obećali da će im ubrzo stići pojačanje, mada ja to pojačanje u vidu većeg broja policajaca nisam video do momenta evakuacije. Nakon obavljenog razgovora, KPS se povukla do Alije [Albanac], vlasnika radnje u jednoj od zgrada YU-Programa. Mislim da je tada KPS postala veza demonstrantima.

D.R. Srbin iz Prištine/Prishtinë YU program
HLC interview on 8 May 2004.

4.2. Izgledi

Svi Srbi iz zgrada YU programa su raseljeni. Vlada Kosova je 27. marta objavila početak rekonstrukcije uništenih stanova. Radove je otvorio premijer Bajram Redžepi/Bajram Rexhepi. Komisija za procenu štete utvrdila je da je 20 stanova potpuno uništeno i 50 delimično. Prvi stanari vratili su se 27. aprila. Zbog žalbi Srba na propuste u radovima, Komisija za obnovu objekata naložila je reviziju radova.

Naši stanovi su potpuno uništeni i to ne samo stanovi u kojima su živeli Srbi, već je tu bilo i stanova zaposlenih u UNMIK-u i međunarodnih policajaca. Jednoj Rumunki, koja radi za međunarodnu policiju su pucali u vrata. Moj stan na sreću nije zapaljen, ali su stvari opljačkane i rasturene. Kad sam obišla stan, našla sam slike svog deteta isečene nožem i zaboden nož u fotelji.

V.B. Srpskinja iz Prištine/Prishtina, YU program
FHP intervju 30. marta 2004.

5. Uništavanje imovine i prebijanje Srba u Kosovu Polju/Fushë Kosovë

U znak podrške Albancima u južnoj Mitrovici/Mitrovicë, grupa Albanaca sprečila je polazak voza sa železničke stanice Kosovo Polje/Fushë Kosovë, koji je trebalo da krene u 14:00 časova. Nedugo zatim, demonstranti su počeli sa paljenjem zgrada u kojima su smeštene paralelne institucije, Dom zdravlja, opština i PTT Srbije, u predgrađu Kosova Polja/ Fushë Kosovë, u selu Bresje. Posle toga je spaljena i škola Sveti Sava. Srbi tvrde da vatrogasci, koji su se nalazili pored zapaljenih objekata nisu gasili požar. Reagovali su samo u slučajevima kada je pretila opasnost da se požar proširi na albanske kuće. Srbi takođe tvrde da su Albanci dovezli cisternu sa benzinom, kojim su polivali Dom zdravlja, opštini i poštu, kao i okolne srpske kuće. Prema podacima Komisije za procenu štete, u demonstracijama je uništeno 106 srpskih kuća, sa pratećim objektima i dve pravoslavne crkve, crkva Svetog Nikole i crkva Svetе Katarine. U ovim napadima nije pošteđena ni imovina onih Srba čiju su imovinu pokušali da zaštite komšije Albanci. Očevici, i žrtve naročito, naglašavaju surovo ponašanje demonstranata, prema Srbima, koje su zatekli u njihovim kućama, ili na ulici.

Oko 3000 mladih Albanaca oko 14:00 sati blokirali su put Kosovo Polje/ Fushë Kosovë-Bresje. Kolonu demonstranata obezbeđivala je KPS. Prema rečima Srba, koje prenosi Danas, izvesni kosovski policajac Isa iz Gornje Dubrave/Dubrave e Epërme je predvodio demonstrante, kada su počeli da kamenuju Dom zdravlja u kome se nalazilo blizu 40 radnika Srba, kao i 20 bolesnika. Nakon pet do deset minuta stigla je vatrogasna ekipa, ali su je demonstranti sprečili da gasi požar. Srbi su videli i drugu cisternu za koju tvrde da je bila puna benzina kojim su demonstranti polivali srpske objekte, a potom ih palili. Posle Doma zdravlja demonstranti su zapalili srpske kuće prekoputa među kojima i jedan srpski lokal. Nastavili su prema školskom centru Sveti Sava i zapalili ga, kao i srpske kuće oko škole. Tokom ovih događaja demonstranti su pretukli Trifuna Stojilovića i ubili Zlatibora Trajkovića. U četvrtak 18. marta spaljene su još dve srpske kuće, a tokom noći

još 20. Istog dana, spaljena je i crkva Svetog Nikole. Teško je pretučen i Predrag Jovanović⁹.

Nije bilo nikakvih znakova da će se ovo desiti. Ja sam često slobodno šetao uveče kroz Kosovo Polje. Imao sam prijatelje Albance (...) U Kosovu Polju je zapaljeno oko 106 kuća. Prvi dan, kad su počele demonstracije zapaljena je bolnica, škola Sveti Sava i pošta, a nakon toga kafana Živin Gaj i sve kuće pored škole. Negde oko 15:00 časova masa je brojala preko 5000 ljudi. Nisam nikoga prepoznao, jer su nosili marame i naočare. Vikali su svakakve parole. Bila je i cisterna sa benzинom. Bacali su koktele na kafanu Živin gaj, čiji je vlasnik moj stric. Pokušali smo da gasimo požar, ali nismo uspeli (...) Tog dana je pretučen i Trifun Stojilović. On je inače bivši policajac, star čovek. Oborili su ga na zemlju, šutirali nogama. Sav je bio krvav. Policajci iz KPS-a su gledali kako ga tuku i ništa nisu uradili da bi ga zaštitali. Kasnije smo čuli da je Trajković Zlatibor spaljen u svojoj kući (...) Preko pedeset njih su kidali našu ogradi, i bacali koktele. Svi smo se okupili u mom dvorištu. Vodu su nam prekinuli. Policajci su nam rekli da imamo pet minuta da izađemo iz dvorišta. Morao sam da rasečem žicu na ogradi, da bismo automobilima pobegli od mase. Bilo nas je oko 25-26 članova porodice. Nisam htio da ostanem da branim kuću, jer sam htio da ostanem živ. Kad smo odlazili, moja kuća je još bila čitava. Ona je zapaljena u noći između 17. i 18. marta (...) Kuća je zalivana benzинom. Sve je unutra izgorelo. Odneli su neke vredne stvari, tehniku uglavnom, sve ostalo je zapaljeno. Zapaljen je čak i poljski WC. Iz dvorišta su mi odneli i ukrasne kokoške.

D.V. Srbin iz Bresja, kome je zapaljena dvospratna kuća
FHP intervju 28. marta 2004.

Ja ceo život živim u Bresju, gde sam držao kafanu Živin gaj. Tu su bili zaposleni svi članovi moje porodice, i od toga smo zarađivali za život (...) 17. Marta moja kafana je radila. Oko 15:00 časova čuli smo buku iz pravca Kosova Polja. Velika grupa Albanaca krenula je glavnim putem u našem pravcu. Onda sam zatvorio kafanu i sa ostalim članovima porodice otišao na gornji sprat, misleći da će oni samo proći glavnim putem. Međutim, oni su počeli da bacaju kamenje prema mojoj kući, a zatim su zapalili kiosk, koji sam imao ispred restorana. Zapalili su i auto Simić Grujice, koji je bio parkiran ispred moje kafane (...) Zatim su polomili restoran kamenjem i drugim predmetima. Nakon izvesnog vremena sklonili smo se u kuću mog bratanca Dojčina, koja se nalazi iza moje kuće. Demonstranti (...) su počeli da bacaju koktele na restoran. S mojim sinom sam kroz sporedna vrata ušao u restoran i gasio koktele (...) Da bismo pobegli od mase, Dojčin je morao da iseče ogradi. Kolima smo izašli na sporedan put, a odatle smo se uputili prema unutrašnjosti Bresja. To je bilo između 16:00 i 17:00 časova. Kasnije sam saznao da su u kasnim večernjim časovima bacili koktele i na gornji sprat, tako da je cela kuća spaljena i sve u njoj. Ne mogu da pretpostavim vrednost svih stvari, koje sam imao u kući. Imao sam dobar pribor i opremu za restoran. Imao sam kompjutere i druge vredne stvari. Imao sam 10 000 Evra, a moj zet 2000 Evra. Takođe, imali smo nešto u dinarima, u vrednosti od 500 Evra. Imao sam 16 stolova i 60 stolica. Zlato moje žene je izgorelo. Nisam primetio da je nešto odnešeno iz moje kuće. Sve je spaljeno.

M.V. Srbin iz Bresja, vlasnik kafane Živin gaj
FHP intervju 1. aprila 2004.

⁹ Svedočenja o tragičnim danima, DANAS, 30. mart 2004.

Srpska kuća, koju su zapalili Albanci; fotografisano u Kosovu Polju/Fushë Kosovë © FHP

Ja sam rodom iz Vranja. U Kosovo Polje sam došao da radim kao policajac pre više od 20 godina. Svi ljudi iz Kosova Polja i okoline su me znali. Sada sam u penziji. Tog 17. marta, saznao sam da Albanci demonstriraju u gradu. U to vreme moj sin je bio u stanu u centru Kosova Polja, blizu železničke stanice. Krenuo po njega, ali ga nisam zatekao u stanu (...) Sporednim putem sam krenuo prema kući. Dojčin i još neki Srbi, koji su bili u njegovom dvorištu odvraćali su me da ne idem, da ostanem kod njih, ali sam ja mislio stalno na sina i to da ne znam gde je. Kada sam došao do kafane Bondstil video sam grupu ljudi koji su dolazili iz pravca Doma zdravlja. Po mojoj proceni bilo ih je preko sto. Jedan mi se obratio pogrdnim rečima: "Ku po shkon ti shkia", što znači "gde si krenuo Srbine"? Nisam odgovorio. Udario me je pesnicom u glavu. Pao sam i pokrio rukama glavu. Više se ničega ne sećam, niti čime su me udarali, niti koliko njih. Kada sam se osvestio video sam da oni nisu bili tu. Sve me je bolelo. Levo oko mi je bilo zatvoreno. U tom trenutku video sam masu na putu, oko 30 – 40 metara dalje. Dvojica policajaca [KPS] su sprečavali masu da ide prema srpskim kućama. Polako sam krenuo preko nekih žica, koje ogradiju srpska dvorišta. Onda je došao moj sin, koji se u međuvremenu vratio kući (...) Tu je naišao jedan međunarodni policajac, čini mi se da je bio Nemac. Moj sin me je vozio kolima, u pratnji službenih kola tog policajca. Išli smo prema Lapljem Selu. Pošto sam bio sav okrvavljen nisam osetio da sam uboden nožem. Tek kada su me odveli u bolnicu u Gračanicu, i ja i lekari smo videli da sam uboden nožem. Imao sam četiri uboda. Jedan je bio ispod rebara, drugi u predelu desnog kuka i još dva manja uboda, isto sa desne strane. Imao sam povrede na obema nogama i po

glavi (...) Posle toga sam prebačen na lečenje u Beograd. O tome šta se događalo, saznao sam tek kada sam se vratio kući. U zgradi "Lepa Brena", stan mog sina i stanovi još četiri srpske porodice su opljačkani. U Gračanici u bolnici video sam Jovu Ćirkovića iz Kuzmina. Imao je geler u levoj nozi. Video sam Radivojević Docu - on ima metak u desnom kuku. Video sam Stanu Maksimović. Ona je pretučena. Video sam Kalesić Stanu. Njoj su palili cigarete po rukama. Zlatko Trajković je zapaljen. Aleksić Stana i njena čerka Gordana, su pretučene.

T.S. Srbin iz Bresja, penzioner, čija kuća nije spaljena
FHP intervju 28. aprila 2004.

Dom zdravlja i škola u Bresju su zapaljeni negde oko 13:30, 17. marta. Ja imam kuću negde oko kilometar dalje od ovih zgrada, odmah iza saobraćajne policije. Tog popodneva sa posla je došla moja kćerka Nena. Nedugo zatim nju je telefonom zvala neka Albanka, koja joj je rekla da je situacija vrlo loša. Negde oko 17:30 grupa od desetak Albanaca su napali našu kuću. Niko među njima nije bio stariji od 18 godina. Prvo su pucali, a onda su počeli da lome. Prvo su pretukli našeg komšiju Tomić Žiku. Ja sam izašla u dvorište da nađem unuka Jovana. On je ušao u kuću, a mene su udarali daskama koje su našli u avliji. Ruka mi je krvarila. Onda je došlo 15 policijaca (...) Policija je napravila živi zid da bismo mogli da izademo iz kuće. Kad nas je policija izvodila videla sam da je grupa narasla (...) Odvezli su nas u policijsku stanicu i smestili u salu za sastanke. Pozvali su moju čerku da ide sa njima i skupljaju Srbe iz kuća. Cele noći su to radili. Ukupno nas je bilo 138, od kojih 13 dece (...) Mnogi su došli prebijeni. Žika Tomić je bio kravav. Jova Ćirković, prebijen. Žena Čede Ropara je došla sa slomljrenom rukom. Došli su albanski lekari da nam ukažu pomoć. Jovu Ćirkovića su odveli u bolnicu. Babi su previli ruku. Nisu imali lekove. Ujutro u nas odveli u Crveni krst.

D.S. Srpskinja iz Bresja, smeštена u kontejneru u Ugljarama/Ugljare
FHP intervju 26. aprila 2004.

Trideset i pet godina sam radio kao auto-farbar i auto-limar. Živeo sam u Nemačkoj. Želeo sam da osiguram decu. Toliko sam bogatstvo ostavio. Kafu u kafani nisam pio. Ženu nikada nisam izvodio, samo da bih uštedeo. Imao sam kuću na tri sprata. Sada sam bednik. Nemam ništa. Ni moja deca. Nekoliko hiljada maraka sam mesečno zarađivao od izdavanja dela kuće strancima, kao i od rada. Albanci su mi često dolazili noći, krijući se da bi im popravljao mašine. Svi su znali da sam pošten. Ja lično nisam dozvolio da se pale albanske kuće u mojoj ulici, za vreme rata. To su sve pošteni ljudi, kao što sam i ja. Za sve što nam se događa krivi su političari. Svugde dobrih i loših ljudi ima (...) 37.500 Eura mi je spaljeno u kući. Kada je počelo da gori, moje tri čerke, žena i unuka od pet godina su počele da vrište. Ja sam zgrabio svoju unuku i sa njom istrcala napolje. Kakve pare? Šta bih bez unuke? Kada smo istrcali napolje unuci sam zapušio usta da nas ne oda, jer je sve vreme plakala. Skrivali smo se kao zveri. Pobegli smo u albanske avlje, skrivali u mraku da nas ne uhvate. U neko doba, oko 22:30 video sam jednog Albanca koji radi kao prevodilac u OSCE i zamolio da mi uzme čerke, ženu i unuku. Prihvatio je i odvezao ih u Ugljare. Ja sam ostao da se skrivam po okolnim avlijama. Kada je grupa Albanaca došla pred našu kuću počeli su da je pale, a ja sam se skrivaо u rupi od WC. Čuo sam dvojicu svojih komšija, Albanaca, da im govore da sam ja dobar čovek, da

nikome ništa loše nisam uradio, ali nije vredelo. Došao je jedan Albanac, koji radi u džamiji i oterao ovu dvojicu. Posle toga su počeli da pale. Imali su flaše sa benzinom. Imao sam u peći novac, koji sam uštедeo od izdavanja stana međunarodnim policajcima. Da li su našli novac ili je izgoreo – ne znam, ali znam da danas nemam veš da presvućem. Izgubio sam dušu. Oduzeli su mi dušu. Napali su nas kao da smo zveri. Ako nismo ljudi neka nam to neko kaže pa da idemo odavde.

M.I. Srbin iz Kosova Polja/Fushë Kosovë, smešten u kontejneru u Ugljarama/Uglare
FHP intervju 26. aprila 2004.

5.1. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije, KPS i Kosovskog zaštitnog korpusa

Evakuaciju Srbu sproveli su kosovski policajci, dok su međunarodni policajci brinuli isključivo o tome kako da sklone svoje porodice na sigurno mesto. Policajci su uglavnom samo posmatrali nasilje koje su sprovodili Albanci. Postoje svedočanstva da su kosovski policajci predvodili demonstrante, ali i da su pomagali Srbima. Neki Srb, kod kojih su stanovali međunarodni policajci, tvrde da su ovi odbili da ih kolima prebacu u neko od okolnih srpskih sela. Srb svedoče da je među demonstrantima bilo pripadnika Kosovskog zaštitnog korpusa.

Nije bilo ni KFOR-a, a KPS je stajala sa druge strane, kod pumpe, oko 200 m od srpskih kuća. Čuo sam jednog kosovskog policajca kada je rekao da kafana [Živin gaj] mora da izgori. Policajci iz KPS-a su gledali kako biju Trifuna Stojilovića i ništa nisu preuzeli. Čak su neki policajci iz KPS šetali sa demonstrantima.

D.V. Srbin iz Bresja, kome je zapaljena dvospratna kuća
FHP intervju 28. marta 2004.

Pitao me je [kosovski policajac]: "Šta čes ti ovde?". Odgovorio sam da sam vlasnik restorana. Zatim mi je rekao da napustim restoran jer on mora da bude spaljen. Drugi KPS policajac nam je rekao da imamo samo pet minuta da se evakuišemo, jer neće moći da garantuju za naše živote.

M.V. Srbin iz Bresja, vlasnik kafane Živin gaj
FHP intervju 1. aprila 2004.

Moja čerka je zvala KFOR, a oni su obavestili KPS (...) Trojica policijaca iz KPS su došli vrlo brzo, i oni su nas ugurali u kuću. Policija me je pitala ko je mene udario. Pokazala sam dvojicu i policajci su ih zatvorili u svoje vozilo. Onda je došlo 15 policajaca, među kojima je bila i jedna žena, koju zovu Sada. Masa je ljudjala policijska kola kao da hoće da ih prevrne i onda je policija pustila onu dvojicu, koji su bili zatvoreni u kolima. Policajci su rekli da imamo pet minuta da izademo iz kuće. Napravili su živi štit da bismo mogli mi da izademo. Nisu nam dali ništa da ponesemo. Sada mi je pomogla da uzmem tašnu sa dokumentima. Ni cipele nisam mogla da obujem. Kada nas je policija izvodila iz kuće videla sam da je grupa narasla (...) Odvezli su nas u policijsku stanicu, i smestili u salu za sastanke.

D.S. Srpskinja iz Kosova Polja/Fushe Kosove, smeštena u kontejneru u Ugljarama/Uglare
FHP intervju 26. aprila 2004.

I da Vam kažem, kosovska policija ih je sve [demonstrante] predvodila. Odavno smo izgubili poverenje u njih. Jednom su me Albanci napali šrafcigerom. Pogledajte, još uvek imam ožiljak [ožiljak je vrlo primetan i nalazi se pored leve nozdrve, blizu oka]. Otišao sam u policiju. Niko me nije pitao šta mi se dogodilo, već su tražili da im kažem koliko sam visok, kolika mi je težina, boja očiju. Od tada se više niko iz Kosova Polja policiji nije obraćao, jer smo shvatili da nam nikada neće pomoći. To se video i u martu. Moja srednja čerka je pozvala KPS 18. marta ujutru i tražila da nas zaštite jer su u to vreme neke kuće već bile spaljene. Kaže da joj je policajac [KPS] odgovorio: Mala, ako ti nije spaljena juče, biće ti spaljena danas.

M.I. Srbin iz Kosova Polja/Fushë Kosovë, smešten u kontejneru u Ugljarama/Uglare
FHP intervju 26. aprila 2004.

Molila sam međunarodnog policajca da nas četiri starice primi u vozilo i spasi nas. On je uzeo svoju ženu i dete, a nas je ostavio. Skrivale smo se u svinjcima. Ispred nas je bila rulja mladih, koji su bacali kamenje. Po nas su došla dva policajca KPS oko 22:30, koji su dobili obaveštenje iz Beograda da se četiri starice skrivaju u avlijama. Odveli su nas u policijsku stanicu.

S. R, Srpkinja iz Kosova Polja/Fushë Kosovë, smeštena u kontejneru u Ugljarama/Uglare
FHP intervju 26. aprila 2004.

5.2. Izgledi

Srbi nisu zadovoljni procenom štete obzirom da se za kuće, koje po njima vrede oko 100.000 Eura daje nadoknada između 15-20.000 Eura.¹⁰ 27. maja je počela obnova prvih deset srpskih kuća, od ukupno 106, koje su uništene u martovskim događajima. Srbi iz Kosova Polja/Fushë Kosovë su smeštene u selu Ugljare/Uglare gde je posle martovskih događaja premeštena srpska opština. Očekivali su da će meštani pokazati veću solidarnost i da će Republika Srbija obezbediti redovnu humanitarnu pomoć, koju su političari stalno najavljujivali. Višečlane porodice žive u kontejnerima, spavaju na podu ili sunđerima, nemaju šporete na kojem bi skuvali ručak, kao ni uslova da operu veš. Posle martovskih događaja Vlada Srbije šalje novčanu pomoć, koja po porodicu iznosi 65 Eura.

Hoću da mi se popravi kuća i nadoknadi šteta. Ne znam da li će da ostanem. Imam dve kćerke, ne znam da li je bezbedno za njih. Hteo bih da ostanem, ovde su mi pradedovi. Teško mi je. Teško je i mojim prijateljima Albancima. Neki od njih su me zvali posle svega i plakali.

D.V. Srbin iz Bresja, kome je zapaljena dvospratna kuća
FHP intervju 28. marta 2004.

¹⁰ *Izgradnja svih objekata tokom ove godine*, DANAS, 24. maj 2004.

Mi smo se smestili u srpsko selo Ugljare. Posle nekoliko dana dobili smo 10 kontejnera. Čuli smo da je to poslao Koordinacioni centar. Naša porodica je dobila jedan. Imamo dva kreveta i jedan sunđer. Dobili smo brašno, ali nemamo šporet. Kuća nam je potpuno spaljena. Tražimo da nam se obnovi kuća i osigura bezbednost.

D.S. Srpkinja iz Kosova Polja/Fushë Kosovë, smeštena u kontejneru u Ugljarama/Uglare
FHP intervju 26. aprila 2004.

U zgradi Lepa Brena, komšija Albanac je dao svoja metalna vrata da KPS stavi na stan komšije Srbina čija su vrata polomljena 17. marta. Dve devojke, Albanke, su pokušavale da spreče napadače da pale stanove u prizemlju. Sa svojih prozora su vikale da ne diraju stanove. Huligani su im dobacivali uvredljive reči. Komsija Bedrija Trnava je pokušavao da sreći paljenje. Krasnići Ganija, takodje.

R.T. Srpkinja iz Kosova Polja/Fushë Kosovë, koja živi u zgradi Lepa Brena
FHP intervju 26. aprila 2004.

Zovem se M.I. Živim u kontejneru. Ja sam čovek bez adrese (...) Pogledajte, ovo je socijalna pomoć, koju sam dobio iz Srbije. Tačno 5031 dinar. Šta će ja s tim? Izvinite, unutra [na konferenciji] imao sam mnogo toga da kažem, ali se nešto ovde [pokazuje ne grlo] steglo. Da nam niko iz vlade Srbije nije došao? Niti iz vlade Kosova? Ej, 106 kuća u Kosovu Polju je spaljeno i niko da nas vidi. Idi, stoko, kad te niko ne gleda. Iz Srbije stalno poručuju: »Sedite tu, nemojte da prodajete!» Znate li koliko je ljudi proterano? Ni ja ne znam tačno, ali znam da niti u jednoj kući nije bilo ispod dva člana domaćinstva. Samo je kod mene bilo šestoro (...) Verujte, ja sam pošten čovek. Došao sam ovde [na konferenciju] jer sam morao da kažem našu muku, inače nikada ne bih došao (...) Iz Kosova Polja smo pobegli u Ugljare. Kada smo tamo došli, niko nas ništa nije pitao. Sve su oni počeli da organizuju i da nam drže predavanje, mitinge. Mi smo se bunili jer smo tražili da nas saslušaju. Rekli su da će nam smeštaj biti ubrzo obezbeđen i da ostanemo. Mi smo hteli u Srbiju. Tada su počeli da nas vredaju. Izvinite, gospodine, biću direktn: »Daj da za pizde organizujemo prevoz». Ja sam im rekao: »Sram vas bilo. Sa kojim pravom raspolažete pomoću, koja stiže iz Koordinacionog centra? Zašto nam niste dali šupe, koje nikom ne trebaju, da ih adaptiramo, da živimo kao ljudi, a ne kao stoka u kontejnerima». Do danas nam nisu dali te šupe. Odmah, gde je naš kontejner, prodaje se sladoled. Unuka traži, a ja nemam. Kako da imam kada i ovo što je na meni nije moje, već mi je dao vojnik italijanskog KFOR-a. Imam samo još jedne pantalone, farmerke, ali njih čuvam za izlazak. Hala Vam, ali ja to neću da uzmem (istraživač FHP želi da kupi čokoladu za njegovu unuku, ali svedok odbija). Nemojte da me vredate. Jedino mi je još ponos ostao. Ja sada jesam bednik, ali to nisam bio. Ipak, osećam se bedno jer sam primoran da uzimam humanitarnu pomoć. Verujte mi, ni to ne bih da je zbog mene, neka crknem, ali samo zbog moje unuke. I tim konzervama, koje dobijamo, je prošao rok. Čuo sam da sva pomoć iz Koordinacionog centra dolazi do Leposavića i da odande ide u prodavnice, tako da narod kupuje, ono što u stvari treba da dobije kao humanitarnu pomoć. Do nas dolazi samo ono čemu je istekao rok trajanja, jer ne može da se proda. Od Koordinacionog centra je trebala da stigne novčana pomoć na ime moje unuke. To je bila donacija, koju su trebale da dobiju sva deca. Nakon podele ispalo je da svako dete treba da dobije po 400 Eura. Vreme je prošlo, ali moja unuka nije dobila svoj novac. Išao sam da vidim šta je tome razlog, ali su mi rekli da je svima, koji su se prijavili,

isplaćeno. Ja sam svoju unuku prijavio, ali ... Jedino od imovine što sada imam je kamera koja vredi 660 Eura, ali joj je prazna baterija, a ja ne mogu da je napunim jer je punjač izgoreo u kući. Sada ni nju ne mogu da prodam. Kamera je bila kod jednog mog rođaka. Sad mi ju je vratio (...) Imam 55 godina, a izgledam barem 10 godina starije. Žena mi kaže da sve napustimo, ali ja se još uvek nadam. Sve mislim, reći će nam nešto, ali svi čute. Nadam se samo zbog unuke. Baš me briga za mene, časti mi. (plače)

M.I. Srbin iz Kosova Polja/Fushë Kosovë, smešten u kontejneru u Ugljarama/Uglare
FHP intervju 26. aprila 2004.

6. Nasilje mladih u Obiliću/Obiliq

Do martovskih događaja u gradskom jezgru živelo je 450 Srba, najviše u naselju Todorovići i u zgradama YU programa. Protesti su otpočeli 17. marta 2004. godine ispred opštine Obilić/Obiliq, u 12:00 sati. Među demonstrantima je bilo mnogo učenika, kojima su se nešto kasnije pridružili odrasli. Tada je kamenicama napadnuta zgrada opštine. Neki Albanci iz opštinskih službi priključili su se demonstrantima. Sledećeg dana, 18. marta, demonstracije počinju maršom učenika osnovnih i srednjih škola. Toga dana su spaljene srpske kuće u naselju Todorovići i zgrade YU programa.

Sedamnaestog marta bio sam na radnom mestu. Osim mene, u opštini je radilo još nekoliko Srba. Čuli smo da će biti demonstracija u gradu. To nije bila neouobičajena pojava u Obiliću, zato i nismo pridavali mnogo značaja tome. Međutim, u opštini se desilo nešto neobično. Dok su se napolju okupljali demonstranti, uglavnom đaci iz srednje škole, u zgradi se uključio protivpožarni alarm. Mi smo to shvatili kao znak da se službenici opštine, Albanci, priključe demonstracijama. Ne znam kako to drugacije da objasnim. Demostracije je vodila dečurlija, ali kasnije su im se priključili stariji.

S.A. Srbin iz sela Babin Most/Babimoc, šef Kancelarije za zajednice u Obiliću/Obiliq
FHP intervju 19. aprila 2004.

Sedamnaestog marta bila sam u kancelariji nevladine organizacije, koja se nalazi u zgradi opštine. Oko 12:00 časova su počele demonstracije ispred opštine. Demonstranti su vikali i bacali kamenice, dok su Albanci koji rade u opštini pozdravljali to što se dešavalo. Kada je KFOR došao, zasuli su ih kamenicama. Sa mnom su u zgradi bili još neki Srbi, zaposleni u opštini (...) Uspeli smo da izađemo oko 16:00 sati kada su se demonstranti povukli prema selu Plemetina. Pre toga je u kancelariju ušao Musa Mekići, koji nam je rekao da možemo da izađemo, jer su demonstranti otišli na drugu stranu. On je čak i otišao da donese tašnu jednoj od žena. Uveče je sve bilo mirno.

S.D. Srpkinja iz Obilića/Obiliq, aktivistkinja NVO za prava žena
FHP intervju 27. marta 2004.

6.1. Batinanje Srba na železničkoj stanici

Sedamnaestog marta, oko 14:30 demonstranti su se uputili ka železničkoj stanici gde su zatekli 16starijih Srba, koje su fizički napali. Neki od njih su zadobili teške telesne povrede, mada je bilo i onih koji su uspeli da izbegnu batinjanje.

Bilo je negde oko 14:24 kada masa je krenula prema železničkoj stanici. Tu su zatekli 16 starijih Srba koji su čekali voz. Pretukli su ih. Stojani Dimitrijević (90) slomili su ključnu kost. Jedan starac, Dimitirjević, ne znam mu ime, je takođe pretučen. Druga starica, Ristić, ni njoj ne znam ime, nekim oštrim predmetom je isečena po vratu. Jednoj ženi su slomili rebra, dok su ostali lakše povređeni.

S.A. Srbin iz sela Babin Most/Babimoc, šef Kancelarije za zajednice u Obiliću/Obiliq
FHP intervju 19. aprila 2004.

Moj otac, koji živi u kući do mene u naselju Todorovići, je toga dana [17. mart] krenuo na železničku stanicu, kako bi vozom otisao do lekara u Mitrovicu. Demonstranti su primetili grupu Srba na železničkoj stanici i krenuli motkama i kamenicama prema njima. Moj otac, koji ima 63 godine, je uspeo da pobegne do školskog centra. Albancisu uspeli da sustignu jednu stariju ženu i nanesu joj nekoliko udaraca drvenim motkama. Moj otac je ostao u toj zgradi sve do prvog mraka, kada su se demonstranti razišli. Onda se vratio kući.

S.T. Srbin iz naselja Todorovići, raseljeno lice
FHP intervju 25. aprila 2004.

6.2. Nasilje u naselju Todorovići i zgradama YU programa

Sledećeg dana, demonstracije su započeli srednjoškolci šetnjom kroz grad. Sve škole su bile zatvorene. Dok su se kretali gradom, građani su im se priključivali. Demonstranti su prvo zapalili pravoslavnu, Novu crkvu. Nakon toga su otišli u naselje Todorovići, gde je živelo 25 srpskih porodica. Srbi su pobegli pred masom, koja je prvo kuće opljačkala, a onda zapalila. KFOR je evakuisao Srbe iz zgrada YU programa, ostavljajući stanove bez obezbeđenja. Stanovi su demolirani i opljačkani. Srbi su među demonstrantima prepoznali roditelje nekih učenika i komšije. Demonstrante je pratio kombi pun kamenja, kojima su gađali srpske kuće, crkvu i zgrade. Jedan Srbin je pred demonstrante izašao sa bombom. Posle toga ga je UNMIK policija uhapsila. Albanci iz Plemetine/Plemetinë napustili su selo, kada su čuli da se Srbi iz istog sela spremaju da krenu u pomoć Srbima iz Obilića/Obiliq, jer su čuli da su neki ubijeni.

Ujutru [18. mart] oko 08:00 časova ponovo se čula neka buka iz samog centra grada. Posle nekoliko minuta podigao se crn dim iz dve-tri kuće u naselju Todorovići. Posle toga se crkva dimila. Video sam masu od oko 5000 ljudi, koja je krenula prema zgradama YU programa. Kod svih Srba je vladala velika panika. Nakon što su izbačeni, Srbi iz jedne zgrade su otišli do druge, gde su, takođe, živeli Srbi. I odatle su Srbi izbačeni. Nasilje je trajalo ceo dan (...) Jedini spas je bila evakuacija. Jedan deo Srba je

prebačen u kasarnu KFOR-a, drugi su odvedeni u sela Plemetina i Babin Most (...) Smatramo da su sve to [nasilje] činile prve komšije.

S.A. Srbin iz sela Babin Most/Babimoc, šef Kancelarije za zajednice u Obiliću/Obiliq
FHP intervju 19. aprila 2004.

Osamnaestog marta, negde oko deset sati ujutro, primetio sam gomile albanske dece kako se kreću prema crkvi. Iza njih su išli stariji (...) U jednom trenutku sam samo primetio da se diže dim iz crkve (...) Čulo se urlikanje i slavlje. Primetili smo kako se albanski demonstranti približavaju iz pravca crkve našem naselju. Demonstranti su klicali UČK, Hašimu Tačiju, Ramušu Haradinaju (...) Bilo je nekih 500 do 1000 ljudi. Počeli su kamenicama da gađaju naše kuće i bacaju molotovljeve koktele. Nekoliko kuća je zahvatio plamen. Približili su se našoj kući, ušli u dvorište i počeli da je kamenuju. U tom trenutku unutra nas je bilo 11. Mlađu decu i starce smo sakrili u kupatilo, a najstariji sin Bojan i ja smo stajali na pragu očekujući najgore. Čuo sam civiljenje našeg psa i video sam kako ga kamenicama ubijaju. Kuća mog oca je već bila u plamenu. Shvatio sam da će nas sve pobiti ukoliko odmah ne pobegnemo. Sin i ja smo otvorili prozor s druge strane kuće i počeli u dvorište da prebacujemo decu i moju ženu. Moji otac, majka, stric i strina, koja je bila invalidsu rešili da ostanu u kući. Žena, četvoro dece, brat i ja smo nekako uspeli da preskočimo žičanu ogradi. Počeli smo da bežimo prema Crkvenoj vodici. Put nam je bio presečen, tako da smo morali da bežimo kroz močvaru prepunu otpadne vode iz termoelektrane. Albanci su pojurili prema nama, ali ih je voda zaustavila. Voda je bila sve dublja tako da mi je u jednom trenutku dosezala do pojasa. Mlađu decu sam stavio na ramena i nekako smo uspeli da dođemo na suvo. Bili smo potpuno mokri i prestravljeni. Nismo imali gde da bežimo pa smo rešili da čekamo na tom mestu da nas neko spasi. U međuvremenu je nekoliko stotina huligana kamenicama zasipalo moju kuću. Počelo je sve da gori, ali su moj otac, majka, stric i strina uspeli da ugase požar. U tom trenutku je naišlo vozilo UNMIK policije. Policajci su ušli u kuću i izvukli ih iz nje. Kuću su ipak zapalili. Gledali smo kako gori i plakali.

S.T. Srbin iz naselja Todorovići, raseljeno lice
FHP intervju 25. aprila 2004.

Sutradan, 18. marta, u 08:15, kada su deca krenula u škole, počele su demonstracije ispred zgrade. Demonstranti su vikali "Shkine jasht" – Srpskinje napolje. Blokada zgrade je trajala jedan sat, dok nas KFOR nije evakuisao između. KPS nije ništa pomogla. Stajali su na ulici, gledali šta se dešava. Naši stanovi nisu zapaljeni, ali su opljačkani. Ništa od stvari nismo uspeli da ponesemo. Izašla sam iz kuće u papučama.

S.D. Srpskinja iz Obilića/Obiliq, YU program, raseljeno lice
FHP intervju 27. marta 2004.

Sedamnaestog marta je bilo demonstracija, ali one su bile mirne. Negde oko 14:00 časova srednjoškolci su se okupili u centru grada i počeli da defiluju kroz grad. Hteli su da uđu u zgradu opštine, ali smo mi izašli u dvorište i nismo im dali. To nije trajalo dugo. Potom se sve smirilo (...) 18. marta u jutarnjim časovima ponovo su se okupili đaci. Zapravo, oni nisu uopšte otišli u školu. Bilo je oko 400 učenika. Oni su bili izmanipulisani od strane nekih lica, koji nisu iz Obilića. Prvo su bacali kamenje, a potom su isterali iz kuća

naše građane Srbe. Mi smo uticali na roditelje školske dece, da idu po decu i da ih vode kućama. Crkva je malo oštećena jer niti je bila dovršena, niti je u njoj bilo ikona. Njena vrata su razvaljena, a 4-5 prozora su polomljeni (...) Po nekim nezvaničnim podacima ukupno je bilo dvanaestoro ranjenih i povredjenih tokom nemira. Jedan Srbin sa prezimenom Spasić, je na demonstrante bacio bombu. On je bio pritvoren nekoliko dana, a potom pušten iz pritvora. Bilo je nekoliko slučajeva da su demonstranti pretukli Srbe (...) Srbi iz sela Plemetine su se organizovali i naoružani su hteli da krenu prema Obiliću. Oni su imali pogrešnu informaciju da ima ubijenih Srba. Na čelu sa predsednikom, delegacija opštine je otišla u selo Plemetinu, razgovarali smo tamo sa Srbima i ubedili ih da nijedan Srbin nije ubijen. Nakon toga Srbi su odustali da idu za Obilić. Ipak, nekoliko albanskih porodica iz Plemetine je tražilo da bude evakuisano.

E.H. Albanac iz Obilića/Obiliq, funkcioner Skupštine opštine
FHP intervju 19. aprila 2004.

Srpska zgrada, koju su zapalili Albanci; fotografisano u Obiliću/Obiliq © FHP

6.3. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije i KPS

Neki kosovski policajci su pokazivali demonstrantima srpske kuće. KFOR i UNMIK policija su evakuisali Srbe, ne preduzimajući mera za zaštitu njihove imovine. Demonstranti su blokirali vozila KFOR-a, koja su krenula prema naselju Srba, a nisu reagovali ni kada su demonstranti na njihovo vozilo okačili albansku zastavu.

Po meni, glavni učesnici nasilja su bili kosovski policajci [Albanci]. Oni su ispred mase i prvi su zatražili da se Srbi evakuišu (...) Jedan Srbin tvrdi da je njegov komšija

Albanac, inače policajac, zapalio njegovu kuću. On ne želi da daje tu izjavu nikome. UNMIK policija se tog dana ponašala kao posmatrač. Ništa nisu preduzeli da spreče masu. Ni vojnici KFOR-a ništa nisu uradili, što se toga tiče. Oni su se bavili evakuacijom Srba.

S.A. Srbin iz sela Babin Most/Babimoc, šef Kancelarije za zajednice u Obiliću/Obiliq
FHP intervju 19. aprila 2004.

[Osamnaestog marta] samo nekoliko policajaca KPS-a je bilo na ulici. Nije mi bilo jasno šta se događa. Nisam uspeo da vidim niti jednog vojnika KFOR-a ili UNMIK policajca. (...) Masa demonstranata predvođena albanskim policajcima je stigla do našeg naselja. Policajci su ih, bukvalno, usmeravali na naše kuće (...) Počelo je sve da gori, ali su moj otac, majka, stric i strina uspeli da ugase požar. U tom trenutku je naišlo vozilo UNMIK policije. Policajci su ušli u kuću i izvukli ih iz nje [oca, majku, strica i strinu]. Kuća je odmah zapaljena. Jedno Vozilo UNMIK policije je došlo po nas i odvezlo nas u stanicu policije. Odatle smo vozilima KFOR-a bili prebačeni do KFOR-ove baze u Prištini, gde smo u užasnim uslovima proveli narednih sedam dana. U bazi je bilo smešteno nekoliko Srba iz Obilića i Prištine. Bilo je puno male dece i starih i bolesnih ljudi. Vojnici KFOR-a su nas tretirali kao stoku. Nismo mogli da se kupamo, dobili smo samo po jedno čebe iako je bilo veoma hladno.

S.T. Srbin iz naselja Todorovići, raseljeno lice
FHP intervju 25. aprila 2004

Svi su već bili na kraju snaga, iznemogli, kada sam začula glas jednog svog poznanika iz međunarodne policije. On nam je rekao da imamo tri minute da uzmemo po jednu torbu, ali nismo mogli ni to da ponesemo. U transportere KFOR-a smo ulazili trčeći. U tom guranju, staklo je pucalo na sve strane, povredila sam i leđa. Naše komšije su to gledale i nisu reagovale.

S.K. Srpskinja iz Obilića/Obiliq, raseljeno lice
FHP intervju 27. aprila 2004.

6.4. Izgledi

Po našim podacima u Obiliću ima 92 spaljene kuće, 49 pomoćnih zgrada, 46 stanova u dve zgrade. Ima i 55 opljačkanih stanova i kuća (...) Oko procene štete organizovane su tri komisije: komisija, koju su organizovali Albanci iz opštine, došla je do zaključka da je šteta u vrednosti od 1.145.306 Eura. Ja sam radio na terenu sa mojom ekipom. Došli smo do zaključka da je šteta 1.762.000 Eura. Dok je zajednička komisija sa UNMIK-om utvrdila da pričinjena šteta iznosu 1.862.000 Eura. Međutim, to se odnosi samo na zgrade. Ipak, u tim kućama je bilo vrednih stvari, nameštaj i dr. Smatramo da je ukupna šteta oko tri miliona Eura, bez škole i crkve. Samo za crkvu, naša procena je oko 37.320 Eura. Što se tiče škole, šteta je 28.514 Eura. Takodje, opljačkane i oštećene su neke radnje, i pokradene poljoprivredne mašine. Ima oko 10 spaljenih vozila, čiji vlasnici su Srbi (...) Mi smo već bili da očistimo jednu zgradu. U planu je da se vrati 24 porodice. Za vlasnike spaljenih stanova, UNMIK je u saradnji sa humanitarnom organizacijom GOAL, obezbedio 30 kontejnera. Rečeno nam je da će u septembru biti završena rekonstrukcija

svih oštećenih objekata. Međutim, kod ljudi još uvek ne postoji volja da se vrate, čak ni oni čije su kuće čitave.

S.A. Srbin iz sela Babin most/Babimoc, šef Kancelarije za zajednice, Obilić/Obiliq
FHP intervju 19. aprila 2004.

Nikada neću zaboraviti taj dan. Izgubila sam sve, a najviše mi je žao to, što se verovatno više nikada nećemo vratiti u naš mučenički Obilić.

S.Ć. Srpkinja iz Obilića/Obiliq, raseljeno lice
FHP intervju 7. aprila 2004.

Niko se od Srba još uvek nije vratio. Uglavnom su otišli u sela naše opštine, u Plemetinu, Babin most i druge. Ima i onih, koji su otišli u Mitrovicu i Gračanicu. Mi smo telefonom kontaktirali naše službenike srpske nacionalnosti. Oni kažu da ih Srbi sprečavaju da dodu na posao. Nakon događaja, neki od njih su nekoliko puta bili u opštini, iz privatnih razloga.

E.H. Albanac iz Obilića/Obiliq, funkcioner opštine
FHP intervju 19. aprila 2004.

7. Spaljivanje kuća i ubistvo u Lipljanu/Lipjan

Sedamnaestog marta u 14:00 časova nekoliko hiljada Albanca je počelo da demonstrira ulicama Lipljana/Lipjan. 30srpskih kuća i četiri stana u zgradi YU programa su opljačkani i spaljeni. Uništena je i opštinska Kancelarija za zajednice. U svojoj kući ubijen je Srbin, Nenad Vesić. U sukobima sa KFOR-om poginula su dva Albanca, Nevzat Rahmani/Nexhat Rrahmani i Arben Šalja/Arben Shala. Više osoba je povređeno. Ima slučajeva da su kompšije Albanci sprečili demonstrante da priđu srpskim kućama. U napadima na Srbe i njihovu imovinu demonstranti su koristili vatreno oružje i eksplozivne naprave.

Bezbednosna situacija u Lipljanu, pre marta bila je na zavidnom nivou. Srbi su počeli slobodno da se kreću kroz grad i da kupuju u albanskim radnjama (...) Sa ovim događajima narušeni su odnosi. Nasilje je imalo za cilj proterivanje Srba. Ubeđen sam da cilj nije bio ubijanje. Oko podneva 17. marta, Albanci su se okupili u glavnoj ulici. Na početku, u masi je bilo više mladih ljudi, ali kasnije su im se priključili i stariji. Nakon šetnje kroz grad, demonstranti su krenuli na srpske kuće (...) Masa je prvo krenula prema zgradi YU program. Tamo je bilo više srpskih porodica. Gadali su kamenicama i razbili su stakla. KFOR je izvukao stanare kroz terasu jednog stana. Zatim su demonstranti napali okolne srpske kuće. U Lipljanu je opljačkano i zapaljeno tridesetak srpskih kuća, uključujući i našu Kancelariju za zajednice. Sve vredne stvari su odnete. Takođe, sve srpske radnje su demolirane. Te večeri Nenad Vesić, je ubijen pucnjima iz vatrenog oružja. Pucano je i po kućama, gde i dan danas mogu da se vide rupe od metaka. Skoro svi Srbi iz Lipljana su evakuisani u druge sredine, gde žive samo Srbi. Ta sela su Gušterica, Novo Naselje, a ima i onih koji su otišli u Gračanicu i Laplje selo. Čuo sam da

je bilo i povredjenih, ali ja ne znam njihova imena (...) Ista kampanja se desila i sledećg dana, 18. marta.

B.N. Srbin iz Lipljana/Lipjan, šef Kancelarije za zajednice
FHP intervju 4. aprila 2004.

Prema pisanju beogradskog lista Blic grupa demonstranata je oko 17:00 časova krenula ka crkvi. Uz put su lomili. Bacali su bombu na jednog Srbina koji je bežao pred masom. Kosovski policajci su ga uhapsili jer su ga demonstranti optužili da je on bacio bombu na njih. U crkvi su zatekli sveštenika Randela Denića, koji je tom prilikom teško povređen.¹¹

7.1. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije i KPS

UNMIK i KPS su evakusiali Srbe, posle čega su demonstranti neometano pljačkali i palili srpske kuće. Kosovski policajci su išli ispred demonstranata i naređivali Srbima da napuste kuće, sa obrazloženjem da ih ne mogu zaštiti od mase. Pripadnici KPS su uhapsili sveštenika i Srbina koji je bežao pred demonstrantima bez ikakvog razloga. KFOR je ipak sprečio potpuno razaranje crkve.

Meni nije jasno kako sve te trupe KFOR-a, UNMIK-a i KPS nisu mogle da spreče nasilje prema Srbima. KPS je maltene pomagala demonstrantima. Oni su išli ispred mase i naredili su Srbima da napuste kuće, jer, navodno, nisu mogli da ih zaštite. Zapravo, oni su isterali ljude iz svojih kuća. Ima jedan stariji šovek, koji neće da svedoči, a koji tvrdi da je video kada su se dvojica policajaca spremali da miniraju pravoslavnu crkvu (...) Srbi, pripadnici KPS nemaju skoro nikakve odnose sa svojim kolegama Albancima. Oni isključivo rade u srpskim selima, kao što je Gušterica.

B.N. Srbin iz Lipljana/Lipjan, šef Kancelarije za zajednice
FHP intervju 4. aprila 2004.

7.2. Izgledi

Do kraja maja u Lipljan/Lipjan se vratilo 160 Srba koji su posle martovskog nasilja izbegli iz grada u okolna srpska sela. Opštinska komisija za procenu štete sastavljena je isključivo od Albanaca, na šta Srbi gledaju kao na etničku diskriminaciju. Srbi smatraju da je naknada štete u iznosu od 200.000 Eura, koliko je procenila Opštinska komisija,

¹¹ *Samom sebi vadio gelere*, BLIC, 23. mart 2004: "Bomba je pala na nekoliko metara od mene. Ja sam se povukao u parohijski dom, a Albanci su razbili kapiju i ušli u crkvenu portu. Odjednom, KPS uleće u stan. U onom haosu kažem im dobar dan, a oni meni: 'Ma kakav dobar dan! Ruke gore!' Gledam, oni pretresaju moj stan. Guraju tepih. Mnogo ružnih reči su mi rekli. Izveli su me s lisicama na rukama i grubo vukli do kola. Sve vreme sam osećao da mi niz lice i dalje ide krv, jer ta rana od gelera na čelu je bila najdublja. Umesto u stanicu, ostavili su me u kolima ispred. Svuda oko su bili Albanci, a ja sam. Još sa lisicama na rukama. Jedan policijac, Albanac je stalno govorio drugima da me odvedu u stanicu, a oni ništa. 'Bar se sagni, da te ne vide'. I u stanicu mi nisu skinuli lisice. Telefon mi je bio u džepu. Zvala me je žena, prijatelji, rodbina. Nisam mogao da se javim i da kažem šta mi je. Pušten sam na intervenciju iz Gračanice, a posredovao je jedan Amerikanac. Za pet sati provedenih u stanicu, niko mi nije pružio pomoć. Tek kada sam stigao kući, uveče, došao mi je jedan prijatelj. On mi je na rane stavio ljutu rakiju, a ja sam vadio gelere. Tek juče me je pregledala neka lekarka iz finskog bataljona."

nedovoljna za obnovu 30 uništenih srpskih kuća. Mešovita komisija, koju čine predstavnici UNMIK-a i jedne američke NVO, procenila su štetu na 411.000 Eura, što po kući iznosi 13.700 Eura. Ni sa ovom procenom Srbi nisu zadovoljni jer smatraju da treba da budu obeštećeni i za opljačkano ili uništeno pokućstvo. Ono što je po Srbima najteže sanirati je činjenica da se oni više ne osećaju sigurnim u Lipljanu/Lipjan i da je jako teško ponovo uspostaviti međuetničko poverenje. Ipak, tokom martovskih događaja bilo je i primera da su komšije Albanci organizovano branili srpske domove od naleta demonstranata.

Tek 19. marta se malo smirila situacija. Međutim, Srbi i dalje ne smeju da se kreću po gradu. I oni, čije kuće nisu spaljene, ne smeju da borave u svojim kućama. U zgradi YU programa vratilo se svega 4-5 muškaraca (...) Moram da navedem da opštinski organi ništa nisu učinili da spreče nasilje nad Srbima. Zato mi sa njima trenutno skoro i da nemamo kontakta. Čujem da su neki u opštini predlagali da se zatvori naša kancelarija, koja inače deluje u okviru opštine.

B.N. Srbin iz Lipljana/Lipjan, šef Kancelarije za zajednice
FHP intervju 4. aprila 2004.

Nasilje u našoj ulici je počelo 17. marta uveče. Mi smo spustili roletne na prozore i virili smo da vidimo šta se dešava. Demonstranti su krenuli prema našoj ulici, ali naš komšija Burhan, dve kuće od nas nije dao da se krene prema našim kućama. Sa našim komšijama Albancima iz ulice nikad nismo imali problema. Tu su tri srpske kuće i ostale su albanske. Ja sam uvek govorila da kad vidim Burhana da se šeta, osećam se bezbednjom. Našu ulicu nisu dirali posle 17. marta uveče.

R.A. Srpskinja iz Lipljana/Lipjan, čiju je kuću zaštitio komšija Albanac
FHP intervju 28. marta 2004.

8. Štimlje/Shtimë

Srbi iz opštine Štimlje/Shtimë nisu imali informacije šta se 17. marta 2004. godine događalo širom Kosova, zato nisu ni obraćali pažnju na demonstrante i njihova skandiranja. Protesti su postali nasilni u ranim večernjim satima kada su Albanci počeli da bacaju molotovljeve koktele na srpske kuće. Neke komšije Albanci su učestvovali u demonstracijama i napadima na srpske kuće. Pored srpskih kuća spaljena je i pravoslavna crkva Svetog arhangela Mihaila.

Dana 17. marta kod mene je bio u gostima jedan prijatelj. Ceo dan smo bili u kući, i nismo znali sta se dešava. Moje dete je bilo dva puta u albanskoj radnji. Kada se vratila drugi put rekla mi je da masa ljudi demonstrira u centru grada, koji skandiraju "Thaqi-Thaqi". Mislio sam da su obične demonstracije (...) Negde oko 19:40 došla je policijska patrola kod mene. Bili su Albanci. Oni su me pitali da li ima nešto novo. Ja nisam znao zašto to pitaju, ali sam rekao da nema ništa. Jedan od njih mi je ostavio broj telefona. Nakon što su otišli policajci, bačen je molotovljev koktel u moju avliju. Pogodio je beton pa vatra nije mogla da se proširi. Ja sam odmah izleteo na ulicu, ali nikoga nisam video. Ja sumnjam da su to učinili moje komšije, koje hoće da napustim kuću. Onda sam zvao

policajca na broj koji mi je dao. Brzo su stigli. Oni su mi rekli da ne znaju ko je to mogao da učini. Pre nego što su otišli jedan od njih mi je rekao da je situacija vrlo loša, i da oni ne mogu da pruže bezbednost svima. Bio sam jako uznemiren (...) Nije prošlo ni dvadeset minuta kada su ponovo bacili molotovljev koktel u dvorište. Brzo sam zvao policiju. Ni drugi koktel nije napravio neku štetu. Kada su došli policajci ja sam ih zamolio da mi prebace decu, bilo gde na sigurno. Oni su mi rekli da za to moraju da pitaju komandira, i otišli su. Ja sam zvao jednog Albanca, taksistu, čije sam usluge često koristio. On mi je rekao da ne može da dođe. Onda sam zvao drugog, koji mi je rekao da će doći malo kasnije. Međutim, ni drugi nije došao.

N.J. Srbin iz Štimlja/Shtimë, predstavnik srpske zajednice u opštini
FHP intervju 14. juna 2004.

KPS je evakuisao Srbe iz Štimlja/Shtimë u okolna sela. Mnogi Srbi nisu želeli da budu evakuisani. Samo jedna srpska kuća nije bila razorena, zato što ju je usurpirao Albanac. U toku nasilja jedan Srbin je lakše povređen. Takođe, Srbi smatraju da je akcija uništavanja srpske imovine bila organizovana.

Negde oko 22:20 moj telefon je zazvonio. Bio je to policajac, koji mi je rekao da budem spremam za pet minuta jer kasnije neće moći da nas evakuišu. Posle desetak minuta su došli, i svo šestoro nas ubacili u njihovo vozilo. Ništa nisam primetio kada smo napuštali Štimlje. Odvezli su nas do Novog naselja. Rekli su nam da moraju i druge da evakuišu. Mi smo otišli kod jedne srpske porodice koja živi u Novom naselju. Tu smo ostali tri dana. Tek sutradan sam sreo druge Srbe iz Štimlja. Njih je policija evakuisala, neke pre, a neke posle nas. Svi su bili smešteni po srpskim selima u opštini Lipljan. U razgovoru sa njima sam saznao da su na sve kuće bačeni molotovljevi kokteli. Samo jedan čovek je povređen. To je Mile Mirić, koji je izašao na ulicu nakon što su mu u dvorište bacili molotovljevi kokteli. On je bio kamenovan (...) Neki od njih tvrde da ih je policija nasilno evakuisala, jer oni nisu hteli da napuste kuće. Svi su bili evakuisani pre ponoći. Mislim da je to bilo organizovano, jer su u noći između 17. i 18. marta sve srpske kuće bile opljačkane, a potom spaljene. Samo jedna srpska kuća nije spaljena, ali to je zbog toga što je usurpirana od strane jednog Albanca. Uopšte se ne bih čudio da je on spalio naše kuće, jer je htio da usurpira i naše njive. Pored kućnih stvari, ukradena su i dva motokultivatora i jedan traktor sa svim priključnim mašinama.

N.J. Srbin iz Štimlja/Shtimë, predstavnik srpske zajednice u opštini
FHP intervju 14. juna 2004.

Opština Štimlje/Shtimë je formirala Komisiju za procenu štete, u kojoj Srbi imaju jednog svog predstavnika. Po njegovom mišljenju, procenjena naknada nije adekvatna pričinjenoj šteti.. Do sredine juna 2004. nijedan Srbin se nije vratio u Štimlje/Shtimë.

Opština je osnovala komisiju za procenu štete. I ja sam učestvovaao u njoj. Sa njima sam išao u svaku srpsku kuću. To je izgledalo strašno. Sve je bilo opljačkano i spaljeno. Čak su i stvari, koje su nebitne, uništene: cveće, voće. Komisija je procenila štetu na 112.000 Eura, sa čime se ja nisam složio. To je premalo, i ne pokriva troškove grube gradnje tih objekata. U svakoj kući je bilo nameštaja i razne tehnike. Iz opštine su rekli da im je žao.

Ipak, još nijedan počinilac nije uhvaćen, a to nije teško utvrditi (...) Ja sam neko vreme plaćao kiriju za iznajmljenu kuću u Suvom Dolu, ali sada u Novom Naselju, plaćam kiriju 60 Eura. Nemam ni kupatilo. Primam socijalnu pomoć u iznosu od 65 Eura mesečno. Niko neće da nam pomogne. Iz opštine su mi ranije plaćali kiriju zbog deceu, koja su ovde pohađala školu. Rekli su da će mi i dalje plaćati. Opština nam je par puta donela pomoć u hrani. Ali samo od toga ne možemo da živimo. Ne znam šta da mislim više. Kako da se vratim kada znam da su mi komšije uradile sve to. Jedino kada bi mi napravili kuću kao što je bila, i kada bi mi nadoknadali pokradene stvari, onda bih razmislio da li da se vratim u Štimlje. Ni od strane Srbije nikakvu pomoć ne dobijamo.

N.J. Srbin iz Štimlja/Shtimë, predstavnik srpske zajednice u opštini
FHP intervju 14. juna 2004.

9. Uništavanje imovine i ubistvo u Gnjilanu/Gjilan

Sedamnaestoga marta, u 15:00 časova demonstranti su započeli protest blokiranjem raskrsnice na izlasku iz grada. Nakon toga organizovano se upućuju prema delu grada gde se nalazi srpsko naselje i u njemu pravoslavna crkva. Kuće su gađali kamenicama, koje su dovezli traktorom, potom su ulazili u kuće, tukli zatečene ljude, razbijali pokućstvo i pljačkali. Tom prilikom, preko 20 Srba, uglavnom starijih osoba, je teško pretučeno. Demonstranti su spalili kuće iz kojih su Srbi uspeli da pobegnu. Crkva Svetog Nikole je pretrpela manje oštećenje. Meta demonstranata je bila i zgrada UNMIK administracije. U tim napadima ubijen je Srbin, Slobodan Perić, profesor fizičkog u Tehničkoj školi.¹² Srbi su evakuisani u selo Šilovo/Shillovë.¹³ U nemirima je spaljeno 18 srpskih kuća, 70 je opljačkano i demolirano, dok je dvadesetak srpskih vozila i nekoliko UNMIK-ovih potpuno uništeno. Prema svedočenju Srba, demonstranti su tačno znali koja vozila pripadaju kosovskim policajcima Srbima. Ima primera da su lokalni Albanci pružili utočište svojim komšijama Srbima.

Sa svojom porodicom živim u selu Kusce. Zaposlen sam u KPS Gnjilane i radim kao obezbeđenje u Okružnom sudu u Gnjilanu (...) Na poslu nismo imali nikakve probleme sve do sadašnjih događaja. Za 16. jun u Gnjilanu su bile zakazane demostracije (...) zbog kojih nisam došao na posao svojim kolima, sa starim tablicama. Sutradan, 17. marta sa kolegom sam došao mojim kolima. Parkirao sam se ispred hotela Kristal, u neposrednoj blizini suda i policijske stanice. Prednji deo automobila sam približio betonskoj ogradi, tako da se prednja tablica nije mogla videti. Zadnju tablicu sam skinuo. Tu je bilo parkirano mnogo vozila, desetak je bilo u vlasništvu Srba. Toga dana smo imali suđenje. Čuli smo galamu napolju i videli mnogo ljudi. Sudija, inače Srbin, je prekinuo suđenje. Bilo je oko 15:00 časova. Kada sam izašao ispred zgrade suda video sam da ima puno ljudi, tako da nisam mogao da pomerim kola. Sudije su otišli službenim kolima, a moj kolega i ja smo ostali u zgradici suda. Albanci su počeli sa spaljivanjem kola. Čuo sam nekoga koji viče: "Hajde me djege nje golf pa tabela", što znači: Hajmo da palimo ovaj golf bez tablica(...) Ja sam se popeo na drugi sprat i video šta se događa napolju. Tada

¹²Uhapšen ubica Srbina,BLIC, 8.april 2004: "Portparol UNMIK-a Niradž Sing [Neeraj Singh] je izjavio da je uhapšen jedan mlađi Albanac za ubistvo Slobodana Perića".

¹³ Kosmet, 18. mart iz sata u sat, BALKAN, 19. mart 2004.

su moja kola odgurali na ulicu, prevrnuli na stranu i zatim ih zapalili (...) Policije nije ni bilo napolju, a tim ljudima su pomogli taksisti, čija je stanica ispred hotela. Bilo je drugih kola, koja su pripadala Srbima, a koje su imali kosovske tablice. I ta kola su spaljena. Sigurno su im taksisti pokazali, koja su kola srpska. Mislim da jedan od njih čak dao flašu sa benzinom, kojim su polili naša kola (...) U kasnijim večernjim satima, sve se smirilo. Tek oko 23:00 časa došli su međunarodni policajci koji su nas odvezli kući. Kasnije smo čuli da je u gradu spaljeno 18 srpskih kuća, a oko 70 opljačkano i demolirano. Čuli smo da je ubijen jedan Srbin, čije ime ne znam, ali znam da su ga zvali Bobi.

K.K. Srbin, pripadnik KPS
FHP intervju 26. marta 2004.

Srpski automobili, koje su zapalili Albanci; fotografisano u Gnjilanu/Gjilan © FHP

Sa terena smo se vratili [srpski policajci] oko 19:00 časova. Na ulicama Gnjilana još uvek je bilo demostranata. Video sam da su neke srpske kuće spaljene, ali da je mnogo više kuća bilo opljačkano i oštećeno. Sutradan sam saznao da je spaljeno oko 18 srpskih kuća, koje su bile oko crkve. Preko 70 drugih su demolirane i opljačkane. I neke srpske radnje su demolirane. Saznao sam da je ubijen jedan Srbin, u centru grada. Čuo sam da je on živeo samo sa majkom. Na platou ispred hotela Kristal, je bilo 14 zapaljenih vozila. Tri vozila su bili UN džipovi, a 11 su bila privatna kola, koja su pripadala Srbima. Među tim kolima su bila i moja, sa starim tablicama. Pored naših kola bilo je mnogo više vozila, čiji su vlasnici Albanci, ali ona nisu oštećena. Demonstranti nisu mogli da

identifikuju srpska kola po registraciji, jer su i neka druga srpska vozila imala kosovsku registraciju. To je učinila neka grupa koja zna sve nas Srbe koji radimo u KPS.

K.K. Srbin, pripadnik KPS
FHP intervju 26. marta 2004.

Beogradski mediji su objavili podatke o pretućenim Srbima koji se leče u bolnicama u Srbiji. Prema svedočenju čoveka koji veruje da je preživeo samo zato što su napadači mislili da je mrtav, demonstranti nisu imali milosti ni prema njegovoj bolesnoj majci.¹⁴

9.1. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije, KPS i Kosovskog zaštitnog korpusa

Američki KFOR je intervenisao dva puta, kada je onemogućio demonstrante da zapale pravoslavnu crkvu i drugi put, kada je spremio demoliranje zgrade UNMIK administracije. Svi srpski policajci, pripadnici KPS, 17. marta bili su upućeni na teren van Gnjilana/Gjilan. KFOR je 18. marta uveo policijski čas. Bezbednost na ulicama su kontrolisali pripadnici KFOR i Kosovskog zaštitnog korpusa.

Pre godinu dana sam se zaposlio kao policajac u KPS. Služim u policijskoj stanici u Gnjilanu. Vrlo često, mi policajci, Srbi, obilazimo sela u opštini Gnjilane u kojima žive Srbi. Međutim, 17. marta 2004. naređeno nam je da idemo u Čaglavicu. Kasno popodne sam saznao da je bilo nemira i nasilja u samom Gnjilanu (...) U neposrednoj blizini hotela gde su zapaljeni automobili, nalazi se regionalna i opštinska policijska stanica i Okružni sud. Kako je moguće da se sve to desi u blizini policije koja treba da brine o sigurnosti građana i njihove imovine.

S.D. Srbin, pripadnik KPS
FHP intervju 26. marta 2004.

9.2. Izgledi

Srbi, pripadnici KPS nastavili su da rade posle martovskih događaja, s tim što na posao dolaze u pravnji međunarodnih policajaca. Izgubili su poverenje u zajednički život. Spaljivanje kuća Srbi tumače kao poruku da za njih nema budućnosti na Kosovu¹⁵.

¹⁴ *Strava i užas*, KURUR, 23. mart 2004: "Urlali su ispred naše kuće. Prizor je bio zastrašujući. Majka i ja smo bili na spratu. Mogao sam da iskočim kroz prozor i pobegnem u crkveno dvorište, ali nisam smeo da ostavim majku. Nije mogla da se kreće bez moje pomoći. Albanci su brzo razvalili vrata i upali u našu kuću. Odmah su krenuli na majku. Jedan je zamahnuo nekom toljagom. Skočio sam da je zaštitim. Udarali su me motkama, letvama. Kako sam izdržao udarac metalnom šipkom u glavu, ne znam ni sam. Imao sam osećaj da su mi raspolutili glavu. Krv je šiknula u vis. Zateturao sam se i pao preko majke. Majku sam čvrsto stegao za ruku da zna da sam živ. Albanci su otišli misleći da smo mrtvi. Od straha nismo mrdali. Koliko je trajalo dok su stigli vojnici KFOR-a, ne znam. Uzeli su nas na ruke. Jaukali smo od bolova."

¹⁵ *Krvavi pir u Gnjilanu*, POLITIKA, 25. mart 2004: *Evo, ovakvi smo došli, sa ovim što imamo na sebi. Ni zavežljaj jedan, ni dokumenta, ni para, ništa. Plamen je sve progutao. Ne mogu da verujem da nam se to desilo. Šta će nam ove glave na ramnima? Šta će nam život? Sve se srušilo i otišlo u nepovrat.*

Pored svega ovoga što se nama desilo, a to je čist pritisak, mi i dalje radimo i obavljamo naše dužnosti. Štitimo sve građane, a ponajviše Albance. Nadam se da ćemo biti obeštećeni, jer, inače ne možemo da dolazimo na posao.

S.D. Srbin, pripadnik KPS
FHP intervju 26. marta 2004.

Mi [Srbi] koji radimo u zatvoru i u policiji i dalje redovno idemo na posao, samo što sada UNMIK policija mora da nas vozi do posla i nazad. Ne znam kome je trebalo sve ovo, kada smo u poslednje vreme baš imali dobre odnose sa Albancima. Potpuno slobodno smo se kretali u gradu. Ovaj događaj nas je vratio unazad. Sada smo ponovo izgubili poverenje u zajednički život. Nadam se da će šteta biti sanirana brzo, i da će se ljudi vratiti normalnom životu. Inače, moje kolege Albanci se normalno ponašaju prema nama, kao i pre 17. marta.

N.J. Srbin, čuvar u Okružnom zatvoru u Gnjilanu/Gjilan
FHP intervju 6.aprila 2004.

10. Nasilne demonstracije u Vitini/Viti

U demonstracijama, 17. marta, učestvovalo je oko 300 Albanaca, koji su kamenicama gađali Srbe i njihove kuće. Nekoliko Srba je tom prilikom zadobilo teške telesne povrede. Tog dana demonstranti su razbili prozore na kućama pored kojih su prolazili. Protest nije trajao dugo. Demonstracije su bile mnogo organizovanije i masovnije sutradan, 18. marta, kada je na ulicama bilo oko 1000 ljudi. Demonstrante je predvodio Albanac sa megafonom u rukama. Toga dana mnoge srpske kuće su demolirane, dok je 10 spaljeno. Takođe je spaljen UNMIK-ov autobus, koji je prevozio srpsku decu do škole.

Mi smo prvo mislili da su to mirne demonstracije. Niko od nas nije ni sanjao da će se tako nešto dogoditi u Vitinama. Negde oko 17:30 došla je masa od oko 300 ljudi. Vikali su razne parole. Bilo mi je jako neobično, jer tom ulicom nikada ranije nisu prošli demonstranti. Stali su ispred našeg dvorišta, a potom su počeli da kamenjuju našu kuću. Zatim su ušli u dvorište i počeli da lome sve ispred sebe. Troja kola su bila parkirana u mom dvorištu. Polomili su ih, a potom i zapalili. Dok su gorela neki od njih su igrali oko vatre. U kući nas je bilo devetoro, od kojih šestoro dece. Bili smo jako uplašeni. Zaključali smo vrata i molili da ne dođe do najgoreg.

N.Ž. Srbin iz Vitine/Viti
FHP intervju 17. maja 2004.

Dana 17. marta (...), oko 14:30 moj otac Stojadin Savić je otišao kod strine. Tu je bila i moja majka Borka sa tetkom Živkom. Njih dve su bile ispred kuće, kada je naišla masa. Bilo je oko 300 ljudi, neki su iz Vitine, a neki iz okoline. Sa njima su bili i pripadnici KPS. Oni prvo su ušli u dvorište Nojić Tomislava. Od straha, tetka Živka je zatvorila vrata i otišla na sprat kuće. Moja majka je krenula da beži prema našoj kući. Jedan kamen ju je pogodio u nos, a cigla u nogu (...) Da bi se zaštitila, majka je rekla demonstrantima: "Bežite, bre, ide moj muž sa pištoljem". Tada se masa povukla. Ostali

su razbijeni prozori na našim kućama. U međuvremenu moj otac se nalazio ispred strinine kuće. I njih su počeli da gađaju. Oca su pogodili kamenom u nos, a strinu je neko udario drvetom po leđima. Majka, otac, stric i strina pobegli su kod komšije Petković Zlatka, gde su ostali do mraka, kada se stanje smirilo (...) Onda su došli našoj kući. Kad sam se vratio video sam da su svi prozori razbijeni. Niko nam nije došao na vrata, ni iz policije, niti bilo ko drugi, bar da nas pitaju kako smo i da li nam treba nešto.

B.S. Srbin iz Vitine/Viti
FHP intervju 17. maja 2004.

Srpske kuće i automobile, koje su zapalili Albanci; fotografisano u Vitini/Viti © FHP

Dana 18 marta 2004 (...), negde oko 14:00 časova nestala je struja. Nije prošlo ni pola sata kada je iz pravca centra naišla velika grupa ljudi. Bilo ih je preko 1000. Demonstranti su vikali : "UÇK-UÇK" i druge parole. Nosili su albanske i američke zastave. Došli su do crkve. Na čelu kolene je bio Albanac sa megafonom. On je kod crkve navodno zvao ljude da se razidu. Međutim, masa je i dalje skandirala. Zatim su krenuli na strinu kuću i odmah je zapalili. Ja sam bio u kući našeg suseda i sve posmatrao kroz prozor. Ostali su krenuli u drugu kuću, gde je na prvom spratu bila kafana. Nedugo zatim su zapalili i tu kuću. Zanimljivo je da su tu bila protivpožarna kola, koja su čekala da se prvo zapali neka kuća, a onda gasili vatru (...) Nakon kraćeg vremena masa je krenula prema mojoj kući. Prvo su zapalili kuću moje strine Desanke Švabić, onda kuću i kafanu Nojić Tomislava. Srušili su moju ogradu od dasaka, a zatim

obili vrata mog nedovršenog lokalata. Unutra su bacili molotovljev koktel i lokal je počeo da gori (...) Zatim je masa krenula prema naselju Dajić, gde su spaljene dve srpske kuće. Treća kuća je opljačkana, a UNMIK-ov autobus, koji je prevozio srpsku decu do škole, je spaljen (...) Spaljen je auto i Pržić Novice, koji je u tom trenutku vozio prema gradu. Kada je video masu on je parkirao kola ispred jedne albanske kuće i pobegao. Negde oko 18:00 časova jedan helikopter je leteo iznad grada, i u tom trenutku masa se razišla.

B.S. Srbin iz Vitine/Viti
FHP intervju 17. maja 2004.

10.1. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije i KPS

Malobrojni pripadnici KFOR-a i UNMIK policije su bili posmatrači događaja. Srbi su videli da su neki policajci iz KPS zajedno sa demonstrantima palili kuće. Isto tako, videli su da demonstranti beže kada se suoče sa većom grupom policajaca spremnih da reaguju. KPS je izvela evakuaciju napadnutih Srba. Izgledalo je da pripadnici KPS deluju bez uputstava, svako prema svojoj savesti¹⁶. Srbi, policajcisu tokom 17. i 18. marta bili zadržani u policijskoj stanici. Tokom dvodnevni nemira u Vitini/Viti, na ulicima nije bilo UNMIK policije. Neki pripadnici Kosovskog zaštitnog korpusa, u civilnoj odeći viđeni su među demonstrantima. KFOR je tek nakon okončanog nasilja, 17. marta, zatvorio prilaze srpskim delovima grada. U toj akciji je učestvovao i Kosovski zaštitni korpus. Sutradan, 18. marta, Albanci su se ponovo okupili na ulicama, i KFOR opet nije reagovao.

Na ulici, ispred dvorišta je bilo kosovskih policajaca [Albanci], kao i vojnika KFOR-a, ali oni nisu reagovali. Možda zbog toga što ih je bilo malo. Nakon kratkog vremena KPS-u je došlo pojačanje, sa više vozila. Oni su parkirali vozila ispred kapije i ušli peške. Huligani, koji su bili u dvorištu su se razbežali. Onda su policajci obili vrata od kuće, jer mi nismo hteli da otvorimo. Ušli su u kuću i rekli da nas moraju evakuisati. Otpratili su nas do svojih vozila i sve nas skupa odvezli u policijsku stanicu.

N.Ž. Srbin iz Vitine/Viti
FHP intervju 17. maja 2004.

[Sedamnaestog marta] tu je bila KPS, koja nije preduzela ništa, a ni KFOR, koji je nekoliko desetina metara dalje, imao punkt (...) KFOR je te večeri blokirao put, tako da niko nije mogao da prođe. Kada je KFOR blokirao ulicu, sa njima su stajali 3-4 pripadnika KZK-a (...) [Osamnaestog marta], u masi sam video neke pripadnike KZK, u civilu. KFOR i KPS policija su bili na ulici, ali skoro ništa nisu preduzeli kako bi zaustavili to nasilje. Čudno je da niti jednog UNMIK policajca nisam video, niti

¹⁶ *Prebijanje do besvesti*, GLAS JAVNOSTI, 21. mart 2004: «U četvrtak ujutru [18.mart], masa Albanaca je navalila na kuću. Slomili su mi kola. Srećom, naišla je KPS, pa su se sklonili. Ipak, brzo su se vratili. I tada je bilo nekoliko policajaca oko moje kuće. Jedan je htio da ih zaustavi, ali mu je drugi na albanskom rekao da ih pusti. Navalili su na kuću, ja sam skočio preko terase da bežim. Videli su me i sustigli u bašti. Počeli su da me udaraju i šutiraju i više ništa nisam znao. Probudio sam se u bolnici u Vitini.»

pripadnike KPS iz redova srpske zajednice. Kasnije sam saznao da su Srbi iz KPS bili u policijskoj stanicici, i da im nisu dali da izlaze zbog njihove bezbednosti (...) Malo kasnije sam video KPS policajce, koji su tarabu bacali u lokal, da bi još više goreo.

B.S. Srbin iz Vitine/Viti
FHP intervju 17. maja 2004.

10.2. Izgledi

Srbi su očekivali da će albanski predstavnici opštine sprečiti nasilje nad sugrađanima Srbima. Predsednik opštine Vitina/Viti i jedan od komandanata američkog KFOR-a su nakon događaja hteli da se sastanu sa Srbima, ali se Srbi nisu odazvali. Generalno, Srbi su više očekivali i od svojih komšija Albanaca, mada ističu primer Albanaca u Svetosavskoj ulici i kod "Žutih zgrada", koji su sa svojim porodicama izašli na ulicu i sprečili demonstrante da pale srpske kuće. Prema pisanju nekih beogradskih medija, nakon evakuacije Srba njihove kuće su bile obeležene belom bojom i na njima su bila ispisana imena Albanaca, "budućih vlasnika".¹⁷ Nakon nedelju dana 60 Srba, koji su izbegli Vrbovac/Urbode, vratilo se svojim kućama. U junu je počela obnova prvih kuća.

Osim naše kuće, u Vitini je spaljeno oko 10 srpskih kuća. Tek posle 15 dana smo se vratili i nastavili da živimo u mom delu kuće, koji nije spaljen. Za sada nemamo problema. Komisija za procenu štete je izašla i izvršila uvidaj. Pričinjena šteta je procenjena na 158 000 Eura. U stvari, šteta, koja je počinjena samo prema mojoj imovini, mnogo je veća. Ne znam kako planiraju da sa tim novcem renoviraju sve te kuće i da plate odštetu za uništene automobile.

N.Ž. Srbin iz Vitine/Viti
FHP intervju 17. maja 2004.

Nakon ovih dogadaja, predsednik opštine Vitina, Musa Misini, sa jednim komandantom američkog KFOR-a je htio da održi sastanak sa nama. Međutim, mi ih nismo primili, jer oni ništa nisu učinili da spreče nasilje nad Srbima. Čujem da je izašla i neka komisija za procenu štete, ali nama ništa nije rečeno, ni kada će nam biti obnovljene kuće, niti na koliko je šteta procenjena. Komšije Albanci takođe nisu želeti da spreče paljenje naših kuća. Ima nekih slučajeva i da su pomogli, ali ne u našem naselju. Takav slučaj je bio u Svetosavskoj ulici, gde su Albanci sa svim članovima porodice izašli na ulicu i nisu dali masi da pride srpskim kućama. Isto je bilo i kod žute zgrade.

B.S. Srbin iz Vitine/Viti,
FHP intervju 17. maja 2004.

11. Spaljivanje naselja Aškalija u Vučitrnu/Vushtrri

U Vučitrnu/Vushtrri je živilo 95 aškalijskih porodica, sa 434 njihova člana. Oni su bili jedina manjinska zajednica u gradu. Većinom su bili povratnici, koji su živeli u

¹⁷ *Opet požar*, VEĆERNJE NOVOSTI, 23. mart 2004.

obnovljenim i novoizgrađenim kućama. Nekoliko stotina Albanaca se okupilo na centralnom gradskom trgu, skandirajući protiv UNMIK-a, zbog toga što nije u stanju da zaštići prava Albanaca na Kosovu, posbno dece¹⁸. Tog dana demonstranti su se razišli bez incidenata. Međutim, 18. marta, u popodnevnim časovima došlo je do ponovnog okupljanja. Najpre ih je bilo između 70 i 80, a sa mrakom se grupa povećala. Demonstranti su najpre zapalili pravoslavnu crkvu Svetog Ilije a zatim su upali u naselje Aškalija i spalili gotovo sve njihove kuće.

Aškalska kuća, koju su zapalili Albanci; fotografisano u Vučitrnu/Vushtrri © FHP

Oko 16:30 časova [18. marta] zapaljena je pravoslavna crkva.i. Video sam grupu ljudi, koja nije bila velika, između 70 i 80 ljudi, kada jekrenula prema naselju Aškalija. To je bila ona najekstremnija grupa. Radoznali građani su formirali drugu grupu i na početku samo su posmatrali šta se dešava. Međutim, neki iz ove druge grupe su se pridružili prvoj grupi ekstremista. Počelo je da se smračuje, kada se više nije znalo ko je ko. Ušli su u naselje Aškalija i počeli da pale kuće.

T.H. Albanac iz Vučitrna/Vushtrri, Kancelarija za manjine i povratak
FHP intervju 26. aprila 2004.

¹⁸ *Krvav dan na Kosovu, mnogo poginulih i ranjenih*, ZERI, 18. mart 2004.

Nasilje je preneto u selo Slatinu/Sllatinë gde je spaljeno 15 srpskih kuća, od kojih su osam bile napuštene. Srbi tvrde da su Albanci iz Sudimla/Studimë izvršili oružani napad na selo Gojbilje/Gojbujë, u kome oni žive. Tom prilikom Albanci su pucali i na vojnike francuskog KFOR-a, koji je obezbeđivao ovo selo¹⁹.

U drugim selima u opštini, kao u Prilužje, gde ima Srba, nije bilo incidenata, kao ni u Gojbilj i Banjskoj. Imamo samo jedno selo gde je bilo 15 spaljenih kuća. To je selo Slatine. Od tih 15 kuća, sedam su bile nastanjene, a ostale su bile prazne. Te kuće su spaljene u noći izmedju 17. i 18. marta. Tom prilikom nekoliko Srba je pretučeno. Nisam uspeo da dođem do njih i da razgovaram.

T.H. Albanac iz Vučitrna/Vushtrrri, Kancelarija za manjine i povratak
FHP intervju 26. aprila 2004.

11.1. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije i KPS

KPS je organizovala evakuaciju Aškalija, i u tome su pomagali i građani. U vreme napada i evakuacije nisu bili prisutni međunarodni policajci.

Negde oko 19:00 časova policija je počela da evakuiše Aškalije iz njihovih kuća. Zanimljivo je da je bio samo KPS. UNMIK-ova policija nije bila prisutna. Bilo je puno građana, Albanaca, koji su pomogli u evakuaciji. I ja sam jedan od njih. Trebalo je da vodimo računa da ne naidemo na one ekstremiste, jer je bilo opasno. Jedan broj Aškalija smo vodili kroz male ulice. Vodili smo ih u policijsku školu u Vučitrnu (...) gde su i proveli noć. Sledeceg dana su premešteni u bazu KFOR-a u Smrekonicu. Tu su bili do 21. marta, a potom su konačno smešteni u vojnu bazu u Novom selu Madžunskom. Tu su i sada. Pokušavao sam nekoliko puta da stupim u kontakt sa njima, ali oni neće da me prime.

T.H. Albanac iz Vučitrna/Vushtrrri, Kancelarija za manjine i povratak
FHP intervju 26. aprila 2004

11.2. Izgledi

Neposredno nakon spaljivanja naselja, Aškalije su javno tražile pomoć u preseljenju u treću zemlju.

¹⁹ Četiri dana branili selo, GLAS JAVNOSTI, 24. mart 2004: "Napad je počeo [18. marta] oko 18:00 časova pucnjavom. U selu je tada bilo desetak vojnika KFOR-a, koji nisu bili u stanju da nas odbrane. Predložili su da nas evakuišu. Mi smo to odbili i u kamion su ušli samo žene, deca i bolesni. U selu je ostalo četrdesetak mučkaraca (...) Čim je nejač otišla, oni koji su ostali organizovali su se za odbranu sela. Drugo im nije preostalo. Bilo je ili da ostanemo i odbranimo selo, ili da se evakuišemo. Najlakše je oticí i sve napustiti. Da smo otišli, ne bismo imali gde da se vratimo (...) Francusku vojnici su bili zatečeni napadima usmerenim prema njima. (...) Opasnost je, bar za sada, prošla. U selo su se vratila i deca. Ipak, nikada se ne zna kada će Albanci ponovo da napadnu."

Tačno 71 kuća je uništena, 54 je potpuno izogorelo, dok su njih devet delimično spaljene. Tri su demolirane, jedna je delimično demolirana. Dve radnje su uništene, kao i 44 pomoćna objekta. Po nekim procenama šteta je procenjena na 1.200.000 Eura.

T.H. Albanac iz Vučitrna/Vushttrri, Kancelarija za manjine i povratak
FHP intervju 26. aprila 2004

12. Evakuacija staraca pod kamenicama u Uroševcu/Ferizaj

Do 18. marta u Uroševcu/Ferizaj je živilo 12 Srba, 10 starica i dva starca, pod stalnom zaštitom grčkog KFOR-a.. Srbi su napuštali svoje kuće dva puta mesečno kada su odlazili u Štrpcë/Shtërpçë, u kupovinu ili kod lekara i to uz pratnju KFOR-a. Sedamnaestoga marta, za vreme demonstracija njihove su kuće kamenovane, međutim, kako kažu, na to nisu obratili pažnju jer se to povremeno događalo. Sledеćeg dana, 18 marta, oko 3000 ljudi je protestovalo gradom. Veća grupa demonstranata uputila se prema srpskim kućama i crkvi. Kao i u drugim gradovima demonstranti su napad započeli bacanjem kamenica. Pripadnici grčkog i američkog KFOR-a evakuisali su Srbe i pored toga što su neke žene odbijale da napuste kuću, štiteći ih svojim telima. Nakon što su Srbi ušli u vozila KFOR-a, demonstranti su im spalili kuće. Uništena je, takođe, i crkva Svetog cara Uroša. Jedna Albanka je posetila Srbe u bazi KFOR-a, nakon što je na televiziji videla sliku koja prikazuje kako su ih demonstranti gađali kamenicama. Tokom 17. i 18. marta u Uroševcu/Ferizaj je povređeno 46 osoba, dok je Almuhamet Murseli, poginuo. Dan nakon napuštanja kuće, Dušanka Petković je umrla u u bazi KFOR-a.

Dana 17. marta čuli smo da ima demonstracija na ulicama grada. To smo shvatili i zbog toga što su bacali kamenje na našu kapiju. To nije bila retka pojava (...) Tokom noći je bilo mirno. Sledеćeg dana, 18. marta , oko 10:00 časova, masa se okupila ispred naših kuća (...) Bila je užasna buka na ulici, ali kada su nas vojnici izveli nastala je grobna tišina. Demonstranti su stali. Ja sam pogledala u njihovom pravcu. U prvom redu stajao je mladić obučen u crno. Imao je između 25 i 28 godina. On je dao znak rukom, pa je počeо napad na nas. Gađali su nas kamenicama. Ispred njih su bili policajci [KPS], koji uopšte nisu reagovali. Vojnici američkog KFOR-a su svojim telima štitili moju majku. Jedan kamen me je pogodio u desno koleno. Dobila sam izuzetno tešku povredu butne kosti. Ja sam inače paralizovana, a ovo je još više otežalo moj život (...) Nakon što su nas uveli u vozila, usledeo je aplauz (...) Sve su nas doveli u bazu grčkog KFOR-a. Ostale Srbe je evakuisala KPS . Po procenama UNMIK policije bilo je oko 3000 ljudi, uglavnom mladog sveta, ali vođe nisu bili baš mlađi (...) Jedna Albanka, koja je na televiziji videla kako smo izašli iz kuće, , rešila je da nas poseti ovde. Zzaplakala je kada nas je videla.

L.N. Srpskinja iz Uroševca/Ferizaj, koju su demonstranti kamenovali
FHP intervju 2. maja 2004.

Oko 10:00 časova došao je grčki KFOR koji nam je rekao da nas morai evakuisani. Ja nisam htela nipošto da izadem iz kuće. Zaključala sam vrata i zatvorila sam se unutra. Negde oko podneva došla je policija [KPS]. Četvorica su razbili vrata i ušli u kuću. . Ja sam plakala i molila ih da me ne izbace iz kuće. Nisu hteli da čuju. Oni su me vukli i ubacili u njihova kola. Imala sam modrice od toga. Odvezli su me pravo u bazu grčkog

KFOR-a. Tu sam našla i druge Srbe. Ja sam poslednja, koja je dovedena. Imamo dobru hranu i piće. Ako želimo da idemo u Štrpcce, vojnici nas voze tamo i nazad. Međutim, oni neće večno da nas drže ovde na hrani. Kasnije sam saznala da je prvo opljačkana, a zatim spaljena moja kuća. Onda su redom spaljene sve srpske kuće u gradu. Sada nemam vise kuću, ni unucima nemam šta da ostavim. Zato nisam htela da napustim kuću. Bolje da sam izgorela sa kućom. Bila je neka komisija za procenu štete, ali ja njima ništa ne verujem.

V.S. Srpskinja iz Uroševca/Ferizaj, koju su policajci silom izveli iz kuće
FHP intervju 2. maja 2004.

12.1. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije i KPS

KFOR, UNMIK policija i KPS nisu sprečili okupljanje demonstranata ispred srpskih kuća, ponižavajući napad na starce i uništavanje njihove imovine. Evakuaciju Srba izveli su KPS i KFOR. Prilikom evakuacije, američki vojnici su svojim telima štitili starce. Grčki i američki vojnici su pokušali da spreče razaranje crkve Svetog Uroša, ali su zbog toga bili izloženi napadu demonstranata. Tom prilikom je jedan grčki vojnik teško, dok je 16 vojnika lakše povređeno²⁰.

Prvog dana [17. mart] posetila nas je UNMIK policija i KPS, ali mi nemamo poverenja u njih, i to se pokazalo kao ispravno sledećeg dana (...) Ispred kapije je bio jedan grčki tenk. Masa je krenula da kamenjuje našu kapiju. Bacali su kamenice i na tenk. Tom prilikom je pogoden u glavu jedan grčki vojnik. Verovatno, da bi sanirali ranu tog vojnika tenk je otišao. U 11:30 zvali su iz UNMIK policije. Rekli su nam da ne izlazimo nigde jer su krenuli Amerikanci po nas. Nakon 15 minuta stigao je američki KFOR sa dva vozila. Oni su se parkirali sa obe strane naše kapije, tako da su stvorili mali koridor za nas. Američki vojnici su grubo reagovali, naredili su nam da se spremimo za dva minuta. Mi smo odbili da napustimo kuću. Onda su tri vojnika uhvatili kolica na kojima je sedela moja majka i odneli je u njihovo vozilo. Moja sestra je odbila da izade, ali kada je videla da smo ja i majka na ulici onda je i ona pošla (...) Gađali su nas kamenjem dok smo izlazili. Ispred njih su bili albanski policajci, koji uopšte nisu reagovali. Vojnici američkog KFOR-a su svojim telima štitili moju majku.

L.N. Srpskinja iz Uroševca/Ferizaj, koju su evakuisali američki vojnici
FHP intervju 2. maja 2004.

²⁰ *Gomila bandita bacala je bombe na moje vojнике*, NEDELJNI TELEGRAF, 24. mart 2004. “....oko 500 njih, bacali su u Uroševcu, 17. marta, bombe i flaše sa benzinom na tenkove KFOR-a. Napad se nastavio i kada je grčki komandant, u nameri da rastera demonstrante, naredio svojim vojnicima da pucaju u vazduh. Napadači se nisu povukli, već se njihov broj samo povećao – na 3000. Tako je bilo sve do dolaska američkih helikoptera, koji su počeli suzavcem da zasipaju okupljene Albance. U sukobima je vojnik iz 525. grčkog mehanizovanog padobranskog bataljona zadobio opekomine drugog stepena po licu i vratu, dok je branio osmatrački punkt kod crkve Svetog Uroša u Uroševcu, gde su utočište našli izbegli Srbi. Jedan američki i 16 grčkih vojnika zadobili su povrede od eksplozivnih naprava, koje su bacali Albanci. Bezumni činovi nasilja, uništenja svetih mesta i napada na nedužne civile, naslikali su sliku koju svet neće brzo zaboraviti (...) Čuo sam priče iz medija da su neki moji vojnici bili podstrekači ovih incidenata. To nije istina. Ti lažni svedoci su zaboravili da kažu kako je pucano po mojim grčkim i američkim vojnicima, dok su čuvali crkvu Svetog Uroša, kako je bačeno dvadesetak ručnih granata i kako su vojnici gađani zapaljivim bombama sa namerom da budu povređeni ili ubijeni (...) Smatram takođe da su svi lideri odgovorni za ovakve napade, a tu mislim najviše na rukovodstvo skupštine opštine Uroševac.”

Sutradan je došao zamenik komandanta iz američke baze, pukovnik Sanders. Neposredno pre toga su nam predstavnici UNMIK policije saopštili da su naše kuće spaljene. To je ponovio i pukovnik Sanders. Dušanka Petković, koja je bila srčani bolesnik se obratila pukovniku rečima: "Gde ste vi bili? Zašto nas niste zaštitili?". Posle joj je bilo loše. Pozlilo joj je i za 15 minuta je preminula. Grčki lekari su pokušavali da joj pomognu, ali joj nije bilo spaša.

L.N. Srpskinja iz Uroševca/Ferizaj, boravi u bazi grčkog KFOR-a
FHP intervju 2. maja 2004.

13. Rušenje crkava u Đakovici/Gjakovë

Više od hiljadu Albanaca izašlo je na ulice grada 17. marta oko 14:00 časova, protestujući zbog smrti dece i u znak podrške Albancima iz južne Mitrovica/Mitrovicë. Među demonstrantima bilo je mlađih Albanaca iz sela, koji su došli organizovanim prevozom. Posle šetnje gradom, demonstranti su se okupili pred opština, gde su im se obratili predstavnici skupštine opštine, izražavajući solidarnost sa demonstrantima. Da bi sprečili povećanje mase, italijanski vojnici su zatvorili sve ulice koje su vodile prema opštini. Nakon što su demonstranti pretukli jednoga stranca, borno vozilo KFOR-a je prošlo kroz masu, što je izazvalo nove pokrete demonstranata²¹. Tada su demonstranti krenuli prema crkvama, od kojih su dve bile napuštene. U trećoj crkvi, Hramu uspenja presvete Bogorodice, gde je boravilo pet starica, jedine Srpskinje u Đakovici/Gjakovë, pripadnici italijanskog KFOR-a, koji su ih danonoćno čuvali, jedva su uspeli da ih pred naletom mase evakuuišu. Demonstranti su zapalili ovu i druge dve crkve, Katedralnu crkvu Svetе Trojice i crkvu Svetog kneza Lazara. Nekoliko dana kasnije opštinske službe su organizovale uklanjanje ruševina.

14. Evakuacija povratnika iz Biće/Biq i Grapca/Grapc

Oko 1500 Albanaca je 17. marta iz Kline/Klinë krenulo prema Bići/Biq i Grapcu/Grapc, preko albanskog sela Štupelj/Shtupelj. Prema saznanju Srba iz Biće/Biq napad na srpska sela je sprečio predstavnik sela Štupelj/Shtupelj, koji je vratio masu. I pored toga, u Bići/Biq je 18. marta spaljena jedna kuća, dok su tri demolirane i opljačkane. Pripadnici italijanskog KFOR-a su u noći između 17. i 18.marta evakuisali oko 60 Srba iz sela Bića/Biq i između 30 i 40 Srba iz sela Grabac/Grapc. KFOR je Srbe iz Biće/Biq odveo kamionima u svoju bazu u Đakovici/Gjakovë, dok je Srbe iz Grapca/Grapc helikopterima prebacio u selo Osojane/Osojan. Svojim kućama Srbi su se vratili 25. marta. Po povratku u Biću/Biq Srbe je posetio predsednik opštine Kline/Klinë, koji im je obećao da će opština popraviti kuće i nadoknaditi štetu.

Da bi se iz Kline došlo do Biće i Grapca mora se proći kroz albansko selo Štupelj. Kada je masa Albanaca stigla u Štupelj, izašao je Ismet Dauti, predstavnik sela i sprečio ih da nastave prema Bići i Grapcu. Za to vreme KFOR je već pripremio Srbe iz Biće za evakuaciju. Oko 20:00 časova počele su pučnjave sa okolnih brda. Nije se videlo ko

²¹ *Krvav dan na Kosovu, mnogo poginulih i ranjenih, ZERI, 18. mart 2004.*

puca. Verovatno je pucano uvis, jer nijedan metak nije pogodio selo. Ljudi su bili preplašeni. Zbog toga su im italijanski vojnici rekli da se popnu u kamione. Ljudi iz Biće su u tim kamionima čekali do 4:00 časa izjutra (...) Onda su ih tim kamionima odvezli u italijansku bazu, u blizini Đakovice. Povratnike u selo Grabac KFOR je helikopterom prebacio u Osojane. Od 18. do 25. marta Bića i Grabac su bili prazni. Kad smo se vratili videli smo da je jedna kuća, na kraju sela, u susedstvo albanskog sela Ozdrime spaljena i da su tri kuće u samom selu opljačkane i demolirane. Ostale kuće su netaknute, niti je nešto odneto iz njih. Ljudi su bili srećni što njihove kuće nisu spaljene, ali je među njima zavladao strah. Neko vreme smo razmišljali da napustimo selo, ali smo izdržali. Odmah po povratku došao je predsednik opštine Klina, Rame Manaj, koji nam je obećao da će ta spaljena kuća i ostale tri demolirane biti vrlo brzo obnovljene. Mislim da je bio iskren. Trenutno u selu živi 25 muškaraca iz Klina i 30-tak Srba iz Biće. Svi povremeno dolaze u Srbiju, ali uglavnom su tu. Svake nedelje imamo organizovan prevoz za Mitrovicu, gde nabavljam namirnice. Svakodnevno nas obilazi KPS, uglavnom su Albanci, koji se korektno ponašaju. UNMIK policija retko dolazi.

B.D. Srbin, povratnik u Biću/Biq
FHP intervju 13. juna 2004.

14.1. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije i KPS

KFOR je preventivno evakuisao Srbe iz Biće/Biq i Grapca/Grapc. Nakon povratka Srba kosovska policija svakodnevno patrolira.

14.2. Izgledi

Srbi iz Biće/Biq veruju da će njihova bezbednost biti osigurana ukoliko budu imali dobre odnose sa komšijama Albancima. Albanci povremeno dolaze u Biću/Biq, u posetu Srbima, ali to još uvek rade tajno.

Žao mi je Belopoljaca, ali oni su se vratili u selo bez ikakvih dogovora sa Albancima. Albanci, zbog toga, nikada nisu prihvatali njihov povratak. Od kada se dogodio mart razmišljam da se aktiviram u politici. Naročito mi smetaju stavovi ovih iz Mitrovice. Oni još uvek ne shvataju da samo dijalog sa Albancima može da nas zaštiti od Albanaca. KFOR dođe i prođe, posle toga smo opet nezaštićeni. Dakle, Albanci (...) Albanci nam dolaze, ali kradom, naročito oni sa kojima smo pre marta bili u dobrim odnosim. Jednom mi se desila vrlo komična situacija. Došao je jedan bračni par u Biću, da me poseti. Nedugo zatim je došao još jedan Albanac. Znao sam da ne smem da ga pustim jer bi video ove Albance, koji su već unutra. Takođe, ovi bi videli njega kako obilazi jednog Srbina. Svi se plaše da će se međusobno odati. Morao sam da mu se izvinim i da mu kažem da trenutno imam jako mnogo posla, da ne mogu sada da pijem kafu sa njim i da dođe nekoliko sati kasnije. Gostima, Albancima, koji su bili u kući sam rekao da je jedan komšija Srbin tražio da dođem kod njega kasnije, da mu nešto pomognem. Posle nekog vremena, bračni par je otišao. Nešto kasnije, Albanac, koga nisam pustio u kuću, se vratio da pijemo kafu.

B.D. Srbin, povratnik u Biću/Biq
FHP intervju 10. jula 2004.

Biča je tokom martovskog nasilja odlično prošla. Samo je jedna kuća spaljena. Sada se baš sve kuće ubrzano obnavljaju. Baš smo ja i moj brat završili šest novih kuća za Srbe. Mada nema šta mnogo tu da se radi ili uradi. Godišnje, u Biči, provedemo dva meseca. Mnogo je dosadno, jer se svaki dan slušaju iste priče, koje su ispričane već prvog dana. Na žalost, trenutno ne može da bude drugačije jer niko iz sela ne izlazi. Time bi se život obogatio, ali ... Ponekad, dođu neki Albanci, ali tajno, da njihovi ne znaju. Nikada ne smeju dvojica, jer se plaše da će ih ovaj drugi odati. Kažu da se naročito plaše onih koji su se doselili iz severne Albanije. Vrlo su nasilni [Albanci iz severne Albanije] i uvek im nešto ukradu. Jedina zanimljivost, koja se nakon marta dogodila bila je spasovdanska litija. To je naša seoska slava. Ovako je potpuno mrtvo.

R.D. Srbin, povratnik u Biču/Biq
FHP intervju 10. jula 2004.

15. Napad na Srbe povratnike u Belo Polje/Bellopojë i spaljivanje njihovih kuća

Demonstracije u Peći/Pejë počele su 17. marta u 14:00 časova, kada se nekoliko hiljada Albanaca okupilo na centralnom gradskom trgu uzvikujući parole protiv UNMIK administracije i Srba²². Kako navodi kosovski dnevnik Koha Ditore, situacija se značajno promenila oko 14:30 časova kada su na demonstrante, koji su bili u protestnoj šetnji, nasumično pucali pripadnici UNMIK policije. Nakon toga, demonstranti su kamenovali zgradu UNMIK administracije, spalili nekoliko UNMIK-ovih vozila i pravoslavnu crkvu sveti Jovan Preteča i Krstitelj²³. Jedna grupa demonstranata od oko 200-300 Albanaca se uputila ka srpskom selu Belo Polje/Bellopojë, u kojem žive 34 muškaraca, povratnika. U to vreme, u selu je bio u toku sastanak meštana povratnika sa raseljenim Srbima oko njihovog povratka i izgradnje kuća. Italijanski KFOR je sprečio ulazak ove grupe u selo, ali su Albanci počeli da pristižu sa raznih strana. Prema proceni očevidaca, oko 4.000 do 5.000 Albanaca je upalo u selo i počelo da ruši i pali. Masa je prošla neometano punkt KPS, u neposrednoj blizini sela. Demonstranti su spalili svih 25 obnovljenih kuća, trafo stanicu, oskrnavili srpsko groblje i spalili pravoslavnu crkvu Vavedenja presvete Bogorodice. Pripadnici italijanskog KFOR-a su evakuisali sve Srbe. U napadu demonstranata nekoliko Srba je teže povređeno, dok je Esata Tahiraja, Albanca iz Novog Sela/Novosellë, opština Peć/Pejë, ubila UNMIK policija u trenutku kada je nožem pokušavao da ubije jednog Srbina.

Sedamnaestog marta u selu je bilo nas 34 muškarca. Održavali smo sastanak u parohijskom domu, u vezi useljavanja po kućama. Posle toga smo ručali, a zatim smo obišli selo i pričali o tome gde je najbolji prostor za izgradnju još 15 kuća. Koordinacioni centar nam je obećao da će podržati gradnju u materijalnom smislu. Nismo imali pojma šta se dešava u Mitrovici i drugim gradovima. Bilo je negde oko 15:00 časova kada smo videli grupu od 200 - 300 ljudi (...) Nismo znali o čemu je reč. Uglavnom su bili mladi. Vikali su UÇK-UÇK (...) Došli su do samog punkta italijanskog

²² Krvav dan na Kosovu, mnogo poginulih i ranjenih, ZERI, 18. mart 2004

²³ Teško nasilje u Metohiji, KOHA DITORE, 18. mart 2004.

KFOR-a. Vojnici im nisu dali da pređu punkt. Tu su se zadržali desetak minuta, a za to vreme su nas vredali, i pokazali rukom kako će da nas zakolju. Ipak, KFOR je uspeo da ih vrati nazad. Nije prošlo ni desetak minuta kada smo videli velike grupe ljudi, koji su dolazili sa svih strana. Imali su albanske zastave u druge stvari u rukama. Bio je jedan mladić, koji je imao megafon, i preko megafona pozivao ljude na napad. Sigurno ih je bilo između 4000-5000 (...) Samo jedno vozilo UNMIK policije je bilo parkirano iza. Dva američka policajca su bila u tim kolima, žena i muškarac. Oni su nam rekli da uđemo u parohijski dom i da sačekamo dok ne dođe pojačanje KFOR-u. Mi smo ušli u dom i čekali smo kao što čekaju jagnjad red za klanje.

M.O. Srbin iz Belog Polja/Bellopojë
FHP intervju 4. juna 2004.

Prema izveštajima beogradskih medija nekoliko hiljada Albanaca bacalo je kamenice i molotovljeve koktele na parohijski dom u kome su se Srbi nalazili. Tokom evakuacije jedan od demonstranata nasrnuo je na Miladina Bačeviće i nožem ga nekoliko puta uboo. Prisutna Amerikanka, pripadnica UNMIK policije, najpre je pokušala da zaustavi napadača upozorenjem “stop, stop”, a kako je on nastavio sa napadom ona je upotrebila pištolj i ubila napadača.²⁴

15.1. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije i KPS-a

KFOR i UNMIK policija su bili spremni da pomognu Srbima, ali su bili malobrojni da bi sprečili nasilje Albanaca. Dvadesetak pripadnika KPS nisu ni pokušali da pruže bilo kakav otpor demonstrantima. Vojnici italijanskog KFOR-a su telima napravili “tunel” za evakuaciju Srba. Neuspevajući da upozorenjem zaustavi jednog albanskog mladića, koji je nožem pokušavao da ubije Miladina Bačevića, Amerikanka, pripadnica UNMIK policije je pucala u njega i ubila ga. Srbi svedoče da je ovim ubistvom sprečeno ubistvo svih 34 Srba, koliko ih je u tom trenutku bilo u selu. Povređeni Srbi su se oporavljavali u KFOR-ovim bolnicama u Prizrenu i Peći/Pejë. Jedna grupa demonstranata, koja je u vreme nasilja u Belom Polju/Bellopoje još uvek bila u Peći/Pejë, pokušala je da se probije do Goraždevca/Gorazhdec, najvećeg srpskog sela u opštini, ali su ih oko 18:00 časova u tome sprečili pripadnici španskog KFOR-a, čime su demonstracije bile završene.²⁵

Vojnici KFOR nisu mogli da ih [demonstrante] zaustave, jer su dolazili sa svih strana. Bilo je oko dvadesetak pripadnika KPS, koji su bili locirani nekoliko desetina metara iznad parohijskog doma. Samo jedno vozilo UNMIK policije je bilo parkirano iza. Dva američka policajca su bila u tim kolima, žena i muškarac (...) Jednom sam izašao ispred doma i pozvao KPS da nas zaštiti, ali oni nisu hteli ni da čuju (...) Vojnici KFOR-a su došli do parohijskog doma i napravili dva kordona. Imali su i štitove. Rekli su nam da prolazimo jedan iza drugog kroz taj “tunel”, koji su oni napravili svojim telima. Masa je počela da baca kamenje na nas, kao i na pripadnike italijanskog KFOR-a. Jedan od Albanaca je imao nož. On je ubio Bačević Miladina u levo rame i u levu ruku. Tada sam čuo pucanj. Masa malo se odmakla, i tako smo evakuisani. Bilo nas je dvanaestoro

²⁴ Rane ne telu i duši, VEČERNJE NOVOSTI, 2. aprila 2004.

²⁵ Krvav dan na Kosovu, mnogo poginulih iranjenih, ZERI, 18. mart 2004

povređenih, neki teže, a drugi lakše. Osim Miladina, teško je povređen i Arsenijević Arandel, koji ima dva slomljena rebra (...) Kasnije sam saznao da, kada je UNMIK-ova policajka, Amerikanka, videla da je taj Albanac nožem ubio Miladina, izvadila pištolj i ubila ga. Da nije ona ubila njega mi ne bismo izašli živi iz sela.

M.O. Srbin iz Belog Polja/Bellopojë
FHP intervju 4. juna 2004.

15.2. Izgledi

Srbi smatraju da je predsednik opštine Peć/Pejë, Ali Laići/Ali Laiqi, time što je položio venac na grob ubijenog demonstranta, a da nije došao u Belo Polje/Bellopojë, pokazao da je na strani onih koji su počinili nasilje. Prema navodima Srba, predsednik opštine se nijednom nije odazvao na pozive Srba na razgovor o povratku. Svi 25 Srba povratnika sada živi u demoliranom parohijskom domu. Srbi žele da ostanu, ali ne veruju da kosovska vlada iskreno želi da im pomogne i stvori uslove da žive kao i Albanci. Vojnici italijanskog KFOR-a stalno patroliraju selom.

Čujem da tog Albanca smatraju herojem. Čak je i predsednik opštine Peć bio na njegovom grobu. To je sramota. Sve naše novoizgradjene kuće, prvo su opljačkane a zatim spaljene. I crkva je uništena. Svi nadgrobni spomenici su srušeni. Trafostanica je srušena, tako da sada nemamo ni struju. Koristimo agregat KFOR-a (...) Albanci i dalje puštaju stoku u naše livade, a mi sedimo po celi dan ovde i ništa ne radimo. Niko iz opštine nije bio da nas obide. Dolaze ljudi kao sto ste vi, samo da prave neke izveštaje, ali mi nemamo nikakvu korist od toga. Bez obizra na sve to, svi smo se ponovo vratili. Do 17. marta smo verovali da će biti bolje. Više ne verujemo nikome. Sada živimo u parohijskom domu, u kolektivnom centru. Da krov ne bi prokišnjavao pokrili smo ga kartonima i limom. Opština još nije počela sa obnovom. 12 radnika se svakodnevno nalazi ispred jedne kuće, a još ni ruševine nisu raščišćene. Ni temelji nisu iskopani. Donet je neki materijal, ali to svakako nije dovoljno. Mislim da nam ništa neće ni izgraditi. I ovo rade samo zbog izbora. Nas Srbe ne žele da uključe u raščišćavanje terena. Kada bi to uradili tada bismo znali da će nešto biti urađeno. Belo Polje je najgore prošlo i sada su svi zaboravili. Niko nam pomoći ne daje. Albanci obrađuju naše njive i napasuju stoku. Ne možemo da ih sprecimo. Živimo u logoru. I spomenike na groblju su nam porušili. Crkvu srušili. Kažu nam da smo se vratili bez dogovora i da smo zato sada stradali. Kako mogu ranije ili kasnije da se vratim na svoju zemlju ili u svoju kuću. Kakvi pregovori? Dolazili smo i u opštini na razgovore sa predsednikom. Kako mi uđemo u opštini tako predsednik Ali Laići izade iz nje. Ma samo da nam daju 2000-3000 eura po kući, snašli bi se. Ali niko. I dokumenti su nam popaljeni tako da ne možemo ni da dokažemo kakve su bile naše kuće. Moram da kažem da nas neki Albanci krišom obilaze, ali nikada ne dolaze u društvu s nekim jer se plaše da će im se zbog toga nešto loše dogoditi, zato nas, kada prodju selom sa grupom drugih Albanaca, ignoriraju. Uporni smo i zato ćemo 14. jula slaviti godišnjicu našeg povratka. Taj dan će postati seoska slava. Ipak, ne znamo koliko ćemo još izdržati. Ukoliko sve ostane ovako, onda ćemo sigurno otići u neku treću zemlju. Samo neka nam neko nešto otvoreno kaže.

M.O. Srbin iz Belog Polja/Bellopojë
FHP intervju 4. juna 2004.

16. Rasterivanje demonstranata u Kamenici/Kamenicë

Martovski dogadjaji u opštini Kamenica/Kamenicë počeli su 17. marta 2004. godine mirnim demonstracijama, u kojima je učestvovao i predsednik opštine. Nakon vesti o sukobima u Mitrovici/Mitrovicë, grupa Albanaca, koja je došla iz drugih kosovskih mesta, počela je da skandira protiv Kamenice/Kamenicë. Oko 14:00 časova demonstracije su postale nasilne. Albanci su u centru grada zapalili srpske automobile i razbili izloge na srpskim radnjama. Nakon toga, demonstranti su krenuli prema ulicama u kojima ima srpskih kuća. Nije pričinjena veća materijalna šteta jer su KFOR i UNMIK policija rasterali demonstrante. U kuće je pucano i iz automatskog oružja rafalnom paljbom. Nekim Srbima su nanete teške telesne povrede. U opštini su uništeno dve crkve, jedna u Donjoj Slapašnici/Sllapashnicë tē Poshtme, a druga u selu Talinovce/Talinovc. Sutradan, 18. marta, demonstracije su bile manjeg intenziteta jer je KFOR organizovanije sprečavao nasilje demonstranata. Srbi, svedoče da u trenutku napada, niti fiksna, niti mobilna telefonija nisu bile u funkciji, tako da nisu imali kome da se obrate za pomoć.

Miting je počeo u podne, 17. marta u centru grada (...) Na protestu je bilo preko 1000 ljudi. Govornik je bio predsednik opštine Šaip Surduli, a zatim i drugi zvaničnici opštine (...) Međutim, ljudi su počeli da dobacuju razne parole. Verovatno su saznali za nemire u Mitrovici i u drugim mestima na Kosovu. Za govornicu su počeli da dolaze ljudi koji nisu uopšte bili predviđeni da drže govor. Ljudi su vikali "Kamenice, izdajice", što bi trebalo da znači da u Kamenici treba da bude nasilja. Čak su neki od demonstranata gađali predsednika opštine raznim predmetima. Među mitingašima su bili ljudi koji su došli sa strane (...) Najviše je bilo mladih, srednjoškolskog uzrasta (...) Bilo je oko 14:00 časova kada je miting dobio drugu dimenziju. Masa (...) je krenula prema delu grada gde ima više srpskih kuća. UNMIK policija, obzirom na broj ljudi u masi, je bila nemoćna. Zajedno sa KFOR-om su uspeli da blokiraju ulazak u jednu srpsku ulicu. Masa je skrenula onda u drugu, gde takođe ima srpskih kuća. Masa je kamenovala te kuće i polomila gotovo sve prozore (...) Jugoslav Kostić iz sela Rečane, je vozio svoju ženu na posao. Njegova žena radi u KPS. Na povratku kući naleteo je na masu. Demonstranti su ga izvukli iz automobila i pretukli ga. Ostavili su ga da leži na zemlji. Masu su pratili i novinari našeg radia, Albanci, koji su prijavili slučaj UNMIK policiji. Policajci su došli po njega i odvezli ga u bolnicu. Jugoslav je dobio teške telesne povrede. Polomili su mu kosti. Slomili su mu i vilicu. Ne znam da li je izašao iz bolnice, ali mislim da on nikada neće moći potpuno da se oporavi. KFOR je uveče razbio masu, ali je i dalje bilo manjih grupa, koje su delovale po periferiji. Ista situacija se ponovila i 18. marta. (...) Međutim, drugog dana KFOR je delovao efikasnije.

LJ.D. Srbin iz Kamenice/Kamenicë, direktor multietničke radio stanice
FHP intervju 24. jun 2004.

Napadnuti smo rafalom 18.marta u kući, , u ulici Vuka Karadžića 211 . U našoj ulici ima još pet srpskih kuća. Čuli smo da je toga dana u centru grada razbijeno više automobila i izloga (...) Napad je počeo oko 19:30 časova dok sam bila u hodniku. Nešto je zatreslo kuću, čuo se rafal iz automata. Stakla na prozorima su popucala. Podigao se dim. Telefoni nisu radili, čak ni 044, kosovski mobilni.. Kuća je bila opkoljena, jer sam kasnije

iz podruma videla dva čoveka na vratima. Čula se graja u ulici. Videla sam neku grupu, kojoj su se pridružili i naši napadači. Telefoni su kasnije proradili.

B.N. Srpkinja iz Kamenice/Kamenicë
FHP intervju 24. marta 2004.

16.1. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije i KPS

KFOR je organizovano delovao 18. marta, rasterujući demonstrante koji su napadali srpske kuće. Patrole KPS-a i UNMIK policije su bile malobrojne, bez komande i više su bili u ulozi posmatrača.

Imamo primedbe na ponašanje KPS, i prvog i drugog dana. Bili su samo posmatrači događaja. Srbe policajce niko nije video na ulicama. Drugog dana [18. marta] KFOR je delovao efikasnije te su zbog toga demonstranti raznim predmetima gađali vojnike. Bilo je i povređenih pripadnika KFOR-a. U nekim slučajevima su morali da se povuku..

L.J.D. Srbin iz Kamenice/Kamenicë, direktor multietničke radio stanice
FHP intervju 24. jun 2004.

Posle jednog sata stigla su dva međunarodna policajca i sa njima Srbin, policajac. Nismo imali poverenja, pa nismo ni izašli iz podruma. Napravili su uviđaj. Nisu mogli da nas čuvaju, jer je čitavu oblast Kamenice pokrivalo samo tri patrole. Po njihovom odlasku, oko 23:00 časova, pozvali smo prijatelja iz Ropotova, Gradimira Nikića, predstavnika opštine Kamenica za urbanizam.. Ili on ili UNMIK policija su poslali tri vozila KFOR-a. Tada smo izašli iz podruma. Videli su se tragovi napadača. Došli su preko bašta srpskih kuća. Nisam više mogla psihički da izdržim pa smo tražili da nas prebace u Srbiju (...) Neki prijatelji Albanci su pošli da nas izvuku, ali im KFOR nije dao. Smatram da predstavnik Srba, Ivan Stanojević i direktor lokalne kancelarije, Nebojša Simić, nisu ništa uradili da obaveste narod šta treba da rade.

B.N. Srpkinja iz Kamenice/Kamenicë, koja se skrivala u podrumu
FHP intervju 24. marta 2004.

16.2. Izgledi

U ranim jutarnjim časovima, 19. marta svi Srbi su napustili grad. Vratili su se nekoliko dana kasnije. Komšije Albanci su im pružili podršku Srbima. Srpski novinari okrivljuju kosovske medije za podsticanje Albanaca na okupljanje i nasilje prema Srbima.

Po meni, kosovski mediji su imali vrlo negativnu ulogu u martovskim događajima. Oni su, na neki način pozvali ljude na okupljanje. To se moglo zaključiti po načinu kako su izveštavali o incidentima. 19. marta ujutro Srbi su počeli da napuštaju grad. Uz pratnju UNMIK-a i KPS-a, jedni su krenuli svojim vozilima prema Srbiji, a drugi ka srpskim selima u našoj opštini. I ja sam bio među njima. Tek nakon tri do četiri dana Srbi su počeli da se vraćaju svojim kućama. Za to vreme njihove kuće nisu opljačkane, niti više oštećene. Siguran sam da ljudi iz Kamenice nisu učestvovali u nasilju. Moje komšije Albanci su mi rekli: "Ljubo, čuvaj se dva-tri dana dok ne prođe ovaj užas". Ja i dalje

imam dobre odnose sa svima, radim normalno kao i ranije. Inače, jedna komisija je izašla na lice mesta i procenila pričinjenu štetu. Ne znam na koliko je šteta procenjena, ali čujem da je to manje nego u svim drugim mestima gde je bilo nasilja.

LJ.D. Srbin iz Kamenice/Kamenicë, direktor multietničke radio stanice
FHP intervju 24. jun 2004.

17. Tri incidenta u opštini Novo Brdo/Novobërdë

Dogadaji u opštini Novo brdo/Novobërdë otpočeli su 16. marta 2004. godine kada su Albanci ispred zgrade opštine u selu Bostane/Bostan protestovali protiv hapšenja pripadnika OVK. Ove demonstracije su prošle u miru. Ipak, u noći između 17. i 18. marta desila su se tri napada: u zgradu opštine u selu Bostane/Bostan ubačen je molotovljev koktel; na stan predsednika opštine Petra Vasića u naselju Stara kolonija/Kolonia e Vjetër u Novom Brdu/Novobërdë je bačena bomba, i u selu Klobukar/Kllobukar je zapaljena obnovljena kuća Save Zdravkovića, koji je terbalо da se vrati. U tim napadima pričinjena je značajna materijalna šteta. U mešovitim srpsko-albanskim selima, nisu zabeleženi incidenti.

U noći između 17. i 18. marta ubačen je molotovljev koktel u zgradu opštine, ovde, u selu Bostane. Dve kancelarije su izgorele, nameštaj, kompjuteri i sve drugo što je bilo u tim kancelarijama. To je bilo pola sata iza ponoći. Opština je imala stražare, ali oni ništa nisu čuli. Oni su primetili dim, i tek tada su reagovali. Policija je bila i na uviđaju. Kažu da je istraga u toku(...) Bila je neka komisija za procenu štete iz Prištine, ali ja ne znam na koliko su procenili štetu (...) Te večeri sam imao neki predosećaj, zato nisam otišao u stan. Boravio sam u selu kod poznanika. Negde oko 02:30 bačena je bomba na moj stan u u naselju Stara Kolonija. Susedi Albanci nisu nikoga videli. Stan, na svu sreću, nije zapaljen, ali su sve stvari polomljene. Iste noći je zapaljena i kuća Zdravković Save, iz sela Klobukare. Tek mu je izgrađena, i tog dana je trebalo da se vrati iz izbeglištva.

P.V. Srbin iz Novog Brda/Novobërdë, predsednik opštine
FHP intervju 20. aprila 2004.

17.1. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije i KPS

KPS i KFOR su u Novom Brdu/Novobërdë energično reagovali 17. i 18. marta. Pojačali su patrole i uveli policijski čas. Međutim, za vreme trajanja policijskog časa u selu Izvor Albanci su pretukli Srbina koji im nije dao da obrađuju njegovu zemlju.

Posle ovih događaja policija [KPS] i KFOR su pojačali straže. Policijski čas je bio na snazi deset dana. Ipak, jedan incident se desio u selu Izvor. U mahali Svračak Albanci su pretukli jednog Srbina. On je bio pretučen zbog toga što im je rekao da mu ne oru njivu. Slučaj je prijavljen policiji, počinioči se znaju i bili su privredeni, ali odmah su pušteni na slobodu, nakon davanja izjave.

P.V. Srbin iz Novog Brda/Novobërdë, predsednik opštine
FHP intervju 20. aprila 2004.

17.2. Izgledi

Martovski događaji su uticali da se u opštinu nisu vratili Srbi koji su svoj povratak prijavili opštinskim vlastima. Opštinska administracija ne funkcioniše kao ranije, pre svega zbog nedolaska na posao jednog broja albanskih službenika.

[Paljenje kuće u selu Klobukare] je uticalo na druga raseljena lica da se ne vrate. Sada me zovu iz Srbije i pitaju me: "Je'l predsedniče, ti nam reče da je sve u redu u Novom Brdu?". Ne znam šta da im odgovorim (...) Mene zabrinjava i ponašanje nekih službenika Albanaca ovde u opštini. Neredovno dolaze na posao, a ima i onih koji neće da se javljaju. Neki neće ni da pričaju na srpskom. Ja uvek izbegavam da koristim disciplinske mere, jer to će uticati na još veće podele izmedju Srba i Albanaca.

P.V. Srbin iz Novog Brda/Novobörđe, predsednik opštine
FHP intervju 20. aprila 2004.

18. Prebijanje u Orahovcu/Rrahovec

Tokom demonstracija u centru Orahovca/Rrahovec, 17. marta jedna grupa je ušla u srpsko naselje i pretukla nekoliko Srba koji žive u kućama blizu albanskog dela. U vreme demonstracija pristup srpskom naselju nije bio obezbeđen, što je omogućilo napadačima da neometano uđu u srpske kuće. U centru Orahovca/Rrahovec demonstranti su uništili pravoslavnu crkvu Svetе Nedelje. Napadnuti Srbi su prepoznali dvojicu od četvorice napadača. U neredima u gradu je poginuo Albanac, Gazmend Šalja/Gazmend Shala.

Zajedno sa mužem sam izašla na balkon da vidimo šta se dešava. Čuli smo galamu. Po glasovima sam zaključila da se velika masa okupila u centru, a po uzvicima UČK-UČK, da je nešto ozbiljno (...) Ispred naše kuće stvorila se velika gužva. Jedan od njih je visoko držao albansku zastavu (...) Deo demonstrata je počeo da vadii kocke sa puta i da gađa okolne prazne srpske kuće (...) Nismo imali kud jer su demonstranti bili tu ispred kuće (...) Pobegli smo unutra i sakrili se iza šporeta. Čuli smo pucnjavu stakla i korake uz stepenice (...) Razbili su vrata i u sobu su ušla četvorica mladih muškaraca. Dvojicu od njih sam prepoznala jer sam ih često viđala u Orahovcu, ali njihova imena ne znam (...) Drugu dvojicu nisam nikad videla u Orahovcu. Oni su nas prvo opsovali. Potom su nas počeli udarati motkama, pesnicama i nogama. Držala sam kožnu tašnu u ruci, sa pasošem, licnom kartom, zdravstvenom knjižicom i 500 Eura. Oteli su mi tašnu iz ruke, zatim me uhvatili za kosu i gurnuli niz stepenice. Povredila sam obe noge, kičmu, kuk, grudni koš i glavu. Oni su još brutalnije udaralii moga muža Stanišu, po glavi i telu.. Na glavi je dugo imao otvorenu ranu. Levu nogu mu mu je najviše povređena tako da ne može da hoda. Kad su napadi prestali, došao je jedan pripadnik UNMIK policije, koji je doveo policajce KPS. Oni su nas odveli u kuću Krstić Violete. Sutradan, su nas prebacili u ambulantu u Orahovcu. Tamo su nas lepo primili. Dr. Jusuf Korenica, koji nam je pružio pomoc, je rekao : 'Žao mi je, kud su baš na vas naleteli'? Lepo nas primio i dr. Agim. Na njihovim licima videlo se da im je zaista žao. Iz Orahovca su nas prebacili u Mitrovcu. Staniša je bio 8 dana u šok sobi. Operisana mu je žucna kesa i sada leži nepokretan (...) Vlasnik kuće traži da mu platimo kiriju, a mi nemamo čime jer živimo od

socijalne pomoći, koja iznosi 50 Eura. Niko nam ne pomaže niti dolazi. Nista drugo neću samo da nam se vrati mir i bezbednost, ostalo će se vremenom rešiti.

R.G. Srpskinja iz Orahovca/Rrahovec, pretučena 17.marta
FHP intervju 14. maja 2004.

19. Proterivanje poslednjih Srba iz Prizrena

Srbi koji su ostali u Prizrenu posle juna 1999, oko 100 njih, izlazili su slobodno u grad i obavljali svakodnevne poslove bez straha da im se može nešto loše dogoditi. Povremene provokacije, kao dobacivanje ružnih reči na ulici, uzimali su kao posledicu rata. Među starosedeocima Albancima, Turcima i Bošnjacima osećali su se sigurno i prihvaćeno. Miloš Nekić je bio izuzetak. Sve srpske porodice, koje su živele pored njega pre rata, iselile su se pod pritiskom. Neki su prodali kuće a nekima su, nakon napuštanja, spaljene. Miloš Nekić je u avgustu 1999. godine prestao da izlazi iz kuće izstraha da će kriminalci iskoristiti njegovo odsustvo i zapaliti mu kuću.

Albanci sa kojima je razgovarao FHP duboko su uvereni da u martovskom nasilju nisu učestvovali Albanci iz grada, nego učesnici koje su organizatori demonstracija doveli sa strane.

Nasilnici su bili organizovani i tačno su znali koji su objekti srpski, koje treba demolirati i spaliti. Bilo je i onih koji su kamionima došli da pljačkaju. Među njima nisam nikoga prepoznao. Oni nisu bili Prizreni (...) Te ljude nikada nisam video (...) Mi smo sa Srbima uvek imali dobre odnose. Oni su nas uvažavali, a i mi njih. Govorili su naš jezik, poštovali naše običaje. Za vreme ramazana, Srbi nisu palili cigaretu ispred Albanaca, Bošnjaka ili Turaka koji su postili.

G.I. Albanac iz Prizrena
FHP intervju 19. maja 2004.

Ja živim sama u svome stanu koji se nalazi pored škole 17. Novembar (...) Nisam htela da napustim Prizren, jer ovo je moj grad, tu sam rođena i tu sam odrasla. Nakon završetka rata, mi Srbi koji smo ostali preživeli smo svašta. Ja sam bila čak i pritvorena od strane OVK, u junu 1999. Bez obzira na to užasno iskustvo ja sam i dalje ostala u Prizrenu. U poslednje vreme kretala sam se slobodno po gradu. Uvek bi se našao neko da me izvreda, ali ja se nisam osvrtala na to. Deca iz komšiluka su me volela i uvek su mi se javljali.

E.D. Srpskinja iz Prizrena, starosedelac
FHP intervju 24. aprila 2004.

Naša kuća u naselju Lakurić sa svih strana bila je okružena Albancima sa kojima je cela moja porodica oduvek bila u dobrim odnosima (...) Kao prosvetni radnici, moj pokojni muž Mile i ja, više od 40 godina smo vaspitavali decu i bili smo cenjeni ljudi u ovom gradu.

D.D. Srpskinja iz Prizrena, naselje Lakurić/Lakuriq, nastavnica u penziji
FHP intervju 25. aprila 2004.

Nasilje koje je eskaliralo toga dana za mene je bilo neočekivano, jer stepen međunarodnih tenzija u Prizrenu bio na najnižem nivou na Kosovu. Zato sam se vratio i doveo porodicu. Slobodno sam se kretao i bez problema se družio sa Albancima, Turcima i Bošnjacima.

Lj.P. Srbin povratnik, živeo u Bogosloviji
FHP intervju 30. aprila 2004.

Ja i žena nismo napustili Prizren. Prilično slobodno smo se kretali (...) Imali smo jako dobre odnose sa komšijama, albanskim porodicom Salja, sa braćom Tači, Enverom i Asafom. Njihov otac Halil bio je dobar covek. Ruždija, vlasnik prodavnice bele tehnike, takodje. Ne bi ih dali za pola Srbije. Bez obzira što je bilo sitnih provokacija (...) mi smo bili rešeni da ostanemo ovde, u našem domu, u centru Prizrena pored crkve Bogorodice Ljeviške gde je bilo malo srpskih porodica.

S.R. Srbin iz centra Prizrena
FHP intervju 28. aprila 2004.

19.1. Hronologija događaja

Šesnaestog marta, popodne, tri udruženja nastala iz OVK, Udruženje veterana OVK, Udruženje invalida OVK i Udruženje porodica heroja OVK, organizovali su protest na centralnom trgu Šadrvan/Shadervan zbog hapšenja komandanata bivše OVK, optuženih za ratne zločine i druga krivična dela za vreme i posle rata na Kosovu, primene srpskih zakona na Kosovu i politike UNMIK-a prema pripadnicima bivše OVK. Šesnaestog marta uveče kosovski mediji izveštavali su o tome da su se tri dečaka udavila u Ibru jer su ih Srbi jurili. Sedamnaestog marta, u centru Prizrena okuplja se masa, uglavnom mladih ljudi, pristigla autobusima, koja izvikuje parole "Mitrovica/Mitrovicë, Mitrovica/Mitrovicë", "UÇK, UÇK".

U utorak [16 mart] u podne na trgu Šadrvan u Prizrenu organizovani su protesti pod motom 'Svi u odbranu oslobođioca Kosova'. Više stotina učesnika protesta držali su fotografije sa portretima komandanata OVK-a, parole protiv UNMIK-a i primene srpskih zakona na Kosovu. Oni su zahtevали da se 'prekine politika UNMIK-a protiv boraca OVK-a' (...) U informativnim emisijama RTK, TV 21, KTV i lokalnim TV 'Besa' i TV Prizren dominirali su izveštaji i specijalne emisije iz Mitrovice koje su govorili o trojici dečaka, žrtvama napada Srba u blizini sela Čabre. Bilo je i izveštaja o blokadi magistralnog puta kod sela Čaglavice. (...) Osećao sam da se to neće završiti dobro (...) Sutradan 17. marta negde oko 10: 00 sati otišao sam na pijac.. Po ulicama grada video sam nešto više sveta nego obično. Pomiclio sam pazarni dan pa je to možda zbog toga. Međutim, kasnije u popodnevним časovima Prizren je zahvatio nezapamćeni talas nasilja (...) Nekoliko stotina, uglavnom mladih ljudi su se okupili u centru grada na prostoru izmedju hotela Teranda, Tirana i mosta. Demostranti su kružili gradom i izvikivali parole: 'UÇK'- 'UÇK' i 'Mitrovica-Mitrovica' i mahali su albanskim zastavama. Jedno vozilo kružilo je gradom iz kojeg su megafonom pozivali ljudi da se priključe demonstracijama. Posle izvesnog vremena nasilje je dostiglo vrhunac (...) nakon čega su

napadnuti svi pravoslavni objekti (...), srpske kuće u naselju Potkaljaja (...) i drugi srpski objekti.

Albanac iz Prizrena, koji je želeo da bude anoniman
FHP intervju 27. aprila 2004.

Srbi su bili zatečeni situacijom. Neki su pokušali da brane svoje kuće i da ostanu u njima. Ima primera da su Albanci pokušavali da spreče uništavanje srpskih kuća i da pomognu Srbima. Većina je ipak posmatrala šta se događa.

17. marta u 18:30 čuo sam jaku lupnjavu (...) Čuo sam udarac sekira po kapiji. Pozvao sam KPS. Rekli su mi da se povučem u unutrašnjost dvorišta i sakrijem. Ostao sam da podupirem kapiju. Došlo je 5-6 policajaca koji su mi kroz kapiju rekli da izlazim napolje. Rekao sam da neću iz svog doma. Onda su nogama počeli da razvaljuju vrata. I dalje sam podupirao vrata. Onda se jedan policajac popeo na ogradu, iščupao klin kojim zatvaram kapiju i prebacio kod mene. Rekao je da oni ne mogu da se suprotstave nisi. Napadači su pred policijscima pokušavali da me povrede. Policijsci su postavili dasku prema susednoj kući, preveli su me preko te daske, vodili me preko krova druge kuće i izbili smo na ulicu koja je paralelna reci. Zvali su taksi jer su se bojali da napadači ne napadnu policijska kola. Odveli su me u policijsku stanicu. Iste noći su nas odveli u bazu nemackog KFOR-a.

M.N. Srbin iz Prizrena koji nije htio da napusti svoju kuću
FHP intervju 26. aprila 2004.

Srpske kuće, koje su zapalili Albanci; fotografisano u Prizrenu © FHP

Taman sam pomislio da je sve prošlo i da nasilja neće biti više, negde oko 10:00 časova [18 mart] čula se velika galama, masa se ponovo okupila. Svi su jurili u pravcu Potkaljaje (...) Jedna grupa, izmedju 20-30 ljudi ušli su u kuću profesora Vekoslava Stankovića (...), koja je bila napuštena. Sa zadnje strane njegove kuće izbila je vatra. Odmah sam uzeo gumeno crevo i pokušao da gasim. Sprečili su, nisu dozvolili ni da priđem. Nekoliko njih pošli su da pale i kuću [Adema] Demaćija. Ja sam im pokazao Demaćijeve slike i govorio im da je to njegova kuća na kojoj je bila istaknuta albanska zastava. Neki su se odmah povukli, ali par njih su počeli da ga psuju govoreći: 'Edhe ai eshte si Shkau (Shkije), eshte maxhup' (I on je kao Škije, Ciganin je). Oni su navalili da je po svaku cenu zapale kao i druge kuće (...) Uzeo sam jedan veliki nož i jednu gvozdenu šipku i upozorio sam ih da ne priđu. Rekoše: 'Bežimo, ovaj starac je lud' (...) Ja sam nastavio (...) da gasim okolne kuće. U pomoć mi je pritekao Madžun, kurir u muzičkoj školi, koji sa porodicom stanuje u jednoj napuštenoj srpskoj kući u Potkaljaji. Da nije bilo nas, verovatno bi sve okolne kuće bile spaljene.

G.I. Albanac iz Prizrena, naselje Potkaljaja/Nënkala
FHP intervju 19. maja 2004.

Srpske kuće, koje su zapalili Albanci; fotografisano u Prizrenu © FHP

Pošto su prethodnog dana, 17. marta zapalili sve crkve u gradu i neke kuće, sutradan 18. marta, zapalili su i srpske kuće u naselju 'Potkaljaja. Mi i dalje nismo napustile kuću (...) Nismo strahovale od komšija Albanaca, Turaka i Goranaca (...) Očekivale smo da oni neće dozvoliti da nas napadnu. Međutim, 19. marta, ipak bile napadnute. Niko nije

pokušao da zaustavi napad huligana. Samo je jedna mlada žena iz naše ulice, čije ime ne znam, rekla mojoj majci: 'tetka, bežite, dodite kod nas'.

M.Š. Srpskinja koja je izbačena iz kuće 19. marta
FHP intervju 5. juna 2004.

19.2. Napad na Srbe, imovinu i verske objekte

Demonstranti su tukli Srbe prilikom isterivanja. Bilo je slučajeva da su Albanaci pomogali Srbima tako što su im previjali rane, sklanjali ih sa ulice i skrivali ih u svojim kućama.. Sve srpske kuće i verski objekti su potpuno ili delimično uništeni i opljačkani. U tim događajima, i kuće nekih Albanaca, koji su živeli u susedstvu Srba, su ozbiljno oštećene i opljačkane. Skupština opštine Prizren je 1. aprila objavila podatke o pričinjenoj materijalnoj šteti tokom martovskih nemira.

Prošao sam kroz mnoge zemlje i video mnogo šta. Međutim, ono sto sam video u nasilnim demostracijama 17. i 18. marta u Prizrenu, nigde nisam video. Nisam ni mogao prepostaviti da se tako nešto može dogoditi. Izliv nasilja je bio van svake kontrole. Grupe mladih Albanaca rušili su i palili sve ispred sebe.

Albanac iz Prizrena, naselje Potkaljaja/Nenkala
FHP intervju 19. maja 2004.

Srpske kuće, koje su zapalili Albanci; fotografisano u Prizrenu © FHP

19.2.1. Batinanje žrtava

Najmanje 10 Srba, uglavnom starijih osoba, je pretučeno prilikom upada albanskih demonstranata u njihove kuće u naselju Potkaljaja/Nënkalaja i Lakurić/Lakuriq. Među povređenima su nekoliko žena.

Ja žalim tu decu (...) jer sam na njihovim mladim licima videla veliku i neshvatljivu mržnju. U našu kuću ih je ušlo najmanje 30 (...) Jakim udarcima nogu i tupim predmetima polomili su ulazna vrata. Prema meni se uputilo nekoliko izrazito krupnih mladića. Ja sam pokušala smirenio da ih pitam zašto to rade. Umesto odgovora dobila sam udarac nogom u predelu grudi (...) Usledili su udarci po svim delovima tela (...) U jednom trenutku, rekli su mi da izađem. Ja nisam htela da napustim kuću (...) Suprotstavila sam se i opet sam dobila udarce i počela da vičem i trazim pomoć. Nisu prestali, već su mi govorili: "Čuti, inače ćemo te zaklati! Ovo je UČK". Sagla sam glavu i čekala ono najgore. Naneli su mi teške povrede (...) Levo oko mi je modro, oteklo i potpuno zatvoreno. Pogedajte, polomili su mi zube. Noga mi je bila u gipsu. Tri nedelje bila sam prunudjena da budem pod stalnom kontrolom lekara. Sada održavam život lekovima.

D.D. Srpskinja iz Prizrena, naselje Lakurić/Lakuriq, učiteljica u penziji
FHP intervju 25. aprila 2004.

Mi smo sigurnosti radi imali metalnu šipku na vratima i nisu mogli otvoriti. Ušli su kroz prozor, koji su polomili. Žena i ja smo se sklonili u čošak sobe. Mislio sam da smo gotovi. Na njihovim licima je bila užasna mržnja i bes. Sve su nam polomili. Mene su batinali motkama, nogama i pesnicama. Slobodanku nisu. Ona je molila da me ne udaraju rekavši im na albanskom da sam bolestan čovek. Jedan mladić im je naredio na albanskom: 'Dosta više'! ('Mosni bol mo').

S.R. Srbin koji je imao kuću pored crkve Bogorodice Ljeviške
FHP intervju 28. aprila 2004.

Razvalili su vrata kapije i bacili u reku. Ušli su u dvorište [Bogoslovije].) Prvo su ušli na prvi sprat. Pretukli su Zećir Morinu, ruku su mu slomili, a potom su njega i njegovu ženu izbacili napolje. Na prvom spratu je ziveo i Nedeljković Dragan. Ne znam da li su ga tukli ili ne, ali znam da je on spaljen u svojoj sobi (...) Zatim su došli na drugi sprat. Počeli su da razvaljuju i naša vrata. U sobi smo bile nas četiri žene: Natalija, moja kćerka Tanja, tetka Draga i ja. Počeli su da psuju i da se deru: "Izlazite napolje"! Mene su, na srpskom jeziku pitali, da li ima muškaraca ovde. Ja sam im rekla da nema, lagala sam jer nisam htela da se desi nešto Ljubi, koji je bio sa svojom porodicom na trećem spratu (...) Kad smo krenule onda su počeli da nas udaraju. U jednom trenutku mene su udarili nekim oštrim, tvrdim predmetom na glavi. Počela je da mi teče krv (...) U celom tom metežu čerka mi se izgubila negde. Kasnije sam saznala da se ona umešala u masu i tako se izvukla. Natalija, Draga i ja krenule smo desnom stranom, pored reke. Demonstranti su nas gadali kamenjem. Ne sećam se kako sam se rastala sa Natalijom i Dragom. Znam da u jednom trenutku nisu bile samnom. Tako povređena, ostala sam sama, a mrak je već je počeo da se spušta.

O.F. Srpskinja iz Prizrena, koja je sa čerkom živila u Bogosloviji
FHP intervju 27. aprila 2004.

Srpske kuće, koje su zapalili Albanci; fotografisano u Prizrenu © FHP

U izjavi za FHP, ova Prizrenka koja je sa čerkom živila u Bogosloviji od juna 1999, navodi da joj je na ulici pomogao Albanac kojeg nije poznavala:

U jednom trenutku mi je prišao jedan Albanac i rekao da se sklonim. Ja sam njemu rekla da su se izgubile jedna baba i još jedna žena, koje su bile samnom. Rekao mi je da ne brinem jer su one sklonjene na sigurno mesto. Nisam znala tog čoveka. U tom trenutku se pojavila moja kćerka Tanja. Odmah zatim i kola Hitne pomoći (...) Počeli su da mi previjaju ranu i vozili nas u bolnicu (...) Što se tiče baba Natalije i tetke Drage, njih dve su neki Albanci smestili u podrum neke kuće, gde su im dali hrani i sanirali rane. Onda su ih ti ljudi odveli u selo Sredska, gde žive Srbi i predali ih KFOR-u.

O.F. Srpskinja iz Prizrena, koja je sa čerkom živila u u Bogosloviji
FHP intervju 27. aprila 2004.

Pored pomenutih slučajeva, prilikom paljenja kuća u naselju Potkaljaja/Nenkalaja 17. i 18. marta, demonstranti su teško pretukli bračni par Jeftić, Repić Zagorku i Pitović Lepku. Prema navodima Srba, smeštenih u bazi nemačkog KFOR-a, oni su napustili Prizren i nalaze se u Srbiji.

19.2.2. Solidarnost

Ispod prozora se okupilo puno ljudi. Počeli su da razbijaju ulazna vrata Bogoslovije. (...) Rekao sam ženi: "Bežite"! (...) Počelo je lomljene svega u svim objektima (...) Jedinu šansu za spas videli smo u prozoru veličine 30x30 odakle se moglo izaći na terasu susedne kuće (...). Taj prozorčić spasio je moju porodicu. Kroz taj prozor prvo sam provukao ženu, a zatim čerku i sina. Ja nisam mogao da se provučem jer sam enormno debeo. U sebi sam mislio 'ostao sam, tu će izgoreti' (...) Setio sam se malog prozora u toaletu, odakle se, takođe, može stići do terase susedne kuće. Taj prozor je trebalo proširiti, kako bih mogao izaći. Otišao sam u kuhinju, uhvatio dvokrilni frižider i njime počeo da lupam zid pored prozora kako bih napravio veću rupu za izlaz. Ulazna vrata sam blokirao klupom i nekim drugim predmetima. Demonstranti su pokušali da otvore vrata nekim tupim predmetima. Odustali s, verovatno zbog vatre koja se širila (...) Posle više udaraca sam uspeo i izašao na terasu susedne kuće, pre nego što se cela zgrada zapalila.

U izjavi za FHP, ovaj povratnik u Prizren takođe navodi da mu je u kritičnoj situaciji pomogao Albanac:

Vlasnik te kuće nas je prijeteljski prihvatio. Dao nam je čaj, govorio da se ne brinemo (...) Da ne bi imao neprijatnosti zbog toga što nas je primio, uzeo sam decu i ušli smo u hotel 'Theranda' (...) Tu smo ostali kratko jer sam se plašio da nas je neko video. Razbio sam prozor i izašao blizu zgrade Tekije gde su bile dve velike kante za smeće. Ušli smo u kante. Sin je počeo da plaeče, a ja mu zatvorio usta da neko ne bi čuo. Čerka je (...) čutala, ali je bila strašno uplašena. Bili smo bosi, goli i gladni. Negde oko 03:00 sata situacija se smirila, ali ja nisam bio siguran da možemo napustiti to mesto (...) Tek oko 5:00 sati odlučili smo da izađemo i krenuli smo prema zgradi regionalnog centra UNMIK-a.

Lj. P. Srbin iz Prizrena, povratnik, živeo u Bogosloviji
FHP intervju 30. aprila 2004.

Prvo su nas kamenovali, a zatim u dvorište bacili 'molotovljev koktel'. Srećom nismo povređene. Nismo imale velike štete sem materijalne (...) Huligani su lomili sve okolo. Sve četiri smo ušle u jednu ostavu iza kuće i tu smo se zabarikadirale daskama. Mrak je vec počeo da pada i to nam je bila nada da nas neće otkriti. Ulazna vrata od kuće ubrzo su razbijena. Čule smo jaku lupnjavu, ali nas nis otkrili. Tu smo ostale sve do osam sati uveče.. Pošto nismo više čule bučne, dogovorili smo se da bežimo u šumu. Kad smo izasle videle smo da je sve polupano i da je deo stvari opljačkan. Uzele smo čebad, nešto konzervi i krenule. U šumi smo ostale do jedan sat iza ponoći (...) Rešile smo da siđemo prema 'Šadrvanu' pa šta bude.

M.Š. Srpinja iz u Prizrena, smeštena u bazi nemačkog KFOR-a
FHP intervju 27. aprila 2004.

U centru Prizrena, svedokonji i ženama iz komšiluka u Potkaljaji/Nenkalaja sa kojima je bežala pomažu da se sklone nepoznati Albanci:

Tako smo stigle do muzičke škole i tu naišle na četiri muškarca. Mislike smo sad smo gotove, međutim, imale smo sreće, bile su to naše komšije Albanci (...) Oni su nas odveli u njihovu kuću i tu smo dočekale jutro (...) Čerka jednog Albanca imala je nekoga u KFOR-u i javila da nam treba pomoći. Tek uveče toga dana negde oko osam i trideset, kada su gorele sve srpske kuce u Potkaljaji, došla su dva vozila KFOR-a sa četiri vojnika, uzeli nas i doveli ovde u kasarnu.

M.Š. Srpkinja iz u Prizrena, smeštena u bazi nemačkog KFOR-a
FHP intervju 27. aprila 2004.

19.2.3. Prepoznavanje napadača

Sa terase sam videla sedmoricu nepoznatih muškaraca. Oni su kružili oko škole. U 14:10 minuta bila je prva zvonjava na moja vrata. Ja nisam otvorila (...) Vratili su se posle dvadeset minuta (...) Po glasu sam mogla da prepoznam ljude koji su usurpirali jedan srpski stan na četvrtom spratu ove zgrade. Sa terase sam videla Albanca koji se zove Šasivar, koji ima sivi mercedes. On je 1999. baš tim mercedesom odneo opljačkane stvari iz srpskih stanova. U 15:30 bio je prvi pokušaj razvaljivanja mojih vrata. Za jedan sat su se vratili ponovo. Ne znam čime su udarili, ali (...) od tog udarca vrata su se zaglavila. U isto vreme grupa mladića se okupila iza zgrade (...) Jedan od njih mi je rekao: "Sidji dole". Jedna grupa je krenula prema ulazu zgrade, sigurno da pokušaju da razvale vrata. To je bio poslednji pokušaj razvaljivanja (...), u poslednjem času stigli su policajci.

E.D. Srpkinja iz Prizrena
FHP intervju 27. aprila 2004.

19.2.4. Zvanični podaci o uništenim kućama od 17. do 19. marta

Prema podacima Komisije opštine Prizren za procenu štete 51 kuća je spaljena i 4 su demolirane. Prema proceni Komisije, ukupna šteta iznosi 826.180 eura.

U naselju Potkaljaja/Nenkalaja, spaljene su kuće: Jevtić Blagoja, Stavretović Ilije, Karajelić Vekoslava, Tunić Luke, Rakić Zvonimira, Vasiljević Zlate, Nedeljković Danice, Mojsić Spase, Stojković Dimitrija, Dišljenković Danice, Kokanović Svetlane, Pitović Pite, Pavićević Mome, Tasić Riste, Veselinović Borke, Vasiljević Tome, Mihalović Spase, Ljakić Krste, Mihajlović Danice, Čosić Leposave, Stojanović Stojana, Zarić Krste, Vukadinović Milana, Bedri Bojadžiu, Mondusić Krunislava, Đurđević Božane, Dimkić Dimka, Dinetović Spase, Dodaj Đona, Nedeljković Petra, Kacinari Deda i Zarić Krste.

Komisija nije mogla da utvrdi imena još 28 vlasnika kuća u naselju Podkaljaja/Nenkalaja. U drugim delovima grada spaljene su još tri kuće (u ulici Zahir Pajaziti, dok je kuća Miloša Nekića u ulici Ismet Jašari-Kumanova, potpuno uništena).

19.3. Uništavanje verskih objekata

Zadnjih pet godina preživeli smo strašne stvari. Odmah po povlačenju srpske policije i vojske ubijen je naš monah, otac Hariton. Njegovo telo je pronađeno bez glave u prizrenском naselju Tuzsus (...) Bez pratnje KFOR-a, punih pet godina nigde nismo mogli van zidina manastira. 17. i 18. marta krenulo je čišćenje preostalih Srba na Kosovu. Pošto su u Prizrenu zapalili i demolirali sve srpske pravoslavne crkve i objekte i velik broj srpskih kuća, masa ljudi je krenula peške iz Prizrena prema manastiru Svetih Arhanđela. Te večeri u napadu na manastir učestvovali su uglavnom mladi Albanci. Pripadnici KFOR-a su izjavili da ih je bilo oko 400, a ja mislim da ih je bilo duplo više.

Monah iz manastira Svetih Arhanđela

FHP intervju 26. maja 2004.

U izvestaju pomenute opštinske Komisije konstatiuje se da je oštećeno 8 verskih objekata, od kojih su 3 potpuno i 3 delimično uništeni: Sveta Bogorodica Ljeviška iz XIII veka je potpuno uništena i opljačkana;.. manastir Svetih Arhanđela iz XIV veka je potpuno uništen (spaljen je konak sa svim elementima); crkva Svetе nedelje iz XIV veka je oštećena; crkva Svetog Vrača iz XIV veka je demolirana; crkva Svetog Đorđa-Runovica iz XV veka i crkva Sinoda Svetog Đorđa su ozbiljno oštećene; crkva Svetoga Spasa je manje oštećena; crkva Svetе nedelje u selu Živinjane/Zhivinjac je minirana (ostao je samo zvonik) i zgrada Bogoslovije Kiril i Metodije sa svim pratećim objektima (seminar, internat, trepezarija itd.) je potpuno spaljena. Iz zgrade su opljčkane ili spaljene sve knjige, dokumenta i predmeti. Upravna zgrada je nešto manje oštećena.²⁶

19.4. Postupanje KFOR-a, UNMIK policije i KPS

Punktovi KFOR-a ispred srpskih kuća su bili napušteni, ili su ih pripadnici KFOR-a napustili kada su demonstranti krenuli prema njima. KPS nije odgovarala na pozive Srba. Tamo gde je pokušao da uspostavi red KPS je bio neuspešan, pre svega, zbog malog broja policajaca. Ima primera da su se pripadnici UNMIK policije povlačili pred demonstrantima, ostavljajući im svoje službene palice i štitove, koje su posle demonstranti koristili u napadu na Srbe. KFOR i KPS su sproveli evakuaciju Srba, ne pokušavajući da zaustave demonstrante i obezbede imovinu. Bilo je primera da su pripadnici KPS učestvovali u nasilju nad Srbima. Ostale institucije, poput vatrogasne službe takođe nisu reagovale prema pravilima službe.

Video sam grupu mladića koji su polomili ulazna vrata Bogoslovije i prodrli unutra (...) Zatim su podmetnuli vatru. Nisam video da li je bilo Srba unutar Bogoslovije. Tada niko nije intervenisao niti je pokušao da spreči nasilje. Tek kad je vatrema stihija zahvatila sve objekte Bogoslovije i pretila opasnost da se proširi i na okolne kuće, došli su i vatrogasci. Međutim, oni ne samo da su bili sprečeni da intervenišu, već su i kamenovani. Jedna grupa mladića oduzela je njihovo vozilo i krenula niz ulicu prema zgradi regionalnog centra UNMIK-a. Istovremeno se čula pucnjava. Iz pravca zgrade UNMIK-a krenuli su

²⁶ Izveštaj Opštinske komisije za procenu štete, 3. april 2004.

policajci specijalne argentinske jedinice. Oni su suzavcem pokušali da rasture demonstrante, ali su bili napadnuti od strane mase. Demonstranti su u rukama imali kamenje, motke i kamene kocke (...) Policajci su se povlačili prema zgradi UNMIK-a. Jedan broj policajaca je povredjen i oni su odložili štitove i pendreke koje su demonstranti uzeli. Nisam mogao da primetim koliko je bilo policajaca, ali očigledno ih nije bilo dovoljno (...) Demonstranti su polomili sva stakla na prednjoj strani zgrade regionalnog centra UNMIK-a.

Albanac iz Prizrena, koji je želeo da ostane anoniman
FHP intervju 27. aprila 2004.

Ovaj objekat [crkva Svetе Bogorodice Ljeviške] do nedavno su čuvali vojnici KFOR-a, koji su u neposrednoj blizini crkve imali svoj punkt. U vreme napada u blizini crkve nije bilo vojnika KFOR-a²⁷. Nekolicina njih [demonstranata] sa belom zastavom su prišli nemačkim vojnicima KFOR-a i nešto sa njima razgovarali. Potom je masa počela da pali manastir (...) Mi smo prebačeni u jedno dvodelno vozilo sa gusenicama (...) Sporednim putem smo izašli na magistralni put. Nemački vojnici su nas doveli u njihovu bazu.

Monah iz manastira Svetih Arhanđela
FHP intervju 26. maja 2004.

Počelo je divljanje, lupanje i galama, a zatim je iz zgrade Bogoslovije počeo da izlazi dim. Očekivala sam da će neko to sprečiti, ali se niko nije pojavio. Nije došla ni policija niti vojnici KFOR-a (...) Okrenula sam telefon i zvala moga sina Miletu, koji je u Štrpcu. Ispričala sam mu što se dešava (...) Javila se policija iz Štrpca (...) Pitali su me o broju ljudi, koji su lomili i palili Bogosloviju. Ja sam ih molila da nešto preduzmu (...) Opet nas je zvala policija iz Štrpca. Saopštili su nam da su razgovarali sa policijom u Prizrenu i da su im rekli da su pripadnici KFOR-a i UNMIK policije kod muzičke škole, na dnu Potkaljaje i da će nam pružiti zaštitu. Ja sam se približila prozoru i pogledala u pravcu muzičke škole. Nisam videla ni policiju niti vojnike KFOR-a, međutim, videla sam da gori crkva Svetog Spasa. Na suprotnoj strani gorela je i crkva Svetе Nedelje, oko sto metara dalje od moje kuće.

S.N. Srpskinja povratnik u Prizren, naselje Potkaljaja/Nenkala
FHP intervju 27. aprila 2004.

Telefonom sam zvao policiju, ali, za razliku od ranije niko nije podigao slušalicu (...) Kada sui [napadačii] prestali da me tuku, sišli u podrum i ubrzo napustili našu kuću. Posle toga su naišla petorica policajaca. Četvorica su bili Albanci, a jedan je govorio engleski. Rekli su nam da moramo otići. Moja žena je htela da se vrati, da uzme torbu sa dokumentima gde je držala 2.000 eura, koje smo čuvali za starost i sahranu, ali joj nisu dozvolili da se vrati. Pokušao sam i ja, ali policajac[KPS] je počeo da me udara i to nogama po zadnjici. Udario me nekoliko puta snažno. Osetio sam jake bolove. Dvojica su nam stavili šlemove na glavu i silom nas gurnuli napolje gde su stajala njihova kola.

S.R. Srbin koji je imao kuću pored crkve Bogorodice Ljeviške
FHP intervju 28. aprila 2004.

²⁷ Isto

[Demonstranti] su ušli prvo u dvorište, a zatim u kuću iako je bila postavljena tabla KFOR-a na kojoj je pisalo: 'Ova kuća je pod zaštitom KFOR-a-Stop', ali KFOR nas nije štitio. Iz KFOR-a i policije su nam dali telefone da ih zovemo kad god nešto zatreba. Ranije su se uvek odazivali našim pozivima, ovog puta nisu (...) Nisu digli slušalicu. Policija je došla kasno, kada su već sve opljačkali i polomili i to da me evakuiše, ili, bolje rečeno, silom da me odvedu od kuće.

D.D. Srpska iz Prizrena, naselje Lakurić/Lakuriq, nastavnica u penziji
FHP intervju 25. aprila 2004.

Ja sam zvala policiju preko jednog prijatelja iz OEBS-a. On je Grk (...) Od njega sam tražila imena policajaca, koji će doći po mene, jer nisam mogla nikome verovati (...) Nije prošlo ni desetak minuta kada su došli policajci. U trenutku kada je došla policija ti mladići [demonstranti] su bili ispred mojih vrata. Kada su policajci otvorili videla sam dvojicu mladića sa podignutim rukama u vis, koji su bili okrenuti prema zidu. Jedan policajac je pritvorio vrata od stana da ne bih mogla da vidim tu dvojicu mladića u hodniku. Ne znam šta se s njima desilo, da li su pritvoreni ili pušteni. Policajci su mi rekli da imamo dovoljno vremena za spremanje. Oko 18:00 časova odveli su me iz stana. Zaključali su moja vrata i otišli smo u policijsku stanicu. Nedugo zatim su me odvezli do baze nemačkog KFOR-a. Policajci su se bili vrlo dobro ponašali prema meni. Ja mislim da jedan policajac, koji je došao kod mene u stan, ime mu je Naser, zna ko su bili ti mladići. Koliko sam saznala, moj stan je kasnije ipak opljačkan.

E.D. Srpska u Prizrenu, smeštena u bazi nemačkog KFOR-a
FHP intervju 24. aprila 2004.

19. 5. Izgledi

Preostali Srbi, smešteni u bazi nemačkog KFOR-a, oko 30 njih, u prvi mah su bili odlučni da napuste Kosovo, uz materijalno obeštećenje. Neki su i otišli. Tri meseca kasnije, više je onih koji bi da ostanu, pod uslovom da im se izgrade kuće. Neki Albanci ocenjuju da je martovsko nasilje sramotni čin protiv bespomoćnih, i da je mali broj komšija rizikovao da pomogne ugroženima. Oni koji se predstavljaju kao zaštitnici albanskih interesa, kao ANA (Albanska nacionalna armija), poručuju da će se boriti protiv nepravde koju nameće UNMIK a za slobodu albanskog naroda, bez obzira na cenu.

Bogoslovija je bila moj jedini dom. Skromno sam živela. Od rata sam uspela da uštedim 2.300 Eura. Sve to mi je spaljeno. Ne znam šta će se desiti sa nama. Svi smo bili ljudi bez igde ičega. Kome smo smetali mi?

O.F. Srpska iz Prizrena, smeštena u bazi nemačkog KFOR-a
FHP intervju 27. aprila 2004.

Očigledno da je to sve bilo dobro organizovano. Neko je to potplatio. Napadnuti su svi provoslavni objekti. Da nije bilo organizovano ne bi se zapalile samo srpske kuće, a albanske, koje su bile između njih, ostale nezapaljene. Primera radi Bogoslovija je zapaljena, a albanske zgrade okolo ostale su čitave (...) Sve što su uradili nanieli su

najveću štetu nama, Albancima. Sada će trebati mnogo više vremene da se povrati poverenje.

H.M. Albanac iz Prizrena
FHP intervju 27. marta 2004.

Nadali smo se povratku naše dece i boljem životu. Međutim, toga dana naše komšije nisu ispale fer, nisu nam pomogli.. Možda nisu smeli (...) Na ulici bilo je puno sveta. Oni [KPS] uključujući i naše komšije gledali su kako gori Bogorodica Ljeviška. Dok smo ulazili u kola moja je žena je rekla komšijama 'Sram vas bilo što ovo dozvoljavate'. Niko ni reč nije progovorio.

S.R. Srbin iz centra Prizrena
FHP intervju 28. aprila 2004.

Postupci tih huligana i kriminalaca osramotili su sve nas. Sada će trebati jos puno vremena da se povrati izgubljeno poverenje (...) Kad sam posle martovskog nasilja razgovarao sa mojim sinovima Armandom, koji je u Nemačkoj i Arminom, koji je u Sarajevu, rekli su mi: 'Tata nikad više nećemo doći u Prizren'! I zašto bi došli ?

G.I. Albanac iz Prizrena
FHP intervju 19. maja 2004.

Moja kuća je izgrađena pre Drugog svetskog rata. Istu kuću tražim (...) Zapalili su kuću, poravnali teren i sada izgleda kao da nikada nije bilo kuće, kao da me nikada nije bilo. A to nije istina. Hoću svoju kuću (...) Svako ima pravo na ono što je njegovo. To je kuća u kojoj je moja duša. U toj kući su živeli moji roditelji. U njoj sam odrastao. Niko nema pravo da mi uzme dušu.

M.N. Srbin iz Prizrena
FHP intervju 26. aprila 2004.

Naš otpor protiv nepravednih odluka je naša legitimna borba za nacionalno oslobođenje koju vodi naš narod. Ovu borbu treba unaprediti. Naš narod ne zahteva da mu se pokloni sloboda, niti da klekne.... On će se organizovati i dobiće slobodu bez obzira na cenu koju zahteva.²⁸

20. Ubistvo oca i sina u selu Drajkovce/Drajkoc

U noći između 17. i 18.marta, u selu Drajkovce/Drajkoc, u svom dvorištu ubijeni su Dobrivoje i njegov sin Borko Stolić.

Iako na teritoriji opštine Štrpc nije bilo incidenata, poput izživljavanja, paljenja i rušenja crkava i srpskih kuća, kod mnogih naših građana bio je prisutan strah. Nasilje u drugim mestima je devalviralo sve ono pozitivno sto smo postigli zadnjih pet godina. Mi smo u poslednje vreme imali veću slobodu. Slobodno smo se kretali, išli u Prizren, Uroševac,

²⁸ Pokret za nacionalno oslobođenje Koosva [*Lëvizja kombëtare për çlirimin e Kosovës-23.mars 2004*]

Prištinu i druga mesta. Policija i KFOR nisu pratili konvoje. Nisu zabeleženi nikakvi incidenti. Ukinuti su kontrolni punktovi policije i KFOR-a. Nakon mučkog ubistva Stolić Dobrivoja i njegovog 22-godišnjeg sina Borka u noći između 17. i 18. marta, u selu Drajkovce, opština Štrpcë, među Srbima je zavladao strah i zabrinutost (...) Nepoznati napadači su rafalnom paljbom pucali na oca i sina. Ubijeni su negde oko 22:15 u dvorištu kuće. Dobri je sa više metaka pogoden u predelu glave. Kada je čuo pucnje Borko je izašao da vidi šta se dešava. Tada su ga napadači teško ranili. Odveden je u američku bazu Bondstil, ali nije uspeo da preživi. Posle toga, Borkova majka, Verica, psihički se poremetila. Ona je sada u Mladenovcu kod svekrve i devera. Niko nije video napadače (...) Sutradan, mestu zločina nije mogla ni policija da pride, jer se okolo pucalo. Kasnije su pristup omogućili vojnicu KFOR-a. U dvorištu je pronađeno 35 čaura iz automatske puške i viđeni su tragovi čizama. To mi je pričao moj brat Stanoje, koji je živeo u Drajkovcima, a koji je nakon ovog incidenta, zbog straha, kao i mnogi drugi, napustio selo i sa svojom ženom došao kod mene u Štrpcë.

Lj.R. Srbin iz Štrpca/Shterpçë, direktor Doma kulture
FHP intervju 2. maja 2004.

20.1. Izgledi

Nakon ubistva Dobrivoja i Borka Stolića opštinski organi su prestali da funkcionišu jer albanski predstavnici ne dolaze na skupštinska zasedanja. Srbi pripadnici KPS iz Štrpca/Shterpçë su odbili da rade sa kolegama Albancima zbog nasilja nad Srbima širom Kosova. Nakon pretnji da će biti suspendovani oni su se vratili na posao. Međutim, čak i u takvim narušenim međuetničkim odnosima Srbi i Albanci iz multietničkih sela Donja Bitinja/Biti e Ulët, Gornja Bitinja/Biti e Epërmë i Sušice/Sushicë su se dogovorili da će u slučaju potrebe i dolaska nepoznatih ljudi braniti selo i svoje komšije.

Skupština i skupštinski organi ne funkcionišu. Albanski službenici ne dolaze na posao. Srpski službenici ne prihvataju da rade sa Albancima. Ima i onih koji zahtevaju odvojene kancelarije, za Srbe i Albance. Sednica skupštine koja je bila zakazana za 22 april 2004. nije održana zbog nedolaska odbornika. Ove pojave onemogačavaju donošenje raznih odluka. Ima i takvih koji zloupotrebljavaju situaciju i svoj povratak na posao uslovjavaju povratkom Srba na Kosovo. Oni zahtevaju da se obezbedi funkcionisanje multietničnosti u Prištini i drugim kosovskim gradovima u kojima žive samo Albanci. Sve su glasniji zahtevi da se izvrši podela, odnosno kantonizacija Kosova itd. Pa ipak, dok su se pojedini srpski i albanski političari nadmetali u izlivima patriotizma na etničkoj osnovi, dejstvovali su meštani mešovitih sela u našoj opštini. Albanci i Srbi iz sela Donje i Gornje Bitinje i Sušice, dogovorili su se da brane jedni druge od nepoznatih osoba, i to je nešto pozitivno kod nas, što valja iskoristiti u narednom periodu.

Lj.R. Srbin iz Štrpca/Shterpçë, direktor Doma kulture
FHP intervju 2. maja 2004.